

Tyiñu Tsa Javaha Ra Apóstol: Ra Tsa Tava Tyiñu Ra Jesucristo

Nu catyí ra Jesús tyin cua quitsi Tatyí Ii Nyoo

¹ Yooho Teófilo, qui^vi tsa jacuhun yu tutu tsa jihna ñi can tsi un, tyaa yu tandi^hi tsa quitsaha javahá ra Jesús tan tandi^hi tsa jacuahá ra nda qui^vi jihna ñi,

² tan nda qui^vi nandaa ra andi^vi. Tan tsa ndi cumañi ca nandaa ra andi^vi, nacatsi ra tsi ra apóstol cuenda ra. Tan tsihin tunyee iñi Tatyí Ii Nyoo tava tyiñu ra tsi ra naha tyin caca ra naha tyiñu ra.

³ Tan cuaha xaan tundoho nyehe ra Jesús tan tsihi ra. Tan tsa yaha tsa tsihi ra, nandoto ra tan quituvi ra nu yucú ra tsa tava tyiñu ra. Tan tsitsi tsa uvi xico qui^vi, cuaha xaan tsaha quituvi ra nu yucú ra naha, tyin na coto ra naha tyin nditsa tsa nyito ra. Tan cahan ra Jesús tsihin ra naha nácaa ndacá ñaha Nyoo tsi yo.

⁴ Tsa ndi nyii ra Jesús tsihin ra naha, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Ña cua quita ndo Jerusalén ihya, nda cuanda naquihin ndo tsa catyí Jutu yu tyin cuhva ra tsi ndo, tumaa tsa cahan yu tsihin ndo qui^vi can.

⁵ Nditsa tyin tsihin ndutya jacoondutya ra Juan tsi nyi^vi. Maa tyin nyooho ña cuaha ca qui^vi tan coondutya ndo tsihin Tatyí Ii Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu nandaq ra Jesús andivi

⁶ Tsa ndu iin ra tava tyiñu ra Jesús, tan tsica tuhun ra naha tsi ra tan catyí ra naha:

—Jutu Mañi yu, ¿a vityin ñi cua jacacu un tsi ñuu Israel ihya tsa ña cua cundaca ñaha ca ra ñuu Roma tsi yo? —catyí ra naha.

⁷ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ra naha:

—Ña taahán tsi coto nyooho ndaa quivi cua cuvi tsa cua javaha Nyoo Jutu yo. Intuhun ñi maa ra cua cahan ama cua cuvi tsi.

⁸ Tyin quivi tsa cua quitsi Tatyí li Nyoo siqui ndo cua naquihin ndo tunyee iñi ra, tan cua quita ndo tan cua cahan ndo tuhun yu ñuu Jerusalén ihya tan tandihi ñuu tsa cayucú Judea tan Samaria, tan nda cuanda nanhi cahnu ñuhu ñayivi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁹ Tan tsa yaha tsa cahan ra Jesús tuhun ihya, tan tsitsi tsa nyehé ra naha tsi ra, nandaq ra andivi, tan quihvi ra tsitsi vico. Tacan tan ña nyehe ca ra naha tsi ra.

¹⁰ Tan cuhva tsa nyehé ndaa ra naha andivi, quituvi uvi taahan ángel Nyoo tsa nditsí jahma cuitsin yatyin ñi nu nyecú ra naha.

¹¹ Tan catyí ángel can naha ra tsihin ra tava tyiñu ra Jesús:

—Nyooho ra Galilea, ¿nacuenda nyehé ndaa xaan ndo andivi? Ra Jesús tsa nyehe ndo nandaq ihya, juvin ra cua quitsi inga tsaha, tan tyehen cua nyehe nyico ndo tsi ra —catyí ángel tsihin ra naha.

Nu nacatsi ra tava tyiñu ra Jesús tsi ra Matías tyin jaha tyiñu ra tyiñu tsa javaha ra Judas

12 Tacan tan quita ra tava tyiñu ra Jesús nu tsiyucu ra naha yucu nu iyó yutun olivo. Tan cuanuhu ra naha ñuu Jerusalén. Tan yatyin ñi canyií ñuu can, tumaa sava hora ñi tan tsa yo. Tyin sava hora ñi cuví caca nyivi quivi quitatú ñi, tyin tacan catyí maa ley tsa tyaa ra Moisés.

13 Tsa tsa ra naha ñuu Jerusalén can, ndaa ra naha nu tsinu uvi pisu vehe nu iyó ra naha. Tan ra tsa yucú can, cuví ra ihya naha ra: ra Pedro, ra Jacobo, ra Juan, ra Andrés, ra Felipe, ra Tomás, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Jacobo sehe ra Alfeo, tan ra Simón ra tsa cuñí tsa nasama ra ndacá ñaha, tan tsihin ra Judas yañi ra Jacobo.

14 Tan tandihí ra ícan naha ra ndu iín ra naha tandihí quivi tan tsicán tahví ra naha tsi Nyoo. Tan yucú ndihí tucu yañi ra Jesús tsihin ra naha, tan tsihin ña María síhi ra, tan cuaha ca maa ñiñaha.

15 Tan tsa tandihí nyivi tsa ndu iín quivi can quitá maa cientu oco ñi. Tacan tan nduvitá ra Pedro. Tan catyí ra tsihin ñi:

16 —Nyooho yañi, tsa nyaá tucu maa tsa tahañ ra Jesús cuhva ihya tan vityin tsa cundaá tsa cahañ ra David jaha Tatyí Ii Nyoo nu catyí ra tyin ra Judas cua cuhva cuenda ra tsi ra Jesús tsi ra xaan iñi tsi ra.

17 Tan ra Judas cuví ra iin ra tsa tsinyii tsihin yo. Tan iin caa ñi jaha tyiñu ra tsihin yo.

18 Maa tyin tsa hañ ra, tan jata ra ñuhu tsihin xuhun tsa ñihí ra tsa xico ra tsi ra Jesús. Yaha can tan canacava ra tsihin jiñi ra, tan ndata tsitsi ra tan quita tandihí tsiti ra.

19 Tan quivi tsa tsito nyivi iyó Jerusalén ihya tsa tsihi ra, jacunañi ñi ñuhu can Acéldama. Tan tsa

tsihin yuhu maa ñi cuñí tsi catyí Ñuhu cuenda tsa Tsatí Níñi Nyívi.

²⁰ Tyin nu libru Salmo catyí tsi cuenda ra Judas tyehen:

Na ndoo maa vehe ra.

Tan ña coo nyívi tsitsi vehe can.

Tan catyí tucu tsi:

Inga ra cua jaha tyiñu tyiñu tsa javahá ra.

²¹⁻²² Tan vityin yucú ra tsa cutahan tsihin yo quívi tsinyí Jutu Mañi yo Jesucristo tsihin yo; nda quívi jacoondutya ra Juan tsi ra, tan nda quívi nandaa ra cuahán ra andívi. Tan vityin ñiñi cuñí tsi tsi inga ra cuvi tsandaa tsihin yo tsa cuenda tsa nandotó ra Cristo —catyí ra Pedro.

²³ Tacan tan caná ra naha tsi uvi taahan ra naha. Caná ra naha tsi ra José tsa nañi Barsabás, tan juvin ñi nañi tucu ra Justo; tan caná tucu ra naha tsi ra Matías.

²⁴ Tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tan catyí ra naha tyehen:

—Jutu Mañi yu, yooho tsitó un tsa tsicá iñi ndi tsihin añima ndi. Janaha tsi ndi tsitsi tsa uvi taahan ra ihya naha ra, ndáa ra tsa nacatsi maa un,

²⁵ tyin cuiso ra tyiñu tsa jacunaa ra Judas tsa cuenda cuatyí ra, tan cuahán ra nu taahan maa tsi cuhun ra —catyí ra naha, tsican tahvi ra naha tsi Nyoo.

²⁶ Tacan tan tava cuenda ra naha ndáa ra cua tahan tsi cuiso tyiñu can. Tan tahan tsi tsi ra Matías. Ra ican cuví ra tahan tsi cutahan tsihin tsa utsi iin ra tsa tava tyiñu ra Jesús.

2

Nu nuu Tatyí Ii Nyoo

¹ Tsaá quívi vico Pentecostés, tan ndu iin tandíhi nyívi tsa tsinú iñi tsi ra Jesús.

² Tan sana iñi ñi tan tsiñi ñi cucayu ityi andívi. Tumaa cucayu tsa vatsí tatyí xaan. Tan iyo xaan cuví tsitsi vehe nu yucú ñi.

³ Tacan tan quituví tumaa iin ñuhu tan tsaá tsi síqui intuhun intuhun ñi.

⁴ Tan tandíhi ñi tsitú ñi tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan quítsaha caahán ñi inga yuhu cuhva tsa jacahan maa Tatyí Ii Nyoo tsi ñi.

⁵ Tan quívi can cuaha xaan ra ñuu Israel tsaá ra naha ñuu Jersualén. Ra vaha tsicá tsihin Nyoo cuví ra naha. Quee ra naha tandíhi ñuu tsa cayucú nu ñuhu ñayívi.

⁶ Tan tsa tsiñi ra can naha ra tsa iyo xaan cuví nu yucú nyívi cuenda ra Cristo, tan cuahán ra naha tan ndu iin ra naha tsihin ñi. Tan ña tsitó ra naha náa tsa cáca iñi ra naha, tyin intuhun intuhun ra naha tsiñi ra yuhu ra naha tsa caahán ñi jahá Tatyí Ii Nyoo.

⁷ Iyo xaan cuñi ra naha tan quítsaha natuhún tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿A ñavin nyívi ñuhu Galilea cuví tandíhi ñi tsa caahán ihya?

⁸ ¿Nacuenda tyin tsiñi yo caahán ñi cuhva caahán intuhun intuhun yo?

⁹ Ihya yucú yo tsa cuví yo nyívi quee Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia,

¹⁰ Frigia, Panfilia, Egipto, tan nyiví quee ityi nuu ca Cirene ityi Africa. Tan yucú tucu yo tsa cuví yo nyiví ñuu Roma tan iyó yo ñuu ihya. Tan juhva yo cuví yo nyiví Israel nda quiví cacú yo. Tan inga yo cuví yo nyiví nanduví cuenda nyiví Israel tan nyicún yo ley tsa tyaa ra Moisés.

¹¹ Iyó tucu yo tsa cuví yo nyiví quee Creta tan Arabia. Maa tyin tandihí yo tan tsiñí yo tyin tsihin yuhu tsa caahán maa yo caahán ñi. Tan nacatyí tuhun ñi tsa cahnu tsa javahá Nyoo —catyí ra naha.

¹² Tandihí ra naha, iyo xaan cuñí ra naha, tan tsicá tuhun tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿Náa cuñí tsi catyi tandihí tsa cuví ihya?
—catyí ra naha.

¹³ Maa tyin inga ra jacuñí nyaa ra naha tsi ñi, tan catyí ra naha tyin tsiñí ñi.

Nu caahán ra Pedro tsihin nyiví

¹⁴ Tacan tan nduvitá ra Pedro tsihin tsa utsi iin ca ra tava tyiñu ra Jesús. Tan ñihi cahan ra tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tsa cuví ndo ra ñuu Israel, tan tandihí nyooho tsa iyó ñuu Jerusalén ihya. Cuñí tsi tsa coto ndo tuhun ihya. Tan tyaa soho vaha ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo.

¹⁵ Tyin cuñí maa ndo tyin tsiñí ndi. Maa tyin ñavin nyixi tsihí ndi, tyin ña tuhvá nyiví coho nyixi hora ihya, tyin ndi jatyaan.

¹⁶ Maa tyin tsa cuví ihya cuví tsa cahan ra Joel, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha. Tyin catyi ra:

¹⁷ Nu cua ndihí quiví, catyí Nyoo, cua jaquitsi yu Tatyí Ii yu siqui tandihí nyiví.

Tan cua cahan sehe ndo tsa cuenda yu.

Tan ra cuatyí tan ñi cuatyí cua janaha yu tsa iyo tsi ñi.

Tan nyívi tsahnu cua nyehe ñi ñumaahna jaha yu.

¹⁸ Cua jacuhun yu Tatyí Ii yu síqui ñi tsa jaha tyiñu tsa cuenda yu.

Tan cua cahan ñi tsa cuenda yu, catyí Nyoo.

¹⁹ Tan catyí ra tyin cua janaha ra tsa iyo cua nyehe nyívi ityí andívi.

Tan ityí nu ñuhu ñayívi cua javaha ra tsa iyo, seña niñi, seña ñuhu, tan vico yuhma.

²⁰ Tan ñicanyii cua ndunaa tsi.

Tan yoo cua nducuaaha tsi tumaa cuaaha niñi.

Tandíhi tuhun caahán ra ihya cua cuvi tsi tsa ndi cumañi ca tahan tsi quívi quitsi Jutu Mañi yo.

Tan quívi cua quitsi ra, iyo xaan cua cuvi.

²¹ Tan tandíhi nyívi tsa tsicán tahvi tsi ra cua cacu ñi, catyí ra Joel jahá Nyoo.

²² Tsa yaha nacatyí tuhun ra Pedro yacan, tacan tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra Israel, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu ihya. Ra Jesús, ra ñuu Nazaret, maa Nyoo nacatsí tsi ra, tan tsa janahá Nyoo tsi yo tyin nditsa tsa nacatsí ra tsi ra, tsahá ra tunyee iñi tsi ra tan cuaha xaan tsa iyo tan tsa nyityí tan seña javahá ra. Tan tsa tsitó maa ndo tandíhi tsa caahán yu ihya.

²³ Maa tyin quívi nacuhvá cuenda ndo tsi ra, javahá ndo tumaa kuhva tyaa maa Nyoo kuhva nda quívi jihna ñi. Tyin tsahá cuenda ndo tsi ra tsi ra caquiñi. Tan ticaá ra naha tsi ra nu cruu. Tsahñi ra naha tsi ra jahá ndo.

24 Maa tyin Nyoo janandoto ra tsi ra. Jacacu ra tsi ra tyin ña cuvi cundaca ñaha tuhun tsihi tsi ra.

25 Tyin ra David cahan ra tuhun cahan ra Cristo tahañ tsanaha, tan catyi ra:

Tacan ñi nyehé yu tsi Nyoo Jutu yu ityi nuu yu.

Maa ra nyaá ra ityi xiin cuaha yu tan nduve náa cuvi jayuhvi tsi yu.

26 Yacan cuenda s#i xaan cuñi yu. Tan jacahnú yu tsi Nyoo tsihin tsa s#i cuñi yu.

Tan cuñu ñuhu yu cua quitatu tsi tyin tsitó yu tyin cua nandoto yu inga tsaha.

27 Tyin yooho, Nyoo Jutu yu, ña cua nacoo ihñi un aña yu nu yucú aña nyivi tsa tsihi,

tan ndi ña cua cuhva un tsa tyahyu cuñu ñuhu yu.

Tyin sehe ii maa un cuvi tsi yu.

28 Tan janaha un tsi yu ityi nu coo yu ñayivi ña cua naa maa.

Tan cua jacutu un tsi yu tsihin tus#i iñi tyin maa un nyaá tsihin yu, catyi ra David cahan ra tsa cahan ra Cristo tahañ tsanaha.

29 'Nyooho yañi, tsitó vaha yo tyin ra David tsii tsaahnu yo tsihi ra tan quihvi ra tsitsi ñuhu. Tan ñaña ra ndi nyaá tsi ihya vityin.

30 Maa tyin ra David cuvi ra iin ndusu yuhu Nyoo. Tan tsitó ra tyin Nyoo catyi ra tyin juvin ñi tata maa ra cua cuvi ra Cristo. Tan ra Cristo, cuvi ra cua cundaca ñaha tumaa tsa tsindaca ñaha ra David.

31 Tan ra David tumaa tsa tyin nyehé ra tsa cua cuvi nu cuahán ca tsi ityi nuu. Tan cahan ra tuhun tsa cahan ra Cristo. Tan catyi ra tyin ña cua ndoo aña ra nu yucú aña nyivi tsa tsihi. Tan ndi ña cua tyahyu cuñu ñuhu ra, catyi ra.

³² Tan ra Jesús can janandoto Nyoo tsi ra. Tan tandihi maa ndi cuví ndi tsandaa tsa cuenda tsa nandoto ra.

³³ Jutu Nyoo jacahnu ra tsi ra Jesús, tan tsihin ndaha cuaha ra cañihí ra tsi ra nda gloria. Tan ra Jesús naquihin cuenda ra Tatyí Ii tsa catyí Jutu yo Nyoo tahañ tsanaha tyin cuhva ra tsi yo. Tan yacan cuví tsa tsaha ra tsi ndi vityin. Juvín tsi cuví tsa nyehé ndo tan tsiñí ndo.

³⁴ Tyin ñavin ra David nandaa ityi andivi. Maa tyin maa ra David cañan ra tuhun ra Jesús, tan catyí ra:

Jutu Mañi yo Nyoo catyí ra tsihin Jutu Mañi yu ra Cristo: “Cunya xiin cuaha yu

³⁵ tsitsi tsa cua caquin yu tsi ra xaan iñi tsi un tsaha un”, catyí ra David jahā Nyoo.

³⁶ Tacan cañan ra Pedro tsihin ra naha, tan catyí tucu ra:

—Nyooho tan tandihi ca nyivi Israel, coto vaha ndo tyin tuhun ra Jesús, yacan cuví tsa cahán yu tsihin ndo ihya. Ticaa ndo tsi ra nu cruu. Maa tyin cuví ra Jutu Mañi yo, tan cuví tucu ra Cristo ra ndacá ñaha tsi yo jahā Nyoo —catyí ra Pedro.

³⁷ Cuhva tsa tsiñi ra naha tsa cañan ra Pedro tuhun ihya, cuihya xaan cuñi ra naha cuví. Tan tsica tuhun ra naha tsi ra Pedro tan tsi tandihi ca ra tava tyiñu ra Jesús, tan catyí ra naha:

—Yañi, ¿nácaa javaha ndi vityin? —catyí ra naha tsihin ra tava tyiñu ra Jesús.

³⁸ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra naha:

—Intuhun intuhun ndo ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo tan nasama ndo cuhva iyó ndo. Tan ccondutya ndo tsihin sivi ra Jesucristo. Tan cua

jaha ra tucahnu iñi cuatyí ndo. Tacan tan cua cuhva Nyoo Tatyí li ra tsi ndo.

³⁹ Tyin tahañ tsanaha catyí Nyoo tyin cuhva ra Tatyí li ra tsi yo, tan tsi sehe yo, tan tsi nyiví tsa cañi iyó. Tyin tandihí nyiví tsa cua nacana Jutu Nyoo cua cuhva ra Tatyí li ra tsi ñi —catyí ra Pedro.

⁴⁰ Tsihin tuhun ihya tan tsihin inga ca tuhun, ra Pedro tsaḥa cuenda ra tsi ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Ndūcu ndo cuhva na jacacu Nyoo tsi ndo, coto cunaa ndo tsihin nyiví caquiñi iyó nu ñuhu ñayiví ihya —catyí ra tsihin ra naha.

⁴¹ Tacan tan tandihí ra tsa tyaá yahvi tuhun caḥan ra Pedro tsicoondutyá ra naha. Tan quitá tumaa uñi mil nyiví tsa tandihí ñi, tan ndu iin ñi tsihin nyiví yihí cuenda ra Jesucristo.

⁴² Tan tandihí quiví ndu iin tandihí ñi, tan ñi iñi ñi tyaá soho ñi tsa jacuahá tandihí ra tava tyiñu ra Jesucristo tsi ñi. Tan iin ñi cuví ñi tsihin tahan ñi, tan tsicán tahvi ñi tan tsatsí ñi paan tan tsihí ñi vinu tyin tacan tan ña cua naa iñi ñi tyin tsihí ra Cristo tsa cuenda cuatyí ñi.

Cuhva iyó nyiví yihí cuenda Jutu Mañi yo Jesucristo quiví can

⁴³ Tan cuaha tsa iyo javaha tandihí ra tsa tava tyiñu ra Jesucristo jaha Nyoo. Tan tandihí ñi iyo cuñí ñi.

⁴⁴ Tandihí ñi yihí cuenda ra Cristo iin caa ñi iyó ñi tsihin tsa iyó tsi ñi.

⁴⁵ Xicó ñi tsa iyó tsi ñi. Tan tsatsá ñi xuhun ñi tsi nyiví tahan ñi cuhva tsa tsiñí ñuhu tsi intuhun intuhun ñi.

⁴⁶ Tandihí quiví tan ndu iín ñi nda vehe ñuhu cahnu. Tan nda yuvehe ñi iin caa ñi tsatsí ñi paan tan tsihí ñi vinu. Tan sîi cuñí ñi tsatsí ñi tyin iin ñi cuví ñi.

⁴⁷ Tan jacahnú ñi tsi Nyoo. Tan vaha caahán tandihí nyiví tuhun ñi. Tan iin tan iin quiví tan nducuahá ca nyiví quihví cuenda Jutu Mañi yo Jesús tyin jacacú ra tsi ñi.

3

Nu nduvahá iin ra coxo

¹ Iin quiví cuahán ra Pedro tsihin ra Juan vehe ñuhu cahnu. Cuví tsi cuhva caa uñi tsa tseñi, cuhva tsa tuhvá nyiví Israel cuahán cuandacán tahvi tsi Nyoo.

² Tan iin ra ndaahvi, coxo ra nda quiví cacú ra, nyaá ra yuhu cora vehe ñuhu cahnu can tandihí maa quiví. Tyin tsindacá ñi tsi ra na ndacan ra xuhun tsi nyiví quihví yuhu cora can, tan nañí tsi Yuhu Cora Sîi Caá.

³ Tacan tan nyehe ra coxo can tsi ra Pedro tsihin ra Juan tsa cua quihví ra naha yuhu cora can. Tan tsican ra xuhun tsi ra naha.

⁴ Tan nyehe ra Pedro tan ra Juan tsi ra. Tan ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Nyehe tsi ndi —catyí ra.

⁵ Tacan tan quitsahá nyehé ra coxo can tsi ra naha. Cuñí maa ra tyin iyó tsa cua cuhva ra naha tsi ra.

⁶ Maa tyin ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Nduve xuhun cuitsin tan xuhun cuaan iyó tsi yu, tan cuhva yu tsi un. Maa tyin tsa iyó tsi yu cua cuhva yu tsi un. Tsihin siví ra Jesucristo ra ñuu

Nazaret, nduvita tan caça —catyí ra Pedro tsihin ra.

⁷ Tacan tan t̄in ra Pedro ndaha cuaha ra tan cañih̄i ra tsi ra. Tan juvin ñi cuhva can nacoṓ tunyee iñi nduvi taahan tsaha ra tan jucun tsaha ra.

⁸ Tacan tan ra coxo can ndavaṗa ra, tan nduvitaṗa ra tsinyaṗa nyityi ra. Tan quitsahaṗa tsicá ra. Tan quih̄viṗa ra tsihin ra naha tsitsi cora vehe ñuhu can, tsicá ra, tan ndavá ra, jacahnú ra tsi Nyoo.

⁹ Tandih̄i nyivi nyehē ñi tsi ra tyin tsicá ra tan jacahnú ra tsi Nyoo.

¹⁰ Tan iyo xaan cuñi ñi tan yuuhvi ñi tsa cuenda tsa nduvahaṗa ra can. Tyin nacotó ñi tsi ra. Tyin juvin ra cuví ra tsa tuhvá tsinyaá Yuhu Cora Siñ Caá can tsicán ra xuhun tsi nyivi.

Nu caahán ra Pedro tuhun ra Cristo tsihin nyivi nu cuví corredor cuenda ra Salomón

¹¹ Ra coxo tsa nduvahaṗa can, ña jañá maa ra tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan tandih̄i nyivi iyo cuñi ñi, tan tsinú xaan ñi tsaṗa ñi nu cuví corredor cuenda ra Salomón tyin cua nyehē ñi tsi ra coxo can tyin tsa nduvahaṗa ra.

¹² Tsa nyehē ra Pedro yacan, tan catyí ra tsihin nyivi can:

—Nyooho ra Israel, ¿nacuenda iyo xaan cuñi ndo? Tan ¿nacuenda nyehé xaan ndo tsi nyuhu? ¿A cuñi maa ndo tyin tsihin tunyee iñi maa ndi, a tsa cuenda tsa catsi iyó ndi nuu Nyoo, tan cuví janduvahaṗa ndi tsi ra coxo ihya?

¹³ Ñavin maa nyuhu janduvahaṗa tsi ra. Nyoo ra cuví Nyoo tsii tsaahnu yo, ra Abraham, ra Isaac tan ra Jacob, ra ican jacahnú tsi Sehe ra tan tsahaṗa

ra tunyee iñi tsi ra, ra tsa tsaha cuenda ndo tsi ra Pilato, ra cumí tyiñu. Tan ra Pilato cuñi ra jaña ra tsi ra. Maa tyin nyooho ña tsaha ndo.

¹⁴ Tahān tsi tsa ndacan ndo tsa jaña ra tsi ra vaha, tan ra ii can, maa tyin nyooho tsican ndo tsa jaña ra tsi iin ra tsahñi ndiyi.

¹⁵ Tan nyooho tsahñi ndo tsi ra tsa tsahá ñayivi nyito coo yo tsihin Nyoo. Maa tyin Nyoo Jutu yo janandoto ra tsi ra. Tan ña ndoo ra nu yucú añima nyivi tsa tsihi. Tan nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tsa nandoto ra.

¹⁶ Tan juvin ra Jesús cuví ra tsa tsaha tunyee iñi tsi ra coxo ihya tan nduvaha tsaha ra, tyin tsinú iñi ndi tyin iyó tunyee iñi tsi ra Jesús. Yacan cuenda nduvaha tsaha ra ihya, tan nacotó vaha ndo tsi ra. Tan tandihi nyooho nyehe ndo tyin nduvaha ra tsa cuenda tsa tsinú iñi ndi.

¹⁷ Tsitó yu, —catyí ra Pedro— tyin quivi tsa tsahñi ndo tsi ra Jesús, ña tsitó ndo tyin ña vaha tsa javahá ndo. Tan tacan tucu ra cuví ityi nuu tsihin ndo, ña tsitó ra naha.

¹⁸ Maa tyin tacan jacuvi ndo tan cundaa tsa cahan ra cuvi ndusu yuhu Nyoo tahān tsanaha, tyin catyí ra naha tyin ra Cristo cua nyehe ra tundo ho.

¹⁹ Yacan cuenda ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo, tan nacuhva cuenda ndo añima ndo tsi Nyoo, na ndatsi cuatyí ndo. Tacan tan si xaan cua cuñi añima ndo jaha tunyee iñi Jutu Mañi yo.

²⁰ Tacan tan cua jaquitsi ra tsi ra Jesús ra cuví Cristo, na quitsi ra inga tsaha. Tyin nda quivi jihna ñi tyaa Nyoo cuhva tyin quitsi ra tsa cuenda yo.

²¹ Taahán tsi tsa ndoó ra Jesucristo gloria tsa vi-

tyin nda cuanda quiví cua jandutsaa Nyoo tandihí maa tsa iyó. Tumaa cuhva catyí ra cuví ndusu yuhu Nyoo taḥan tsanaha.

²² Tyin tacan catyí ra Moisés tsihin tsii tsaahnu yo: “Cua jaquitsi Jutu yo Nyoo tsi ra tsa cua cahan tuhun ra. Tan juvin ñi nyiví yo cua cuví ra. Tan cua cahan ra tuhun Nyoo tsihin ndo tumaa caahán yuhu. Tyaa yahvi ndo tandihí tsa cua cahan ra tsihin ndo.

²³ Tyin tandihí nyiví tsa ña cua tyaa soho tsa cua cahan ra, cua cunaa ñi, tyin ña cua cutahan ñi tsihin nyiví tsa nacatsi Nyoo”, catyí ra Moisés.

²⁴ Tan tacan tucu tandihí ra cuví ndusu yuhu Nyoo nda quiví tsicoo ra Samuel tan nda cuanda vityin, jacoto ra naha tsa cuví vityin.

²⁵ Tandihí tsa catyí Nyoo tyin cuhva ra tsi yo, caḥan ra cuví ndusu yuhu Nyoo taḥan tsanaha. Tandihí can tsii maa ndo cuví can. Tan tyiñu tsa ndoo Nyoo tsihin ra Abraham tsii tsaahnu yo, juvin ñi tsa cuenda maa ndo cuví yacan. Tyin catyí Nyoo tsihin ra Abraham: “Tandihí nyiví tsa iyó nu ñuhu ñayiví cua nasoco yu tsi ñi tsa cuenda nyiví tata un.”

²⁶ Tan yacan cuenda quiví janandoto Nyoo tsi Sehe ra, jihna ca nu yucú ndo jacuhun ra tsi ra, tyin nasoco ra tsi ndo, tan intuhun intuhun ndo nacoo ndo tsa caquiñi iyó ndo —catyí ra Pedro tsihin ñi.

4

Nu tñn ra cuví ityi nuu vehe ñuhu cahnu naha ra tsi ra Pedro tan ra Juan

¹ Ndi caahán ca ra Pedro tan ra Juan tsihin nyívi, tan tsaá ra cuví jutu naha ra tsihin ra cuví ityi nuu tsihin ra jahá cuenda vehe ñuhu, tan tsihin ra cuví saduceo naha ra.

² Nduxaan xaan ra naha tyin ra Pedro tan ra Juan jacuahá ra naha tsi nyívi tan catyí ra naha tyin nditsa tsa cua nandoto nyívi tsa tsa tsihi, tyin ra Jesús nandoto ra.

³ Tacan tan tñin ra naha tsi nduvi taahan ra tava tyiñu ra Jesús can naha ra. Tan tyihí ra naha tsi ra naha vehe caa. Tan ndoo ra naha nda cuenda inga quívi tyin tsa cueñi cuví cuhva can.

⁴ Maa tyin cuaha ñi tsa tsiñi tuhun caahán ra Pedro quitsaha tsinú iñi ñi. Tan ndu iñi ñi tsihin nyívi yihí cuenda ra Jesús. Tan tsa tandihí ñi quitá maa uhun mil cuví tsa maa ñi maa rayi naha ra.

⁵ Tsa tuvi inga quívi, nda ñuu Jerusalén ndu iin tandihí ra cumí tyiñu cuenda nyívi Israel, tan tsihin ra tsahnu, tan tsihin ra cuví maestro cuenda ley tsa tyaá ra Moisés.

⁶ Tan nyíi tucu ra Anás ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu. Tan nyíi tucu ra Caifás, tan ra Juan, tan ra Alejandro. Tan yucú ndihí tucu tandihí rayi tsa cuví nyívi ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu.

⁷ Tacan tan tava tyiñu ra naha na cuquihin ra naha tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan tsindacá ra naha tsi ra naha nda mahñu nu yucú ra naha. Tan tsicá tuhun ra naha tsi ra naha, tan catyí ra naha:

—¿Yóo tsahá ndatu tsi ndo tsa janduvaha ndo tsi ra can? ¿Yóo tsahá tunyee iñi tsi ndo tsa javaha ndo tyehen? —catyí ra naha tsihin ra Pedro tan ra Juan.

⁸ Tan ra Pedro tsitú ra tsihin Tatyí li Nyoo. Tan nacahan ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra ndacá ñaha Israel ñuu yo ihya, tan nyooho ra tsahnu.

⁹ Vityin tsicá tuhun ndo tsi ndi tsa cuenda tsa vaha tsa cuví tsi ra coxo ihya, tyin cuñí ndo coto ndo nácaa nduvahá ra.

¹⁰ Yacan cuenda cua catyí tuhun ndi tsihin ndo na coto tandihí nyívi Israel. Tyin ra ihya nyaá ra nuu tandihí ndo, tyin nduvahá ra tsihin tunyee iñi tsi ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, ra tsa tsahá cuenda ndo na cúu ra nu cruu. Maa tyin Nyoo janandotó ra tsi ra.

¹¹ Tan juvin ra Jesús cuví yuu tsa tsiñí ñuhu ca tsa ña cuñí ra javahá vehe cuatyíñu ra, tumaa cuhva catyí nuu tutu Nyoo. Tan nyooho cuví ra javahá vehe tan ña cuñí ndo yuu tsa tsiñí ñuhu ca can.

¹² Yoñi inga ra cuví jacacú tsi yo. Tyin intuhun ñi maa ra tsahá Nyoo tyin jacacu ra tsi yo —catyí ra Pedro tsihin ra can naha ra.

¹³ Tan ra cumí tyiñu can naha ra iyo xaan cuñí ra naha tsiñí ra naha tsa caahán ra Pedro tan ra Juan tyin ñi xaan iñi ra naha caahán ra naha, tan ñavin ra cahví scuela cuví ra naha. Tacan tan nacotó ra naha tsi ra naha tyin ra ican naha ra cuví ra tsa tsica tsihin ra Jesús quívi can.

¹⁴ Tan ra tsa nduvahá can, nyaá nyityi ra tsihin ra naha. Yacan cuenda ña cuví cahan ra cumi tyiñu can naha ra tsa ndavaha ñi siquí ra Pedro tan ra Juan.

¹⁵ Tacan tan catyí ra cumi tyiñu naha ra tsihin ra naha:

—Quita nduñi taahan nyooho tsata vehe.

Tan quita ra naha. Tan ndoo ra cumi tyiñu can naha ra natuhún tahan ra naha.

¹⁶ Tan catyí ra naha:

—¿Náa javaha yo tsihin ra ihya naha ra? Tyin tandihí maa nyivi Jerusalén tsitó ñi tsa iyo tsa javaha ra naha. Tan ña cua cuvi catyi yo tyin ña nditsa.

¹⁷ Maa tyin ña cuñí yo tsa cuaha ca nyivi coto tuhun ihya, yacan cuenda vaha ca tsa casi yo tsi ra naha, tan cahan yo tsihin ra naha na ña cahan ca ra naha tuhun ra Jesús tsihin nyivi —catyí ra cumi tyiñu naha ra.

¹⁸ Tacan tan cana ra cumí tyiñu tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan catyi ra naha tsihin ra naha tyin ndi luxu ca maa tan ña cahan ca ra naha tuhun ra Jesús. Tan na ña jacuaha ca ra naha tsi nyivi.

¹⁹ Maa tyin ra Pedro tan ra Juan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Tyihi tuñi ndo ñi ndo tan nyehe ndo tatun vaha ca tsa tyaa yahvi ndi tsi maa ndo o vaha ca tsa tyaa yahvi ndi tsi Nyoo.

²⁰ Tyin nyuhu ña cuví tsa jandihí ndi tsa nacatyí tuhun ndi tsa nyehe ndi tan tsa tsiñi ndi —catyí ra naha.

²¹ Tacan tan tyasi nyico ra cumi tyiñu naha ra tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan jaña ra naha tsi ra naha tyin ña ñihí ra naha nácaa tatsi tuñi ra naha tsi ra naha. Tyin tandihí nyivi tan jacahnú ñi tsi Nyoo tsa cuenda tsa cuvi can.

²² Tyin rayi tsa nduvaha can, tsa yaha uvi xico cuiya ra, tan tacan cuiya tahan ra tundoho tan nduvaha ra jahá Nyoo.

Nu tsicán nyivi yihí cuenda ra Cristo tunyee iñi Nyoo

²³ Tan tsa quitã ra Pedro tan ra Juan, cuahán ra naha nu yucú nyivi yihí cuenda ra Jesús. Tan nacatyí tuhun ra naha tandihí tsa cahan ra tsahnu naha ra tan ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra tsihin ra naha.

²⁴ Cuhva tsa tsiñi tandihí ñi, tan iin caa ñi quit-saha tsicán tahvi ñi tsi Nyoo. Tan catyi ñi:

—Jutu Mañi yu, yoocho javaha un andivi tan ñuhu ñayivi. Javaha un ndutya ñuhu. Tan tandihí ca tsa iyó, maa un javaha.

²⁵ Tan yoocho tsihin Tatyí Ii un jacahan un tsi ra David tahanan tsanaha. Tan catyi ra:

¿Nacuenda tsa nduxaán nyivi ña tsitó tsi Nyoo?

¿Nacuenda tsicá iñi ñi tuhun tsa nduve yahvi nyaá?

²⁶ Rey naha ra tan tsihin ra tsa ndacá ñaha nu ñuhu ñayivi ihya nduvitã ra naha siqui un, Jutu Mañi yu, tan siqui ra Cristo, ra nyisó tyiñu maa un, catyi ra David.

²⁷ Jutu Mañi yu, nditsa tyin ra Herodes, tan ra Poncio Pilato ndu iin ra naha ñuu Jerusalén ihya tsihin ra ñuu Roma naha ra tan tsihin ra ñuu Israel naha ra tyin cahñi ra naha tsi ra Jesús Sehe ii un, tsa nacatsi vaha maa un.

²⁸ Tan tacan javaha ra naha, tumaa cuhva tsa catyi maa un tahanan tsanaha tyin cua cuvi.

²⁹ Tan vityin, Jutu Mañi yu, nyehe tyin cuñi ra naha casi ra naha tsi ndi. Tan cuhva tsa ñi coo iñi ndi tyin tyiñu maa un javahá ndi, Jutu Mañi yu. Tan na ña nayuhvi ndi cahan ndi tuhun maa un.

³⁰ Tan tsihin tunyee iñi maa un tan cua nduvaha nyivi cuuhví, tan cua nyehe ndi seña tan tsa iyo

tsa cuenda tunyee iñi ra Jesús Sehe ii un —catyí ñi, tsicán tahvi ñi tsi Nyoo.

³¹ Tan cuhva tsa ndihí tsicán tahvi ñi tsi Nyoo tan taan nu yucú ñi. Tan tandihí ñi tsitu ñi tsihin Tatyí Ii Nyoo tan cahan ñi tuhun Nyoo tsihin tsa ña yuuhví ñi.

Nduve tsa cumañi tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo

³² Tandihí ñi tsa tsinú iñi, iin ñi cuví ñi, tan iin ñi cuhva tsicá iñi ñi. Ndi intuhun ñi tan ña catyí ñi tyin tsa tsii maa ñi cuví tsa iyó tsi ñi, tyin tsii tandihí ñi cuví can.

³³ Tan tsihin tunyee iñi cahnu, caahán ra tava tyiñu ra Jesús tuhun tsa nandoto Jutu Mañi yo Jesús. Tan Nyoo nasocó xaan ra tsi tandihí ra naha.

³⁴ Tan ndi intuhun ñi tan nduve tsa cumañi tsi ñi tyin tandihí ñi tsa iyó vehe o ñuhu ñi, xicó ñi can. Tan cua ndaca ñi xuhun can

³⁵ tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan maa ra naha nat-satsá xuhun can tsi intuhun intuhun nyivi cuhva tsa tsiñí ñuhu tsi ñi.

³⁶ Tacan javaha iin ra tsa nañi José. Ra ican cuví ra tata ra Leví. Tan cacu ra ñuhu Chipre tsa canyí mahñu ndutya ñuhu. Tan ra tava tyiñu ra Jesús jacunañi ra naha tsi ra Bernabé. Tan sivi can cuñí tsi catyí: ra jandu iin iñi nyivi.

³⁷ Tan ra Bernabé can xico ra ñuhu ra. Tan tsaha ra xuhun can tsi ra tava tyiñu ra Jesús.

5

Cuatyi ra Ananías tsihin ña Safira

¹ Maa tyin iin ra tsa nañi Ananías tsihin ña Safira, ñasihí ra, xico ñi iin ñuhu.

² Tan tyihj xeehe ñi juhva xuhun. Tacan tan ra Ananías tsindacā ra xuhun tsa ndoq ña tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan catyí ra tyin tandihj xuhun tsa cuyahvj ñuhu cuví can.

³ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra:

—Yooho Ananías, ¿nacuenda tsa tsaḥa un tsa quihvj nu ña vaha añima un? Tyin cuñí un jandavi ñaha un tsi Tatyí li Nyoo, tan catyí un tyin tandihj xuhun tsa cuyahvj ñuhu can cuví tsehe, tan ña nditsa un tyin ndoq juhva xuhun can tsi un.

⁴ Tsii un cuví ñuhu can, tan tsii un cuví xuhun tsa ñihj un cuenda ñuhu can. ¿Nacuenda tsa cuñí un jandavi ñaha un tsi Nyoo tan catyí un tyin tandihj xuhun can tsaḥa un? Maa tyin ñavin tsi nyuhu jandaví ñaha un, tyin tsi maa Nyoo jandaví ñaha un —catyí ra Pedro tsihin ra Ananías.

⁵ Tsa tsiñi ra Ananías tuhun tsa caḥan ra Pedro, nduva ra tan tsihj ra. Tan tsa tsitō nyiví tuhun ihya tan nayuhvj xaan ñi.

⁶ Tacan tan tsaq ra cuatyí naha ra tan cava nuu ra naha jahma cuñu ñuhu ra Ananías. Tan tsahān ra naha tsindacā ra naha tsi ra nu ndaa cumi santu.

⁷ Yaha uñi hora tan tsaq ñasihi ra Ananías tan quihvj ña nu yucú ra tava tyiñu ra Jesús, tyin ña tsitó ña tsa cuví.

⁸ Tan quitsahā tsicá tuhun ra Pedro tsi ña tan catyí ra tsihin ña:

—¿A tyehen ñi cuví xuhun tsa cuyahvj ñuhu ndo? —catyí ra Pedro tsihin ña.

Tacan tan nacahān ña tan catyí ña tsihin ra:

—Tacan ñi cuví xuhun tsa cuyahvj tsi —catyí ña tsihin ra.

9 Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ña:

—¿Nacuenda tsa natuhun tahan ndo tan cuñí ndo jandavi ñaha ndo tsi Tatyí Ii Jutu Mañi yo Nyoo? Ican vatsí ra tsa tsahan tsindacá tsi yíi un nu ndaa cumi santu. Tan vityin cua cundaca ndíhi ra naha tsi un —catyí ra Pedro tsihin ña Safira.

10 Tan juvin ñi cuhva can tan nduva ña tsaha ra Pedro, tan cueta tsihí ña. Tan quihví ra cuatyí can naha ra, tan nyehe ra naha tyin canyíi ña tsihí ña. Tan cañihí ra naha tsi ña, tan tsindacá ra naha tsi ña nu ndaa cumi sandu. Tan tinyíi ra naha tsi ña xiin yíi ña.

11 Tan tandíhi nyívi yíhí cuenda ra Cristo, tan tandíhi nyívi tsa tsito tuhun can, nayuhví xaan ñi.

Cuaha xaan tsa iyo tan seña javaha ra tava tyiñu ra Jesús

12 Cuaha seña tan tsa iyo javaha ra tava tyiñu ra Jesús nu yucú nyívi. Tan tandíhi ñi yíhí cuenda ra Cristo ndu iín ñi nu cuví corredor cuenda ra Salomón.

13 Tan nyívi tsa inga cuenda ña caná iñi ñi cuthan ñi tsihin ñi yíhí cuenda ra Cristo. Maa tyin nyívi can vaha caahán ñi síqui ñi yíhí cuenda ra Cristo.

14 Tan cuaha xaan nyívi quitsaha tsinú iñi tsi Jutu Mañi yo Jesús, tahan ñi rayíi tan ñaha.

15 Tan nda cuanda tava ñi tsi nyívi cuuhví ityi cahnu, tsaquín ñi tsi ñi nu tsito. Tyin tatun cua yaha ra Pedro tan yaha tixahñu ra síqui ñi cua nduvaha ñi.

¹⁶ Tacan tucu nyiví iyó yatyin ñi ñuu Jerusalén can, cuandacá ñi tsi nyiví cuuhví tan nyiví tsa yihí tatyí ña vaha. Tan nduvahá tandihí ñi.

Nu nyehé ra Pedro tan ra Juan tundo

¹⁷ Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu, tan ra yihí cuenda ra cuví saduceo naha ra, ndasi cuñí ra naha nyehé ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús tsa cuenda tsa vaha tsa javahá ra naha tsihin tunyee iñi tsa tsaḥa Nyoo tsi ra naha.

¹⁸ Tacan tan tñin ra naha tsi ra naha. Tan tyihí ra naha tsi ra naha vehe caa.

¹⁹ Maa tyin tsa cuaa can quitsi iin ángel tsa jaquitsi Jutu Mañi yo, tan nuña ra yuvehe caa can. Tan tava ra tsi ra naha. Tan catyí ra tsihin ra naha:

²⁰ —Cuaahan ndo tan cunyacu nyityi ndo vehe ñuhu cahnu. Tan nacatyí tuhun ndo tsihin nyiví nácaa coo ñi ñayiví nyito tsa iyó ndo —catyí ángel can tsihin ra naha.

²¹ Tsa tsiñi ra naha tsa caḥan ra ángel can, tan cuahán ra naha. Tan tsa tuvi inga quiví can nañihí nyiví tsi ra naha vehe ñuhu cahnu. Tan quitsaha jacuahá ra naha tsi ñi.

Tan tsitsi tsa jacuahá ra naha tsi ñi, tan ndu iin ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tan ra tsa yucú tsihin ra. Tan cana ra naha tsi ra cumi tyiñu cuenda nyiví Israel tyin coo ra naha junta. Tacan tan tava tyiñu ra naha na cuquihin ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús nu yucú ra naha vehe caa can.

²² Maa tyin cuhva tsa tsaḥa ra vitya naha ra tsitsi vehe caa can, ña nañihí ra naha tsi ra naha. Tan cuanuhú ra naha cua nacatyí tuhun ra naha tsihin ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu.

23 Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Ndasí yuvehe caa can tan tsaá ndi. Tan andaru, yucú ra naha yuvehe jahá cuenda ra naha. Maa tyin cuhva tsa nuña ndi yuvehe can, yoñi maa nañihí ndi —catyí ra naha tsihin ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu.

24 Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu can tsihin ra yihí ndaha tsi tandihí ra tsa jahá cuenda vehe ñuhu can tan tsihin ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra, tsiñi ra naha tsa cahan ra vitya naha ra tsihin ra naha tan iyo xaan cuñi ra naha. Tan natuhun tahan ra naha nácaa javaha ra naha tan cundihí tuhun can.

25 Tacan tan tsaá iin ra tan catyí ra:

—Ra tsa tyihí ndo vehe caa can naha ra, yucú ra naha vehe ñuhu jacuahá ra naha tsi nyivi —catyí ra.

26 Tacan tan ra yihí ndaha tsi ra jahá cuenda vehe ñuhu can, tsahan ra tsihin ra vitya naha ra, tan tsiquihin ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús tsihin tsa vii ñi tan ña cañi ra naha tsi ra naha, tyin yuuhví ra naha tsi nyivi coto cañi ñi yuu tsi ra naha.

27 Tsindaca ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús nuu ra cumi tyiñu vehe ñuhu cahnu. Tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu catyí ra tsihin ra tava tyiñu ra Jesús:

28 —Nyuhu tsa cahan vaha xaan ndi tsihin ndo tyin ña cahan ca ndo tuhun ra Jesús. Maa tyin nyooho ña tyaa soho ndo tsa cahan ndi. Tan tsa ndihí maa tsitsi ñuu Jerusalén jacotó ndo tuhun ra. Tan cuñi ndo tyaa ndo cuatyí can siqui ndi tyin

tsih̄i ra —catyí ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsih̄in ra naha.

²⁹ Tacan tan nacah̄an ra Pedro tan inga ra tava tyiñu ra Jesús, tan catyí ra naha:

—Taahán tsi tyaa yahvi jihna ndi tsi Nyoo tan ñavin ca tsi nyooho.

³⁰ Nyoo cuenda tsii tsaahnu yo juvin ra janandoto tsi ra Jesús, ra tsa ticaā ndo nu cruu tan tsahñī ndo.

³¹ Tan ra Jesús cuví ra tsa jacahnū xaan Nyoo, tan tyaā ra tsi ra xiin cuaha ra, tyin cua cundaca ñaha ra tandih̄i maa. Tan intuhun ñi maa ra cuví ra jacacú tsi yo. Tyin tacan tsahá ra cuhva tsi yo tsa cuví yo nyivī Israel na ndu uvi iñi yo cuatyí yo tan jaha ra tucahnu iñi cuatyí yo.

³² Tan nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tandih̄i yacan. Tan tacan cuví tucu Tatyí Ii Nyoo tsa tsah̄a Nyoo cunyaa añāma nyivī tyaā yahvi tsi ra —catyí ra Pedro tsihin ra naha.

³³ Tan tsa tsiñī ra naha tsa cah̄an ra Pedro, nduxāan xaan ra naha. Tan cuñī ra naha cah̄ni ra naha tsi ra naha.

³⁴ Maa tyin tsihin ra cumi tyiñu can naha ra nyíi iin ra cuví fariseo tsa nañí Gamaliel. Tan cuví ra maestro cuenda ley Nyoo tsa tyaā ra Moisés. Tan nyivī tyaā yahvi xaan ñi tsi ra. Tan ra Gamaliel can, nduvit̄a nyityi ra. Tan caahán ra na quita ra tava tyiñu ra Jesús tañi ñi. Tacan tan quitā ra naha.

³⁵ Tan quitsah̄a caahán ra Gamaliel can tsihin tandih̄i ca ra cumí tyiñu naha ra, tan catyí ra:

—Yoo, ra tsa ndacá ñaha tsi nyivī Israel, jaha yo cuenda tsi yo tsihin tsa cua javaha yo tsi ra ican naha ra.

³⁶ Nduçuhun iñi ndo tyin tsa iyó juhva quiví nduvitá iin ra tsa tsinañi Teudas. Tan catyi ra tyin cuví ra iin ra vaha. Tan quitá maa tumaa cumi cientu rayi tsinyicun tsi ra. Maa tyin yaha can tsahñi nyivi tsi ra. Tan tandihí ra tsa tsinyicun tsi ra cuanuhú ra naha ñuu ra naha. Tan tsindihí tuhun can.

³⁷ Yaha can tan nu cuahán ca tsi ityi nuu, quiví nacahvi ra gobiernu tsi nyivi, tan nduvitá ra Judas ra ityi Galilea. Tan cuaha xaan nyivi tsinyicun tucu tsi ra can. Maa tyin juven ñi tsahñi nyivi tsi ra. Tan tandihí ñi tsa tsinyicun tsi ra cuanuhú ñi ñuu ñi.

³⁸ Yacan cuenda jaña yo tsi ra ihya naha ra. Tan ña cua tyihi yo tsi yo tsihin ra naha tyin tatun tuhun iin rayi ñi cuví tsa jacuahá ra naha, cua cundihí tuhun can.

³⁹ Maa tyin tatun nditsa tyin tuhun Nyoo cuví tsa jacuahá ra naha, ña cua cuvi casi yo. Jaha yo cuenda tsi yo tyin ña vaha cañi tahan yo tsihin Nyoo —catyí ra Gamaliel tsihin ra naha.

⁴⁰ Tandihí ra naha ndoo ra naha vaha tsa ña cua cahñi ra naha tsi ra naha. Tacan tan cana ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan catyí ra cumí tyiñu naha ra tsihin ra vitya naha ra na cañi ra naha tsi ra naha. Tan tyasi ra naha nu cahan ra naha tuhun ra Jesús. Tacan tan jaña ra naha tsi ra naha.

⁴¹ Tan quitá ra naha nuu ra cumí tyiñu. Tan si xaan cuñi ra naha tyin tsaha Nyoo ndatu tyin nyehé ra naha tundoho tsa cuenda ra Jesús.

⁴² Tan ña jandihí ra naha tsa caahán ra naha. Tan tandihí quiví jacuahá ra naha tuhun ra Jesucristo vehe ñuhu tan vehe nyivi.

6

Nu nacatsí nyívi yihí cuenda ra Jesús utsa taahan ra naha tyin jaha cuenda ra naha náa tsa tsiñi ñuhu tsi ñi

¹ Tan nu cuahán ca tsi quívi cuaha xaan nyívi yihí cuenda ra Cristo cuví. Tacan tan nyívi tsa caahán yuhu griego quítsahā caahán ñi síqui nyívi tsa caahán yuhu hebreo tan catyí ñi tyin cuhva tsa tsatsá ra naha tsa catsi ñi tandihí quívi ña jahá vaha ra naha cuenda tsi ñi ndaahvi grecia tsa tsihi yíi.

² Tacan tan tandihí tsa utsi uvi taahan ra tava tyiñu ra Jesús jandu iin ra naha tsi tandihí nyívi yihí cuenda ra Cristo. Tan catyí ra naha tsihin nyívi can:

—Ña vaha tsa jandihí ndi tsa caahán ndi tuhun Nyoo tan tsa tsatsá ndi tsa catsi ndo.

³ Yacan cuenda, nyooho yañi, nanducu ndo utsa taahan ra nu yucú yo ihya, ra vaha iyó tsihin Nyoo, ra tsa iyó tsa tsiñituñi iñi, ra tsitú tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan cuhva yo tyiñu ihya tsi ra naha.

⁴ Tan nyuhu cua jañihi ndi ndacan tahvi ndi tsi Nyoo, tan cua jacuaha ca ndi tuhun Nyoo —catyí ra naha.

⁵ Tandihí ñi tan ndoo ñi vaha. Tan nacatsí ñi tsi ra Esteban. Tyin tsinú xaan iñi ra tsi Nyoo. Tan tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan nacatsí tucu ñi tsi ra Felipe, tan ra Prócoro, tan ra Nicanor, tan ra Timón, tan ra Parmenas, tan ra Nicolás tsa cuví ra iin ra ñuu Antioquía, tan nanduví ra iin ra Israel.

⁶ Tacan tan tsindacā ñi tsi ra naha nu nyecú ra tava tyiñu ra Jesús. Tan tyiso ndaha ra naha jiñi

intuhun intuhun ra naha tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra can naha ra.

⁷ Tan tsityá ca tuhun Nyoo. Tan nducuahá ca ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén. Tan cuaha xaan ra cuví jutu cuenda nyívi Israel natsinü ndihí iñi ra naha tuhun ra Cristo.

Nu tyihí ra naha tsi ra Esteban vehe caa

⁸ Ra Esteban cuví ra iin ra tsa tsitú tsihin tunyee iñi Nyoo. Tan vaha xaan nyívi cuví ra tyin tsitú añima ra tsihin tsa vaha tsi Nyoo. Tan cuaha xaan tsa iyo tan seña javahá ra nu yucú nyívi.

⁹ Tacan tan juhva ra tsa tsicá vehe ñuhu ñuu Israel tsa nañí Vehe Ñuhu Cuenda Nyívi Ndoó Nuña cutahan ra naha tsihin juhva ra ñuu Cirene naha ra, tan cutahan ndihí juhva ra ñuu Alejandría naha ra, tan ra ityi Cilicia naha ra, tan ra ityi Asia naha ra. Tan quitsahá caahán yuhu tahan ra naha tsihin ra Esteban.

¹⁰ Maa tyin ña cuví jahá canaa ra naha tsi ra, tyin ra Esteban caahán ra tsihin tsa tsiñituñi jiñi ra tsa tsahá Tatyí Ii Nyoo tsi ra.

¹¹ Tacan tan tyahvi ra can naha ra tsi juhva ra na cahan ra naha cuendu siqui ra Esteban tan catyi ra naha tyin ra Esteban caahán ra ndavaha ñi siqui ra Moisés, tan siqui Nyoo.

¹² Yacan cuenda tandihí nyívi can quitsahá cuvaá ñi tan tsihin ra tsahnu naha ra tan ra cuví maestro cuenda ley Nyoo. Tacan tan tñin ra naha tsi ra Esteban. Tan tsahan ra naha tsindacá ra naha tsi ra nu ndu iín ra cumí tyiñu cuenda vehe ñuhu nyívi Israel.

¹³ Tan nducu ra naha tsi ra cahan cuendu siqui ra Esteban. Tan maa ra naha catyí ra naha tyehen:

—Ra Esteban ihya, ña jandihí ra tsa caahán ra ndavaha ñi siqui vehe ñuhu yo tan siqui ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés.

¹⁴ Tan tsiñi ndi tsa caahán ra tyin ra Jesús, ra Nazaret can, cua cani ra vehe ñuhu cahnu ihya. Tan cua nasama ra cuhva iyó yo tsa jacuahá ra Moisés tsi yo —catyí ra tsa caahán cuendu siqui ra Esteban.

¹⁵ Tacan tan ra cumí tyiñu naha ra tan ra nyecú ican nyehę ra naha tsi ra Esteban tyin tumaa caá nuu iin ángel, tacan caá nuu ra.

7

Nu caahán ra Esteban tuhun Nyoo tsihin nyivi nducú cahñi tsi ra

¹ Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsica tuhun ra tsi ra Esteban, tan catyí ra:

—¿A nditsa tsa caahán ra ihya naha ra siqui un?

² Tacan tan nacahan ra Esteban tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tan nyooho ra tsahnu, tyaa soho ndo tuhun tsa cua cahan yu. Jutu yó Nyoo, ra cahnu ca, quituvi ra nuu tsii tsaahnu yo, ra Abraham, quivi nyii ra ityi Mesopotamia tsa ndi cumañi ca cuhun ra coo ra nda ñuu Harán.

³ Tan catyi ra tsihin ra: “Nácoo ñuu un, tan tsi tandihi nyivi un. Tan cuhun cun inga ñuu tsa cua janaha yu tsi un” catyi Nyoo tsihin ra Abraham.

⁴ Tacan tan ra Abraham quita ra nu iyó nyivi Caldea ityi Mesopotamia, tan cuahán ra nda ñuu Harán. Tan ndacan cuví nu tsihi jutu ra. Yaha can jaquitsi Nyoo tsi ra ñuhu nu iyó yo ihya vityin.

⁵ Maa tyin nduve ñuhu tsaha Nyoo tsi ra quivi can. Ndi luxu maa nu cuañi ra tan ña tsaha Nyoo. Maa tyin catyi ra tsihin ra Abraham tyin cua cuhva ra. Tan tsa cua cúu ra tan Nyoo cua cuhva ra ñuhu tsi sehe ra. Tacan cahan Nyoo tsihin ra Abraham, vasu tsa ñaha ca coo sehe ra quivi can.

⁶ Tan inga tucu tuhun cahan Nyoo tsihin ra tyin nyivi tata ra cua coo ñi inga ñuu. Tan cua cuvi ñi musu nyivi ñuu can. Tan maa nyivi ñuu can cua quihí ndaha ñi tsi ñi. Tan cua nyehe ñi tundoho cumi cientu cuiya.

⁷ Maa tyin cahan tucu Nyoo tsihin ra tyehen: “Nyivi tata un cua nyehe ñi tundoho jaha nyivi ñuu can. Yacan cuenda yuhu cua tatsi tuñi yu tsi nyivi ñuu can. Tan tsa cua yaha yacan tan cua quita nyivi cuvi tata un ñuu can tan cua quitsi ñi ihya. Tan cua jacahnu ñi tsi yu” catyi Nyoo tsihin ra Abraham.

⁸ Tacan natuhun Nyoo tsihin ra. Tan ndoo ra tuhun tsihin ra. Tan Nyoo tsaha ra iin cuhva tsa cua javaha ñi coto naa iñi ñi tsa cahan ra. Tsaha cuenda ra tyin tandihí ñi sehe yhi ñi tsa cua coo tan cuñí tsi cunyaa tuñi ra itsi naha tsi. Tan tsa yaha una quivi tsa cacu ra Isaac, sehe ra Abraham, tacan javaha ra tsi ra. Tan juvin ñi tacan javaha ndihí tucu ra Isaac tsi ra Jacob, sehe ra. Tan ra Jacob tucu tsihin utsi uvi taahan sehe ra, tyaá ra tuñi can tsi intuhun intuhun sehe yhi ra. Tan ra ican naha ra cuvi tsii tsaahnu yo.

⁹ Tan tsa utsi iin taahan ca sehe ra Jacob ndasi cuñi ra naha nyehe ra naha tsi ra José yañi ra naha, tsa cuenda tyin cuñi ca jutu ra naha tsi ra can. Yacan cuenda xico ra naha tsi ra José na cuvi ra iin

musu nda Egipto. Maa tyin ra José, ña nacoo Nyoo tsi ra.

¹⁰ Tan jacacu ra tsi ra nu nyehé ra tundofo. Tan tsaḥa ra tsa nyityi jiñi ra tsi ra José. Tan tsaḥa ra tsa vaha coo ra nuu ra Faraón, ra cuvi rey Egipto. Tan rey can tsaḥa ra tsa cuvi ra José ra cumí tyiñu ñuu tsa cayucú Egipto can. Tan tsindaca ñaha ndihi tucu ra vehe maa rey.

¹¹ Tacan tan tsicoo tama nan# cahnu ityi Egipto tan ityi Canaán. Tan nyehé xaan nyivi tundofo. Tan tandihi tsii tsaahnu yo ña ñihí ra naha tsa catsi ra naha.

¹² Maa tyin quivi tsito ra Jacob tyin iyó tsa catsi ra naha nda Egipto, tan jacuhun ra tsi sehe ra na cunducu ra naha tsa catsi ra naha. Tan tsahan ra naha iin tsaha.

¹³ Tan tsa tsinu uvi tsaha tsa tsahan ra naha, ra José jacoto ra tsi ra naha tyin yañi ra naha cuvi tsi ra. Tacan tan tsito ra Faraón yoo tata cuvi ra José.

¹⁴ Tacan tan tava tyiñu ra José na quitsi ra Jacob jutu ra, tsihin tandihi nyivi ra. Tan cuvi ñi uñi xico tsahun taahan nyivi.

¹⁵ Tan tacan cuvi tsa cuahán ra Jacob cua coo ra ñuhu Egipto can. Yaha can tan tsihi ra ndacan. Tan tsihi ndihi tucu tandihi sehe ra, ra cuvi tsii tsaahnu yo naha ra.

¹⁶ Tacan tan tsa quivi tsa tsindaca ñi yiqui ra Jacob tan yiqui sehe ra nda Siquem. Tan ican quihvi yiqui tandihi ra naha tsitsi ñuhu nu jata ra Abraham iin ñaña tsi sehe ra Hamor tahanan tsanaha.

¹⁷ Maa tyin tsa ndi cumañi ca quita nyivi Egipto, nyivi ra Abraham tsa iyó Egipto can cuaha xaan ñi cuvi. Tan tsa nyanaa yatyin quivi tsa cua cuhva

Nyoo ñuhu tsi ñi tumaa tsa cahān catsi ra tsihin ra Abraham.

¹⁸ Tacan tan quitsahā ndacá ñaha iin rey tsa ña nacoto tsi ra José.

¹⁹ Rey can jandavī ñaha ra nyivī yo. Tan janyehe xaan ra tundoho tsi ñi, tan jañiñi ra tsi ñi na nacoo ñi tsi sehe ñi tsa ndi cacú tyin na cúu tsi.

²⁰ Tan juven ñi quivī can cacū ra Moisés. Tan tahān xaan iñi Nyoo tsi ra. Tan uñi yoo jacuahnu sihi ra tsi ra nda yuvehe ña.

²¹ Yaha can ña cuvī ca tyihi xeehe sihi ra tsi ra. Tan nacoo ña tsi ra tsitsi iin tyica yuhu yutya. Tacan tan sehe sihi ra rey Egipto can nañihī ña tsi ra. Tan naquihin ña tsi ra. Tan jacuahnu ña tsi ra, tumaa tsa sehe maa ña cuvī tsi ra.

²² Yacan cutuhva ra Moisés tandihī tsa tsitó ñi Egipto. Tan vaha xaan cahān ra tan vaha javahā ra jahā tunyee iñi tsa tsahā Nyoo tsi ra.

²³ Tan tsa quitā uvi xico cuiya ra Moisés cuñi ra cahun ra cunyehe ra nu iyó nyivī Israel, nyivī ra.

²⁴ Tacan tan iin quivī nyehe ra nu cañi iin ra Egipto can tsi iin ra Israel. Tacan tan tsahñi ra Moisés tsi ra Egipto can tyin cañi xaan ra tsi ra Israel, ra ñuu ra.

²⁵ Cuñi maa ra Moisés can tyin nyivī Israel can cutuñi iñi ñi tyin Nyoo jaquitsi tsi ra tyin jacacu ra tsi ñi. Maa tyin ña tuvī iñi ñi tsa tacan cua cuvī.

²⁶ Tacan tan tsa inga quivī can nyehe ra Moisés tsi uvi taahan ra Israel, cañi tahan ra naha. Tan ra Moisés, cuñi ra tsa ña cañi tahan ca ra naha, tan quitsahā catyí ra: “Ña vaha tsa cañi un tsi ra yañi un” catyí ra tsihin ra naha.

²⁷ Tacan tan ra tsa cañi tsi inga ra can tindahñi

ra tsi ra Moisés, tan catyí ra tsihin ra: “¿Yóo tava tyiñu tsi un tyin cundaca ñaha un tan cuvi un juez tsa cuenda ndi?

²⁸ ¿A cuñi un cahñi un tsi yu tumaa tsa tsahñi un tsi ra Egipto icu?” catyí ra tsihin ra Moisés.

²⁹ Cuhva tsa tsiñi ra Moisés tsa cahan ra can, tsinu ra. Tan cuahán ra nda ñuu Madián. Ndacan ñihí ra ñasihí ra. Tan ndacan tsicoo uvi taahan sehe ra.

³⁰ Yaha uvi xico cuiya. Tacan tan iin quivi tsicá nuu ra Moisés nu tsiqui yatyin yucu tsa nañi Sinaí. Tan nyehe ra cayú iin yutun iñu. Tacan tan quituvi iin ángel tsitsi ñuhu tsa cayú can.

³¹ Iyo xaan cuñi ra Moisés tsa nyehé ra yacan. Tan natuhva ra nu cayú iñu can tyin nyehe vaha ra, tan tsiñi ra ndusu Jutu Mañi yo. Tan catyí ndusu can tyehen:

³² “Yuhu cuvi Nyoo cuenda tsii tsaahnu un, Nyoo cuenda ra Abraham, tan ra Isaac, tan ra Jacob” catyí ndusu can tsihin ra. Tacan tan ra Moisés quitsaha ñihí ra tsihin tsa yuuhví ra. Tan ña cana iñi ra nanyehe ra.

³³ Tan quitsaha catyí tucu Jutu Mañi yo tsihin ra: “Tava nditsan tsaha un tyin ñuhu nu tsañi un, ñuhu ii cuvi tsi.

³⁴ Yuhu nyehé yu tandihí tundoho tsa nyehé nyivi cuenda yu ñuhu Egipto can. Tan tsiñi yu ndusu ñi tsa tsacú tsa ñi. Yacan vatsí nuú yu tyin jacacu yu tsi ñi. Naha, tyin jacahun yu tsi un nda Egipto” catyí Nyoo tsihin ra Moisés.

³⁵ Quivi can ña cuñi nyivi Israel tsi ra Moisés tsa cundaca ñaha ra tsi ñi, tan catyí ñi tsihin ra: “¿Yóo tava tyiñu tsi un tyin cundaca ñaha un tan cuvi un

juez tsa cuenda ndi?”, catyi ñi tsihin ra. Vasu ña cuñi ñi tsa cundaca ñaha ra tsi ñi, maa tyin Nyoo tava tyiñu ra tsi ra tyin cuvi ra nuu tsihin ñi, tan jacacu ra tsi ñi. Tyin tacan catyi ángel tsa quituvi nuu ra nu iñu tsa cayú can.

³⁶ Tan ra Moisés can tava tsi nyivi Israel ñuhu Egipto can tsihin tsa javaha ra tsa iyo tan seña ñuu can, tan nu yaha ñi nda nu Nduya Ñuhu Cuaaha, tan nu tsica nuu ñi nu tsiqui tsitsi tsa uvi xico cuiya.

³⁷ Tan juvin ñi maa ra Moisés can cuvi ra tsa cahān tsihin nyivi Israel tan catyi ra tyehen: “Nyoo cua jaquitsi ra tsi iin ra cuvi ndusu yuhu ra tumaa jaquitsi ra tsi maa yu. Tan cua cuvi ra iin ra Israel tumaa maa yo. Tan taahān tsi tyaa yahvi yo tsi ra” catyi ra Moisés.

³⁸ Tan maa ra Moisés can cuahān ra tsihin nyivi tsii tsaahnu yo nu tsica nuu ñi nu tsiqui can. Tan ra ican cuvi ra tsa cahān ángel tsihin nda yucu Sinaí. Tan ra ican naquihin cuenda ra tuhun Nyoo nácaa coo nyivi, tan tyaa ra tuhun can nu tutu tyin tacan tan coto yo.

³⁹ Maa tyin nyivi tsii tsaahnu yo ña tyaa yahvi ñi tsi ra. Tava tsiyo ñi tsi ra. Tan cuñi ñi cunuhu ñi nda Egipto.

⁴⁰ Yacan cuenda cuhva tsa nyii ra Moisés yucu Sinaí, tan cahān nyivi tsihin ra Aarón tan catyi ñi: “Javaha taahan nyoo cahun ityi nuu ndi. Tyin ña tsitó yo náa tahañ ra Moisés, ra tsa tava tsi yo Egipto” catyi ñi.

⁴¹ Tacan tan javaha ñi iin indiqui xuhun cuaan. Tan tsañi ñi quitu tyin cuhva cuenda ñi tsi tsitoho

can. Tan sii xaan cuñi ñi tsicoo ñi vico cuenda tsitoho tsa javaha ñi tsihin ndaha ñi.

⁴² Tacan tan Nyoo jatsiyō ra tsi ñi. Tan jaña ndaha ra tsi ñi tyin cua jacahnu ñi ñicanyii, tan yoo, tan tandihī tiñuu tsa iyó ityi andivi. Tyin tyehen tyaa ra cuvī ndusu yuhu Nyoo nu libru tahañ tsanaha:

Nyooho nyivi Israel, ¿A tsahñi ndo quiti tyin cuhva cuenda ndo tsi maa yu tsitsi tsa uvi xico cuiya tsa tsica nuu ndo nu tsiqui? Ñavin.

⁴³ Tyin jacahnū ndo tsi nyoo tsa nañi Moloc, tan jacahnū ndihī tucu ndo tsi nyoo tsa nañi Renfán tsa caá tumaa caá iin tiñuu tsa iyó andivi.

Juvin ñi maa ndo javaha tsitoho can, tan jacahnú tucu ndo.

Yacan cuenda yuhu cua tava yu tsi ndo ñuu ndo, tan cua jacahun yu tsi ndo iin nu cañi ca ityi nuu ñuu Babilonia, catyi Nyoo tsihin ñi.

⁴⁴ 'Nu tsica nuu tsii tsaahnu yo nu tsiqui can, tsicumī ra naha iin vehe ñuhu tsa tsinu tsihin ñi quiti. Tan tsitsi vehe can tsicumī ra naha tabla yuu tsa nyaá ley Nyoo nuu. Tan ra Moisés tava tyiñu ra na javaha ñi vehe ñuhu can ityi tsata, tumaa cuhva janaha maa Nyoo tsi ra.

⁴⁵ Yaha can tan ra Josué cuvī ra ityi nuu tsihin ñi. Tacan tan quihin ñi vehe ñuhu can tan vatsi ñi tsihin tsi nu iyó yo ihya vityin. Tyin Nyoo tava ra tsi nyivi tsicoo ñuhu ihya tan nacuhva cuenda ra ñuhu ihya tsi ñi Israel, nyivi yo. Tan tsatyinñu ñi vehe ñuhu can nda cuanda quivi tsicoo ra rey David.

⁴⁶ Tan ra rey David ñih_i ra tumañi iñi nuu Nyoo. Tan cuñi ra javaha ra iin vehe vaha nu coo Nyoo. Juvín ñi Nyoo jacahn_u ra Jacob tañan tsanaha.

⁴⁷ Maa tyin ra Salomón javah_a ra vehe Nyoo.

⁴⁸ Vasu ña iyó Nyoo tsitsi vehe ñuhu tsa javahá nyivi. Tumaa cañan ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo tañan tsanaha tyehen:

⁴⁹ Andiv_i cuv_i tyayu nu nyaá yu ndacá ñaha yu.

Tan ñuhu ñayivi, yacan cuv_i nu tsañi tsaha yu.

Tatun javaha nyooho iin vehe ¿a cuñi maa ndo tyin coo yu tsitsi can?

¿Tan maa nda cua na ica vaha ndo tyin quitatu yu, cuñi maa ndo?

⁵⁰ ¿A ña tsitó ndo tyin maa yu javah_a andiv_i tan ñuhu ñayivi? caty_i ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo jah_a Nyoo.

⁵¹ Maa tyin nyooho —caty_i ra Esteban— tacan ñi tuhvá maa ndo jandavá ndo iñi ndo. Tan ña cuñi ndo naquihin ndo tuhun caahán Nyoo. Tacan ñi ña tyaá yahvi ndo tsi Taty_i Ii Nyoo. Inducu ñi caá ndo tsihin tsii tsaahnu yo.

⁵² Tsii tsaahnu yo cuxaan ra naha tan tsahñi ra naha tsi tandih_i ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo tañan tsanaha. Tan ra ican naha ra caty_i tyin cua quitsi iin ra vaha. Tan tsa quits_i ra vityin, nyooho xico ñaha ndo tsi ra tsi ra xaan iñi tsi ra, tan tsahñi ndo tsi ra.

⁵³ Nyooho naquihin cuenda ndo ley Nyoo tsa tsah_a ángel tsi ndo, maa tyin ña cuñi ndo tyaa yahvi ndo tsa caahán ley can —caty_i ra Esteban.

Nu tsihi ra Esteban

⁵⁴ Tsa tsiñi ra cumí tyiñu vehe ñuhu cahnu naha ra tuhun ihya, xaan xaan cuñi ra naha, ndacua jac-ahyu nuhu ra naha nyehé ra naha tsi ra Esteban.

⁵⁵ Maa tyin ra Esteban tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo tan nanyehé ra ityi andivi. Tan nyehé ra tsa cahnu cuví Nyoo. Tan nyehé tucu ra tsi ra Jesús nyaá nyityi ra xiin cuaha Nyoo.

⁵⁶ Tacan tan catyí ra Esteban:

—¡Jihna ndo! Nyehé yu andivi tan ticohó tsi. Tan nyehé yu tsi ra Jesús, Rayii tsa quee nda gloria, nyaá nyityi ra xiin cuaha Nyoo —catyí ra Esteban.

⁵⁷ Maa tyin ra can naha ra tyasi ra naha soho ra naha, tsa ña cua tyaa soho ra naha tsa caahán ra Esteban. Tacan tan iin vaa ñi cana tsaa ra naha. Tan tandihi ra naha cuahán ra naha siqui ra Esteban.

⁵⁸ Tacan tan tava ra naha tsi ra yuhu ñuu. Tan tsañi ra naha tsi ra tsihin yuu. Tan ra tsa javahá tsa ña vaha can naha ra, nacoo ra naha jahma tsa nyaá tsata ra naha tyin jaha cuenda iin ra tyuvaa tsa nañi Saulo.

⁵⁹ Tan tsitsi tsa cañi ra naha yuu tsi ra Esteban, quitsaha tsicán tahvi ra Esteban tsi Nyoo, tyin tuví ñi ra tyin tsa cua cúu ra. Tan catyí ra tyehen:

—Jutu Mañi yu Jesús, naquihin añima yu —catyí ra.

⁶⁰ Yahá can, tan tsicuiñi tsiti ra, tan tsaa cana tsaa ra tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ña tñin cuenda un cuatyí tsa javahá ra naha —catyí ra.

Tsa yahá cahan ra tacan, tan tsihi ra.

8

Nu tsinyaa ndaha ra Saulo tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo

¹ Tan ra Saulo ña tsinú iñi ra tsi ra Jesús, tan ndoo ra vaha tsa tsahñi ra naha tsi ra Esteban.

Tan juven ñi quivi can quitsaha nducú xaan nyivi tsi ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén tyin cahñi ñi tsi ñi. Tan tandihí ñi yihí cuenda ra Cristo tsinu ñi, cuahán ñi cua coo ñi tandihí ñuu tsa cayucú Samaria, tan tandihí ñuu tsa cayucú Judea. Maa tyin ra tava tyiñu ra Jesús ña quita ra naha. Ndoq ra naha Jerusalén.

² Tan juhva ra tsa nyicún vaha tsi Nyoo ñuu Jerusalén can, tsahan ra naha tsicutsi ra naha cuñu ñuhu ra Esteban nda nu ndaa cumi santu. Tan tsacu xaan ra naha tsa cuenda tsa tsihi ra.

³ Tan ra Saulo can quitsaha nyaá ndaha ra tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan tsahan ra tan iin tan iin vehe ñi. Tan ixta caa ra tsi ñi, tan tsaha cuenda ra tsi ñi tyin cuhun ñi vehe caa, tahan ñi rayi tan ñaha.

Nu caahán ra Felipe tuhun ra Cristo nu cuvi Samaria

⁴ Tan tandihí ñi tsa quita ñuu Jerusalén can, caahán ñi tuhun Nyoo nácaa jacacú ra Cristo tsi yo, tandihí ñi ityi nu cuahán ñi.

⁵ Iin ra tsa nañi Felipe tsaq ra iin ñuu canyíi Samaria. Tan quitsaha caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyivi iyó ícan.

⁶ Tan tandihí ñi ñi cuñi ñi tan tyaá soho ñi tsa caahán ra. Tyin nyehé ñi tsa iyo tsa javahá ra.

⁷ Tyin cuaha xaan nyiví tsa yihí tatyí ña vaha tan nduvahá ñi; tatyí ña vaha tsa yihí tsi ñi, quita nahnu tan cana tsa nahnu cuahán nahnu. Tan cuaha xaan nyiví coxo tan nyiví tsa ña cuví canda tan ña cuví caca, nduvahá ñi.

⁸ Yacan cuenda nyiví ñuu can, si xaan cuñí ñi.

⁹ Tan Samaria can iyó iin ra tasi nañí Simón. Tuhvá ra jandaví ñaha tsi nyiví. Catyí ra tyin cahnu xaan cuví ra.

¹⁰ Tandíhi maa nyiví, ñi cuca tan ñi ndaahvi, tyaá soho ñi tsa caahán ra. Tan catyí ñi:

—Nditsa nditsa, tyin tunyee iñi Nyoo iyó tsihin ra ihya —catyí ñi.

¹¹ Tyaá yahvi xaan ñi tsa caahán ra tyin tsa naha xaan jandaví ñaha ra tsi ñi tsihin tsa tasi.

¹² Tacan tan quitsi ra Felipe. Tan jacoto ra tsi ñi nácaa ndacá ñaha Nyoo, tan nácaa cuhva tsa cahnu cuví ra Jesucristo. Tacan tan quitsaha tsinú iñi ñi tsi ra Cristo, rayi tan ñaha. Tan tsicoondutyá ñi.

¹³ Nda cuanda ra Simón can, tan natsinu iñi ra tsi ra Cristo, tan tsicoondutyá ra. Tan quitsaha tsicá nuu ra tsihin ra Felipe. Tan iyo xaan cuñí ra nyehé ra tsa iyo tan seña tsa javahá ra Felipe.

¹⁴ Tacan tan ra tava tyiñu ra Jesús tsa iyó ñuu Jerusalén can ñihí tuhun ra naha tyin tsinú iñi nyiví Samaria tuhun Nyoo. Tacan tan jacuhun ra naha tsi ra Pedro tan ra Juan nda Samaria.

¹⁵ Tan tsa tsaá ra naha, quitsaha tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda nyiví tsa yihí cuenda ra Cristo nda Samaria can tyin na naquihin ñi Tatyí Ii Nyoo.

¹⁶ Tyin ñi can, ñaha ca nuu Tatyí Ii Nyoo síqui ñi. Maa tsa tsicoondutya ñi ñi tsihin sívi Jutu Mañi yo Jesús.

¹⁷ Tacan tan ra Pedro tan ra Juan tyiso ndaha ra naha jiñi ñi, tan naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo.

¹⁸ Tan ra Simón can nyehé ra nu tyisó ndaha ra tava tyiñu ra Jesús jiñi ñi, tan naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo.

¹⁹ Tan quitsaha caahán ra Simón tan catyí ra:

—¿Najava xuhun cuñi ndo tan cuhva ndo tunyee iñi tsi yu, cuvi tyiso ndaha yu jiñi nyivi, tan naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo? —catyí ra Simón tsihin ra naha.

²⁰ Tacan tan nacahan ra Pedro tan catyí ra:

—Jaha cuenda coto cunaa un tsihin xuhun cun. ¿Nacuenda tsicá iñi un tyin cuvi jata yo ndatu tsa tsahá Nyoo tsi yo? Ña cuví.

²¹ Yooho, ña taahán tsi tyihi un tsi un tsihin tyiñu ihya. Tyin añima un ña vaha nuu Nyoo.

²² Ndu uvi iñi cuhva tsicá iñi un, tyin cahnu xaan tsa caquiñi tsicá iñi un. Tan ndacan tahvi tsi Nyoo na jaha ra tucahnu iñi tsi un tsa cuenda tsa tsicá iñi un tsitsi añima un.

²³ Tyin nyehé yu tyin tsitsi añima un iyó cuaha tsa caquiñi tan nyiyo iñi un. Tan tsa caquiñi can ña tsahá coto un tsa vaha —catyí ra Pedro tsihin ra Simón.

²⁴ Tacan tan nacahan ra Simón tan catyí ra:

—Ndacan tahvi maa ndo tsi Jutu Mañi yo tsa cuenda yu, na ña quitsi tandihí tsa caahán un tsihin yu síqui yu —catyí ra Simón tsihin ra Pedro.

²⁵ Tsa yaha can tan ra tava tyiñu ra Jesús tsaha cuenda ra naha tandihí tsa nyehé ra naha tsa

javahá ra Cristo nu tsicá ra nu ñuhu ñayivi. Tan cahán ra naha tuhun Nyoo. Tacan tan cuanuhu ra naha nda ñuu Jerusalén. Tan tandihí ñuu tsa cayucú Samaria nu yahá ra naha jacoto ra naha nácaa javahá yo tan cacu yo.

Nu caahán ra Felipe tuhun Nyoo tshin iin ra ñuu Etiopía

²⁶ Tsa yahá yacan tan cahán iin ángel Nyoo tshin ra Felipe, tan catyí ra:

—Nduvita tan cūhun cun ityi sur, ityi queé nda Jerusalén tan cuahán nda Gaza —catyí ángel can tshin ra.

Yacan cuví ityi tsa yahá nu tsiqui.

²⁷ Tacan tan ra Felipe nduvitá ra tan cuahán ra. Tan ityi cuahán ra ñihí tahan ra tshin iin ra ñuu Etiopía. Tan cuví ra can eunuco [tyin ña cuví coo ñasihí ra]. Tan cuví ra iin ra cumí tyiñu cahnu ñuu Etiopía, tyin yihí ndaha ra xuhun ña Candace, ñaha tsa cuví reina ñuu Etiopía can. Tan tsahán ra Etiopía can tsijacahnu ra tsi Nyoo nda ñuu Jerusalén.

²⁸ Tan ityi cuanuhú ra nda ñuu ra nyaá ra siqui carreta ra. Tan cahví ra nu libru tsa tyaá ra Isaías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahanan tsanaha.

²⁹ Tacan tan Tatyí Ii Nyoo cahán tshin ra Felipe: —Natuhva nu carreta can.

³⁰ Tan cūhva tsa natuhva ra Felipe nu carreta can, tsiñi ra tyin cahví ra Etiopía can nu libru tsa tyaá ra Isaías. Tan tsicá tuhun ra Felipe tsi ra tan catyí ra:

—¿A cutuñí iñi un tsa caahán tsi? —catyí ra.

³¹ Tacan tan nacahán ra Etiopía can tan catyí ra:

—¿Nacaa cutuñi iñi yu tan yoñi jacuahá tsi yu?
—catyí ra tsihin ra Felipe.

Tan tsican ra tsi ra Felipe na ndaa ra tan cunyaa ra tsihin ra.

³² Tan nu cuahán cahví ra, catyí tsi tyehen:
Tсахñi ra naha tsi ra tumaa tuhvá ra naha tsahñi
mbee ticatyí.

Tyin tumaa ña tsacú mbee tatun cua xatya ra naha
ixi ti, tan tumaa tsa ña tsacú ti tun cua cahñi
ra naha tsi ti,
tacan cuví ra can tyin nyehę ra tundo ho tan nduve
náa cahan ra.

³³ Janduluhlu ra tsi ra nuu ra naha tan yoñi cuñi
javaha iin tsa vaha tsihin ra.

Tan tsa cuenda nyivi cuví tata ra, yoñi caahán tsa
cuenda ñi.

Tyin ña tsicoo sehe ra tan tsihi ra.

Tacan catyí tsi nu tutu tsa cahví ra can.

³⁴ Tacan tan ra Etiopía quitsaha tsicá tuhun ra tsi
ra Felipe, tan catyí ra:

—Jaha tumañi iñi tsi yu, tan catyi tuhun un luxu
tsihin yu, ¿yoo tuhun caahán ra ndusu yuhu Nyoo
ihya? ¿A tuhun maa ra, o yoo tuhun caahán ra?
—catyí ra tsihin ra Felipe.

³⁵ Tacan tan ra Felipe quitsaha caahán ra siqui
tuhun tsa tsa yaha cahvi ra can, tan tsaha cuenda
ra tsi ra tyin tuhun ra Jesús caahán ra ndusu yuhu
Nyoo can. Tan tsaha cuenda ra tyin ra Jesús cuví
ra jacacú tsi yo.

³⁶ Tacan tan tsa cua yaha ra naha nu yihí ndutya.
Tan ra Etiopía can quitsaha caahán ra tsihin ra
Felipe tan catyí ra:

—Ihya yihí ndutya. ¿A ña cuví coondutya yu ihya? —catyí ra.

³⁷ Tacan tan nacahan ra Felipe tshin ra Etiopía, tan catyí ra:

—Tatun tsinú iñi un tshin tsa nñi aña un, cuví coondutya un —catyí ra tshin ra.

Tacan tan nacahan ra can, tan catyí ra:

—Tsinú iñi yu tyin Sehe Nyoo cuví tsi ra Jesu-cristo —catyí ra.

³⁸ Tacan tan ra can caahan ra tshin musu ra na jacuñi ra carreta can. Tan nduvi taahan ra naha nuu ra naha. Tan quihvi ra naha tsitsi ndutya. Tacan tan jacoondutya ra Felipe tsi ra Etiopía.

³⁹ Tan cuhva tsa quitá ra naha tsitsi ndutya can, tan Tatyí li Jutu Mañi yo naquihin ra tsi ra Felipe. Tan ra Etiopía can ña nyehe ra numaa ityi cuahan ra Felipe. Maa tyin si xaan cuñi ra, cuanuhú ra.

⁴⁰ Tan ra Felipe tsaá ra ñuu Azoto. Tan cuahan ra tan iin tan iin ñuu, tan caahan ra tuhun ra Cristo tshin nyivi nda cuanda tsa tsaá ra ñuu Cesarea.

9

Nu natsinu iñi ra Saulo tsi ra Cristo (Hechos 22.6-16; 26.12-18)

¹ Tan tsicá ra Felipe caahan ra tuhun ra Cristo tshin nyivi, tan ra Saulo ña jandihí maa ra tsa nducú cahñi ra tsi nyivi yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tan tsahan ra nu nyaá ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu,

² tsindacan ra iin tutu tsi ra jutu, tyin nacuhva ra ndatu tsa cahun ra vehe ñuhu ñuu Damasco, tan tñin ra tsi ñi nyicún tsi ra Cristo, tan quitsi ndaca

ra tsi ñi vehe caa ñuu Jerusalén, tahan ñi rayi tan ñaha. Ñihí ra Saulo tutu can tan cuahán ra.

³ Tan tsa cua tsa ra ñuu Damasco, sana iñi ra, tan quitsi ñuhu ityi andivi, jandunditsin tsi tani cahnú maa nu cuahán ra.

⁴ Tacan tan ra Saulo nduva ra nu ñuhu. Tan tsiñi ra iin ndusu tsa catyí tyehen:

—Saulo, Saulo, ¿nacuvi tyin nyaá ndaha un tsi yu? —catyí ndusu can tsihin ra.

⁵ Tacan tan nacahan ra Saulo:

—¿Yóo cuví yooho, taa? —catyí ra, tsicá tuhun ra.

Tacan tan nacahan ndusu can tsihin ra, tan catyí tsi:

—Yuhu cuví ra Jesús, ra tsa nyaá ndaha un. Juvín ñi tsi maa un jañicueehé un, tumaa jañicueehé indiqui tsi ti tsa tsañi ihñi ti nu tsa tutsi ra naha tsi ti —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁶ Tacan tan quitsaha ñihí ra Saulo tsihin tsa yuuhví ra. Tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ¿náa cuñi un tyin javaha yu? —catyí ra.

Tacan tan Jutu Mañi yo nacahan ra tsihin ra tan catyí ra:

—Nduvita tan cahun un tsitsi ñuu Damasco. Tan ican cua cahan iin ra tsa cua cahan tsihin un náa taahán tsi javaha un —catyí ra Jesús tsihin ra Saulo.

⁷ Tan ra tsa cuahán tsihin ra Saulo, nayuhvi xaan ra naha. Tan ña ñihí ra naha náa tuhun cahan ra naha tyin tsiñi ra naha ndusu can maa tyin yoñi nyehe ra naha.

⁸ Tacan tan ra Saulo nduvita ra. Tan tsa nuña ra tinuu ra, ña cuví maa nanyehé ra tyin cuaa ra jaha

Nyoo. Yacan cuenda, ra tsa cuahán tsihin ra t̄in ra naha ndaha ra tan tsindac̄a ra naha tsi ra ñuu Damasco.

⁹ Ican tsinyij̄ ra uñi quiv̄i. Tan ña cuv̄i maa nanyehé ra. Tan ña tsats̄i ra, tan nduve maa náa tsih̄i ra.

¹⁰ Ñuu Damasco can iyó iin ra tsinú iñi tsi Nyoo, nañi ra Ananías. Tan nyehē ra iin tsa nyehē ra nu cah̄an Jutu Mañi yo tsihin ra tan catyí ra:

—¡Ananías! —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra.

Tacan tan nacah̄an ra Ananías, tan catyí ra:

—Ihya nyaá yu, Jutu Mañi yu —catyí ra tsihin ra.

¹¹ Tacan tan Jutu Mañi yo catyí ra:

—Nd̄uvita, tan c̄uhun cun ityi cahnu tsa nañi Ndoó ñi. Tan n̄anducu un vehe ra tsa nañi Judas. Tan nd̄aca tuhun un nu maa tahan iyó ra tsa nañi Saulo, ra ñuu Tarso. Tyin tsicán tahvi ra tsi yu.

¹² Tan nyehē ra iin tsa nyehē ra, tan nyehē ra tsi yooho, Ananías, tyin tsāa un nu nyaá ra, tan tyisō ndaha un jiñi ra tyin tacan tan nanyehe ra inga tsaha —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Ananías.

¹³ Tacan tan nacah̄an ra Ananías tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, cuaha xaan nyiv̄i caahán ñi tsihin yu tyin nyiv̄i yih̄i cuenda un ñuu Jerusalén cuaha xaan tsa ña vaha javah̄a ra Saulo can tsihin ñi.

¹⁴ Tan vityin vatsí ra ihya tyin tsah̄a ra jutu tsaahnu tsa cuv̄i ityi nuu ndatu tsi ra tsa tyihi ra tsi nyiv̄i tsicán tahvi tsi un vehe caa —catyí ra Ananías tsihin Jutu Mañi yo.

¹⁵ Maa tyin Jutu Mañi yo catyí ra tsihin ra Ananías:

—Cuaahan tyin yuhu tsa nacatsi vaha yu tsi ra Saulo can, tyin cua cahan ra tuhun yu tsihin nyivi inga ñuu, tan tsihin rey nyivi can, tan juvin ñi cahan ndihi ra tuhun yu tsihin nyivi Israel.

¹⁶ Yuhu cua jacuaha yu tsi ra nácaa tsa cuaha tundoho cua nyehe ra tsa cuenda yu —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Ananías.

¹⁷ Tacan tan cuahán ra Ananías vehe nu nyii ra Saulo. Tsaá ra yuvehe can tan quihvi ra tsitsi vehe. Tan tyiso ndaha ra jiñi ra Saulo, tan catyí ra tsihin ra:

—Yañi Saulo, Jutu Mañi yo ra Jesús, ra tsa quituvi nuu un ityi vatsi un, ra ican jaquitsi tsi yu tyin nanyehe un inga tsaha. Tan cua jacutu ra tsi un tsihin Tatyí Ii ra —catyí ra Ananías tsihin ra Saulo.

¹⁸ Tan juvin ñi cuhva can tan coyo tsa caá tumaa caa yaa tyaca tsa tyasi tinuu ra Saulo. Tacan tan cuvi nanyehe ra. Yahá can tan tsicoondutya ra.

¹⁹ Yahá can tan nacatsi ra, tan ndunyeē cuñu ñuhu ra inga tsaha. Tan ndoo ra juhva quivi tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Damasco.

Nu quitsaha caahán ra Saulo tuhun ra Cristo tsihin nyivi ñuu Damasco

²⁰ Tacan tan numi ñi quitsaha caahán ra Saulo tuhun ra Cristo tsihin nyivi tandihi vehe ñuhu nyivi Israel ñuu Damasco. Tan catyí ra tyin ra Jesús, Sehe Nyoo cuví tsi ra.

²¹ Tandihí maa nyivi tsa tsiñí tsa caahán ra, iyo xaan cuñí ñi. Tan natuhún tahan ñi tan catyí ñi:

—¿A ñavin ra ihya cuví ra tsa tsinyaá ndaha tsi nyivi tsicán tahvi sivi ra Jesús ityi ñuu Jerusalén? ¿A ñavin juvin ra cuví ra tsa vatsi tñn tsi nyivi iyó ihya

tyin cuhva cuenda ra tsi ñi tsi ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra? —catyí ñi.

²² Maa tyin ra Saulo ñihi ca caahán ra tuhun ra Cristo tsihin tsa ñi ñi ra. Tan janahá ra tsi nyivi Israel tsa iyó ñuu Damasco tyin ra Jesús cuví ra Cristo, tan Sehe Nyoo cuví tsi ra. Tan ñi Israel ña ñihi ñi nácaa nacahan ñi tsihin ra.

Nu tsinu xeehe ra Saulo nuu ra Israel naha ra

²³ Tsa yaha juhva quivi, tan ra Israel tsa ña tsinú ñi tsi ra Cristo natuhun tahan ra naha tyin cua cahñi ra naha tsi ra Saulo.

²⁴ Ñiñu tan nduvi ndatú ra naha tsi ra yuvehe cahnu ñuu can. Maa tyin ra Saulo tsito ra tuhun can.

²⁵ Tacan tan nyivi tsa tsinú ñi tsi ra Cristo ñuu can tyihí ñi tsi ra tsitsi iin tyica cahnu. Tan tsacuaa januu ñi tsi ra ityi ventana iin vehe tsa nyaá yuhu cora ñuu can. Tacan tan tsinu ra cuahán ra.

Nu nyii ra Saulo ñuu Jerusalén

²⁶ Quivi tsa tsaá ra Saulo ñuu Jerusalén, cuñi ra ndu iin ra tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo. Maa tyin tandihí maa ñi tan yuuhví ñi nyehé ñi tsi ra. Tyin ña tsinú ñi ñi tsa yihí ra cuenda ra Jesús.

²⁷ Maa tyin iin ra tsa nañi Bernabé, quihin ra tsi ra. Tan tsaha cuenda ra tsi ra tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan nacatyí tuhun ra tsihin ra naha nácaa nyehe ra Saulo tsi Jutu Mañi yo ra Cristo ityi ñuu Damasco; tan nacatyí tuhun ra nácaa cahan Jutu Mañi yo tsihin ra. Tan nácaa cahan ra tuhun ra Cristo tsihin tsa ña yuuhví ra nda ñuu Damasco.

²⁸ Tacan tan ndoo ra Saulo ñuu Jerusalén tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo.

29 Tan caahán ra tuhun Jutu Mañi yo tsihin tsa ña yuuhví ra. Tan natuhún xaan ra tuhun ra Cristo tsihin ra Israel tsa caahán yuhu griego. Maa tyin ra can naha ra nducú cahñi ra naha tsi ra.

30 Maa tyin tsito ra hermano can naha ra tyin taçan tsicá iñi ra can naha ra. Yacan cuenda tsindacá ra hermano naha ra tsi ra Saulo nda ñuu Cesarea. Tacan tan jacuhun ra naha tsi ra nda Tarso, ñuu ra.

31 Tacan tan nyivi yihí cuenda ra Cristo tsa iyó tandihí ñuu tsa cayucú Judea, tan Galilea, tan Samaria, sii xaan cuñí ñi tyin ña cuxaán ca nyivi tsi ñi. Tan ndunyeē ca iñi ñi tsihin tunyee iñi tsi Nyoo tyin tyaá yahvi vaha ñi cuhva cahan ra, tyin yuuhví ñi coto ña cua javaha ñi cuhva cuñí ra. Iyó ñi tsihin tsa jatyinyeé Tatyí Ii Nyoo tsi ñi. Tan nducuahá ca ñi tan iin tan iin quivi.

Nu nduvaha ra Eneas

32 Tacan cuvi tan ra Pedro tuhvá ra cuahán cua nyehe nácaa yucú ra hermano naha ra tan iin tan iin ñuu. Tan tsahan tucu ra tsinyehē ra nu iyó nyivi yihí cuenda ra Jesucristo ñuu Lida.

33 Ican nañihj ra tsi iin ra cuuhví, nañi ra Eneas. Tan tsa una cuiya canyí ra tan ña cuvi maa nacandá ra tyin naxij cuñu ñuhu ra.

34 Tan ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Yooho Eneas, ra Jesucristo janduvaha ra tsi un. Nduvita tan natuvi yuvi un —catyí ra tsihin ra.

Tan juvin ñi cuhva can tan nduvita ra Eneas.

35 Tan nyehe tandihí nyivi ñuu Lida can tyin tsa nduvaha ra. Tan nyehe tucu nyivi ñuu Sarón. Tacan tan ñi can, natsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo.

Tan nacoꝝ ñi tuhun tsahnu tsa tsinu iñi ñi nda ndi cumañi ca coto ñi tuhun ra Cristo.

Nu nandoto ña Dorcas

³⁶ Quiꝛi can tsicoꝝ iin ñaha tsinú iñi tsi ra Cristo ñuu Jope. Tan nañi ña Tabita, tan tsihin yuhu griego, nañi ña Dorcas. Tan tuhvá ña javahá tsa vaha tsihin nyiꝛi, jatyinyeé ña tsi nyiꝛi ndaahvi.

³⁷ Tan quiꝛi can ña Dorcas quihin cuehe tsi ña tan tsihi ña. Tan tsa yaha jacutyi ñi tsi ña, tsicaquin ñi tsi ña tsitsi cuarto nu tsinu uvi pisu.

³⁸ Yatyin ñi canyií ñuu Jope tsihin ñuu Lida, nu nyií ra Pedro. Tan nyiꝛi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Jope can tsito ñi tyin nyií ra Pedro ñuu Lida. Tacan tan jacuhun ñi tsi uvi taahan ra na cucana ra naha tsi ra Pedro tyin na cahun ra ñuu Jope tsa numi ñi. Tan tsaꝝ ra naha nu nyií ra tan catyí ra naha tsihin ra:

—Janumi ñi tan cahun un tsihin ndi nda ñuu Jope —catyí ra naha tsihin ra.

³⁹ Tacan tan ra Pedro nduvita ra tan cuahán ra tsihin ra naha. Tan cuhva tsa tsaꝝ ra naha, tsindaca ra naha tsi ra nda cuarto nu canyií ndiyi can. Tan tandihi maa ñiñaha tsa tsihi yii natuhva ñi tsata ra, tan tsacú tsa ñi. Tan janahá ñi jahma tsa quicu ña Dorcas tsa tsicoꝝ ña.

⁴⁰ Tacan tan ra Pedro tava ra tsi tandihi nyiꝛi cuarto can. Tan tsicuiñi tsiti ra tan quitsaha tsicán tahvi ra tsi Nyoo. Tacan tan nanyehé ra tsi ñaha tsa tsihi can canyií ña. Tan quitsaha catyí ra tsihin ña:

—Hermana Tabita, nduvita —catyí ra tsihin ña.

Tacan tan nanyehé ña. Tan tsa nyehe ña tsi ra Pedro, tsinyaa ña.

⁴¹ Tacan tan ra Pedro t̄iñ ra ndaha ña tan janduvit̄a ra tsi ña. Tacan tan can̄a ra tsi ra hermano naha ra, tan tsihin ñiñaha tsa tsih̄i ȳi. Tan nacuhva cuenda ra tsi ña tsi ñi tyin tsa nandoto ña.

⁴² Yah̄a can tan tandih̄i maa nyiv̄i ñuu Jope tsito ñi tyin nandoto ña can. Tan cuaha xaan ñi natsinū iñi tsi Jutu Mañi yo.

⁴³ Tan ra Pedro ndoō ra juhva quiv̄i ñuu can, nyií ra yuvehe iin ra tsa janduvit̄a ñi quit̄i, nañi ra Simón.

10

Ra Pedro tsihin ra Cornelio

¹ Ñuu Cesarea iyó iin ra tsa nañi Cornelio. Tan cuví ra ra yih̄i ndaha iin cientu andaru. Tan tsa tandih̄i andaru tsa yih̄i ndaha ra can nañi tsi Italiano.

² Tan ra Cornelio can yuuhví ra tsi Nyoo. Maa ra tan tsihin tandih̄i nyiv̄i ra vaha xaan jacahnú ñi tsi Nyoo. Tan inga tucu tuhun, cuaha xaan xuhun tsahá ra tsi nyiv̄i ndaahvi ñuu Israel, tan tandih̄i quiv̄i tsicán tahvi ra tsi Nyoo.

³ Tan iin quiv̄i cuhva caa uñi tsa tseñi, nyehe ra iin tsa nyehe ra. Tan ican cuví nu catsi xaan nyehe ra iin ángel tsa jacuhun Nyoo nu nyií ra, tan catyí tsi tsihin ra:

—¡Yooho Cornelio! —catyí ángel can tsihin ra.

⁴ Tacan tan nanyehe ra Cornelio tsi ángel can. Tan nayuhvi xaan ra. Tan quitsah̄a tsicá tuhun ra tan catyí ra:

—¿Náa tsa cuví ihya, taa? —catyí ra tsihin ángel can.

Tacan tan ángel can quitsah̄a caahán ra tsihin ra:

—Nyoo tsiñi ra tsa caahán un tan tsa tsicán un tsi ra. Tan taahán iñi ra tyin jatyinyeé xaan un tsi nyivi ndaahvi.

⁵ Tan vityin cuñi tsi tsa tava tyiñu un na cuquihin tyiñu tsi iin ra tsa nañi Simón Pedro nda ñuu Jope.

⁶ Ra ican cua cahan tsihin un náa taahán tsi javaha un. Iyó ra vehe ra tsa nañi tucu Simón, cuví ra ra janduvitá ñii quití. Tan iyó vehe ra yuhu ndutya ñuhu —catyí ángel can tsihin ra Cornelio, tan cuahán ángel can.

⁷ Tsa yaha cuahán ángel can, ra Cornelio cana ra tsi uvi taahan musu ra, tan tsihin iin andaru tsa jahá cuenda tsi ra. Tan yihí andaru can cuenda Nyoo.

⁸ Tandihí maa tsa cahan ángel can tsihin ra Cornelio tan nacatyí tuhun ra tsihin nduñi taahan ra can naha ra. Tan jacuhun ra tsi ra naha ñuu Jope.

⁹ Tuví inga quivi tan cuahán ra can naha ra. Tan tsa ndi cumañi ca tsaa ra naha ñuu Jope, tan ra Pedro ndaa ra jiñi vehe tyin cua ndacan tahvi ra tsi Nyoo, tan tsa cua tahan hora cuví cuhva can.

¹⁰ Tan tsaa soco tsi ra tan tsisocó xaan ra. Maa tyin tsitsi tsá tsinú tsa catsi ra, quitsaha nyehé ra iin tsa janahá Nyoo tsi ra.

¹¹ Tan nyehe ra tyin ticohó andivi. Tan nyehe ra andivi tyin vatsí nuú iin jahma cahnu xaan ityi nu ñuhu. Tan tandihí tsa cumí tutun tsi nuuhñi nuuhñi ñi.

¹² Tan tsitsi jahma can yihí tandihí maa nuu quití tsa cumi taahan tsaha, tan tandihí nuu coo, tan saa.

13 Tacan tan tsiñi ra iin ndusu tsa caahán tsihin ra:

—Pedro, nduvita tan cahñi quitì ihya, tan catsi un —catyí ndusu can tsihin ra.

14 Maa tyin ra Pedro nacahan ra tan catyí ra:

—Ña cua catsi yu, Jutu Mañi yu. Yuhu ña tuhvá yu catsi quitì tsa catyí ley tyin ña vaha catsi ndi —catyí ra Pedro.

15 Tacan tan quitsaha caahán nyico ndusu can tsihin ra inga tsaha:

—Ña catyi un tyin ña catsi un tsa tsa janduvaha yu —catyí ndusu can tsihin ra.

16 Uñi taahan tsaha nyehe ra yacan jahá Nyoo. Tacan tan jahma cahnu can nandaá nyico can ityi andivi.

17 Tan tsitsi tsa tsicá iñi ra Pedro náa cuñí tsi catyi tsa nyehe ra can, tsaá musu tsa jacuhun ra Cornelio naha ra. Tan tsicá tuhun ra naha numaa tahan iyó vehe ra nañí Simón.

18 Tan tsa tsaá ra naha ityi yuvehe tsicá tuhun ra naha tatun ican iyó iin ra tsa nañí Simón Pedro.

19 Tan ra Pedro tsicá xaan iñi ra náa cuñí tsi catyi tsa nyehe ra. Tacan tan Tatyí Ii Nyoo quitsaha caahán tsihin ra, tan catyí tsi:

—Nyehe Pedro, uñi taahan ra vatsí nanducú tsi un.

20 Nduvita tan cuhun cun tsihin ra naha, tan ña caca iñi un tyin maa yu jaquitsi tsi ra ihya naha ra —catyí Tatyí Ii Nyoo tsihin ra Pedro.

21 Tacan tan ra Pedro nuu ra nu yucú ra tsa jacuhun ra Cornelio, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Yuhu cuví ra tsa nanducú ndo. ¿Náa tyiñu vatsí ndo?

²² Tacan tan nacahan musu ra Cornelio tan catyí ra naha:

—Ra Cornelio, ra yihí ndaha tsi ndi, ra ican jaquitsi tsi ndi. Vaha xaan nyivi cuví ra. Tan tyaá yahvi xaan ra tsi Nyoo. Tan tandihi maa ra ñuu Israel tsa iyó ityi Judea ihya cuñi ra naha tsi ra tsa cuenda tsa vaha nyivi cuví ra. Tan iin ángel Nyoo cahan tsihin ra tyin na cana ra tsi un, tyin cahun un yuvehe ra tyin tacan tan tyaa soho ra tuhun tsa cua cahan un tsihin ra —catyí musu ra Cornelio tsihin ra Pedro.

²³ Tacan tan tsaha ra Pedro quihvi ra naha tsitsi vehe. Tan ndoo ra naha tsihin ra tsacuaa can. Tan tsa tuvi inga quivi tan cuahan ra tsihin ra naha. Tan cuahan juhva ra hermano tsa iyó ñuu Jope can tsihin ra naha.

²⁴ Tsa inga quivi tsaá ra naha nda ñuu Cesarea nu ndatú ra Cornelio tsi ra naha tsihin tandihi nyivi ra, tan tsihin tandihi ra vaha iñi tsi ra.

²⁵ Cuhva tsa tsaá ra Pedro yuvehe ra Cornelio, quitá ra Cornelio tan caahan ra tsihin ra. Tan tsicuiñi tsiti ra nuu ra Pedro tan quitsaha jacahnú ra tsi ra.

²⁶ Maa tyin ra Pedro cañihí ra tsi ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Ndúvita tyin tahan ñi cuví yooho cuví tucu yuhu; ñavin Nyoo cuví yu —catyí ra tsihin ra.

²⁷ Tan tsitsi tsa caahan ra Pedro tsihin ra, tan quihvi ra tsitsi vehe tan nanyehé ra tyin cuaha xaan nyivi ndu iin tsitsi vehe can.

²⁸ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ñi:

—Nyooho tsitó ndo tyin ley nyuhu tsa cuví ndi nyivi Israel, catyí tsi tyin ña taahan tsi tsa ndu iin ndi tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Tan ndi

tsitsi vehe ñi ña cuví quihvi ndi. Maa tyin Nyoo janaha ra tsi yu, tan catyi ra: “Yooho, ña catyi un tsihin nyivi tyin ndi intuhun ñi tan ña vaha ñi” catyi Nyoo tsihin yu.

²⁹ Yacan cuenda quivi tsa cana ndo tsi yu, numi ñi vatsi yu. Tan vityin cuñi yu coto yu nacuenda cana ndo tsi yu —catyi ra Pedro.

³⁰ Tacan tan nacahan ra Cornelio, tan catyi ra:

—Tsa iyó cumi quivi vityin, tumaa cuhva ihya tsa nyaá yu yuvehe tan ña tsatsi yu tan tsicán tahvi yu tsi Nyoo tsa tseñi. Tan quituvi iin rayi nuu yu. Nditsi ra jahma xiñu.

³¹ Tan catyi ra tsihin yu: “Yooho Cornelio, Nyoo tsiñi ra tsa tsicán tahvi un tsi ra. Tan nducuhun iñi ra tsa javahá un tyin jatyinyeé xaan un tsi nyivi ndaahvi.

³² Tava tyiñu tsi musu un na cuhun ra naha nda ñuu Jope cuquihin ra naha tsi ra Simón Pedro na quitsi ra ihya. Nyii ra yuvehe ra tsa nañi Simón, iin ra tsa janduvitá ñi quiti. Tan vehe ra can nyaá tsi yatyin ñi yuhu ndutya ñuhu. Tan na quitsi ra Simón Pedro tan cahan ra tsihin un” catyi ángel can tsihin yu.

³³ Tacan tan numi ñi tava tyiñu yu tyin na cuquihin tyiñu tsi un. Tan vaha tyin vatsi un. Tan vityin tandihi yo ndu iin yo nuu Nyoo. Tan cuñi ndi tyaa soho ndi tandihi tsa catyi Jutu Mañi yo tsihin un tyin cuhva cuenda un tsi ndi —catyi ra Cornelio tsihin ra Pedro.

Nu caahán ra Pedro tuhun ra Cristo yuvehe ra Cornelio

³⁴ Tacan tan quitsaha caahán ra Pedro tan catyi ra:

—Vityin cutuñí iñi yu tyin Nyoo cuñí ra tsi tandihí nyivi, taħan ñi nyivi Israel, tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Ña tavá tsiyo ra tsi ndi intuhun maa yo.

³⁵ Tyin naquihín ra tsi yo tatun tyaá yahvi yo tsi ra, tan javahá yo tsa vaha.

³⁶ Nyoo caħan ra tsihin nyuhu tsa cuví ndi tata ra Israel, tan jacoto ra tyin cuví coo vaha yo tsihin ra tsa cuenda ra Jesucristo. Tan maa ra ndacá ñaha tsi tandihí maa yo.

³⁷ Nyooho tsitó vaha ndo tandihí tsa cuví ñuu nyivi Israel ñuu yu, nácaa quitsaha tsi nu cuví Galilea tsa yaha tsa caħan ra Juan tuhun Nyoo tsihin nyivi, tan jacoondutyā ra tsi ñi.

³⁸ Tsitó ndo nácaa tsaha Nyoo tunyee iñi Tatyí Ii ra tsi ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Tan tsica ra javaha ra tsa vaha, janduvaha ra tsi tandihí nyivi tsa nyehé tundoho jahá nu ña vaha. Tyehen javaha ra Jesús tyin Nyoo nyaá ra tsihin ra.

³⁹ Nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tandihí tsa javaha ra Jesús ñuu Jerusalén tsihin tandihí ca ñuu tsa cayucú Judea. Yaha can tan ticaā ra naha tsi ra nu cruu tan tsahñi ra naha tsi ra.

⁴⁰ Maa tyin tsa tsinu uñi quivi janandoto Nyoo tsi ra. Tan quituvi ra nuu ndi.

⁴¹ Ña quituvi ra nuu tandihí nyivi. Maa tyin quituvi ra nuu nyuhu tyin nacatsi ra tsi ndi nda tsanaha tyin cuví ndi tsandaa cuenda ra. Nyuhu tsatsi ndi tan tsihi ndi tsihin ra tsa yaha tsa nandoto ra.

⁴² Tan tava tyiñu ra tsi ndi tyin cahan ndi tuhun ra tsihin nyivi. Tan cuví ndi tsandaa tyin Nyoo

tava tyiñu ra tsi ra Jesús tyin cuvi ra juez tsi nyivi tsa nyito tan nyivi tsa tsihi.

⁴³ Tan tacan tucu nda tsanaha, cahan tandihi ra cuví ndusu yuhu Nyoo tuhun ra Jesús. Tan catyí ra naha tyin tandihi nyivi tsa tsinú iñi tsi ra Jesús, cua jaha Nyoo tucahnu iñi cuatyí ñi tsa cuenda maa ra.

Nu naquihín nyivi Tatyí Ii Nyoo tan ñavin nyivi Israel cuví ñi

⁴⁴ Ndi caahán ca ra Pedro tan nuu Tatyí Ii Nyoo siqui tandihi ñi tsa tyaá soho tsa caahán ra.

⁴⁵ Tan ra Israel tsa yihí cuenda ra Jesús tsa tsaá tsihin ra Pedro iyo xaan cuñí ra naha tyin tsaḥa ndihi tucu Nyoo Tatyí Ii ra tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví.

⁴⁶ Tyin tsiñí ra naha caahán ñi inga yuhu tan jacahnú ñi tsi Nyoo.

⁴⁷ Tacan tan quitsaha caahán ra Pedro tsihin ra tsa tsaá tsihin ra:

—Ña cuvi casi yo nu coondutya nyivi ihya. Tyin tsa naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo tumaa tsa naquihín tucu maa yo —catyí ra tsihin ra naha.

⁴⁸ Tacan tan tava tyiñu ra Pedro tsi ñi tsa ndi ñihí Tatyí Ii Nyoo na coondutya ñi tsihin sivi ra Jesucristo. Tacan tan caahán ndaahvi ñi tsihin ra Pedro na ndoo ra taahan quivi tsihin ñi.

11

Nu nacatyí tuhun ra Pedro tsihin ra yihí ndaha vehe ñuhu ñuu Jerusalén nácaa nducuahá tuhun ra Jesucristo inga ñuu

¹ Ra tava tyiñu ra Jesús tan inga ra yihí cuenda ra Jesús tsa iyó Judea, ñihí tuhun ra naha tyin

nda cuanda nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví tan naquihín ñi tuhun Nyoo.

² Tacan tan tsaꞗ nyico ra Pedro ñuu Jerusalén. Tan ra tsa catyí tyin tsiñí ñuhu tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi tandihí rayíi, xaan xaan cuñí ra naha nyehé ra naha tsi ra Pedro.

³ Tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿Nacuenda tsaḥan un yuvehe nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví tan tsatsi un tsihin ñi? —catyí ra naha.

⁴ Tacan tan ra Pedro nacatyí tuhun ra nda nu quitsaḥa tandihí tsa cuví tsi ra, tan catyí ra:

⁵ —Yuhu nyii yu ñuu Jope. Tan tsa tsicán tahvi yu tsi Nyoo tan nyehé yu iin tsa janaha Nyoo tsi yu tyin iin jahma cahnu quee ityi andiví. Tan tandihí tsa cumi tutun tsi nuuhñi nuuhñi ñi tan vatsí nuú tsi ityi nu ñuhu nu nyii yu.

⁶ Tan nyehé vaha yu tsa yihí tsitsi jahma can. Tan nyehé yu quití tsa cumi tsaha, quití cuuhu, coo, tan saa.

⁷ Tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahán tsihin yu: “Ndúvita Pedro. Cahñi quití ihya tan catsi un” catyí ndusu can tsihin yu.

⁸ Tan nacahan yu tan catyí yu tyehen: “Jutu Mañi yu, ña catsi yu, tyin ña tuhvá yu catsi quití tsa catyí ley tyin ña vaha catsi ndi.”

⁹ Tacan tan ndusu can nacahan tsi tsihin yu inga tsaha, tan catyí tsi: “Ña vaha tsa cahan un tyin ña catsi un tsa tsa yaha janduvaha yu” catyí ndusu can tsihin yu.

¹⁰ Uñi tsaha cuví yacan. Yaha can tan nandaꞗ nyico tandihí quití can tsihin jahma can ityi andiví.

11 Tan juven ñi cuhva can tsaá uñi taahan ra naha yuvehe nu nyíi yu, quee ra naha ñuu Cesarea tan nanducú ra naha tsi yu.

12 Tan Tatyí Ii Nyoo cahan tsihin yu na cuhun yu tsihin ra naha. Tan catyí ra tsihin yu tyin ña caca iñi yu tsa ñavin ra ñuu Israel cuví ra naha. Yacan cuahán yu. Tan cuahán ndihí iñu taahan ra yañi yo ihya naha ra tsihin yu. Tan tsa tsaá ndi nda ñuu Cesarea, quihví ndi tsitsi vehe iin ra tsa nañí Cornelio.

13 Tan nacatyí tuhun ra can tsihin ndi nácaa nyehe ra tsi iin ángel tsitsi vehe ra. Nyaá nyityi ángel can tan catyí ra tsihin ra tyin na jacuhun ra musu ra ñuu Jope na cucana ra naha tsi yu.

14 Tyin yuhu cua cuhva cuenda yu tsi ra nácaa cuví cacu ra tsihin tandihí nyívi ra, catyí ángel can tsihin ra, catyí ra tsihin ndi.

15 Tan javahá ra can tumaa cuhva catyí ángel can tsihin ra. Tan tsa tsaá yu yuvehe ra quitsahá caahán yu tsihin nyívi tsa ndu iin yuvehe ra. Tan quitsí Tatyí Ii Nyoo síqui ñi tumaa tsa nuu tsi síqui yo tsa jihna ñi.

16 Tacan tan nducuhun iñi yu tsa catyí Jutu Mañi yo quívi can. Tan catyí ra tyehen: “Nditsa tyin ra Juan jacoondutyá ra tsi nyívi tsihin ndutyá. Maa tyin nyooho cua coondutyá ndo tsihin Tatyí Ii Nyoo”, catyí ra.

17 Nyoo tsahá ndihí tucu ra Tatyí Ii ra tsi ñi can tumaa tsa tsahá ra Tatyí Ii ra tsi yo quívi tsa natsinu iñi yo tsi Jutu Mañi yo Jesucristo. Tan tsa tacan ¿yóo ra cuví yuhu tan casi yu tsa javahá Nyoo? —catyí ra Pedro tsihin ra hermano can naha ra.

18 Tacan tan tsa tsiñi ra ñuu Jerusalén tuhun can, ña cahan ca ra naha. Tan jacahnú ra naha tsi Nyoo, tan catyí ra naha:

—Tun tacan cuvi, cuñí tsi catyi tyin Nyoo tsahá ndihi tucu ra ndatu tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan coo ñi ñayivi nyito tsa ña cua naa maa —catyí ra naha.

Nyivi yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía

19 Quivi tsa tsahñi ra naha tsi ra Esteban, quitsaha nyaá ndaha ra naha tsi inga ca nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan yihí ñi tsinu ñi tan cuahán ñi ityi Fenicia. Tan yihí ñi cuahán ñi iin ñuhu tsa nañi Chipre tsa canyí mahñu ndutya ñuhu. Tan yihí ñi tsa ñi ñuu Antioquía. Tan tandihi ñi caahán ñi tuhun ra Cristo tsihin nyivi, maa tyin iin ñi maa tsihin nyivi Israel.

20 Tan tsihin ñi tsa cuahán can, yihí nyivi ñuhu Chipre, tan yihí tucu juhva nyivi ñuu Cirene. Tan tsa tsa ñi ñuu Antioquía, tan quitsaha caahán ñi can tuhun ra Cristo tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Tan jacoto ñi tuhun vaha Jutu Mañi yo ra Jesús.

21 Tan tunyee iñi Jutu Mañi yo iyó tsihin ñi. Tan yacan cuenda cuaha nyivi naco ñi tuhun tsahnu. Tan quitsaha tsinú iñi ñi tsi Jutu Mañi yo.

22 Tacan tan tsa tuhun can nda ñuu Jerusalén. Tan nyivi yihí cuenda ra Cristo jacuhun ñi tsi ra Bernabé na cuhun ra nda ñuu Antioquía.

23 Tan tsa tsa ra Bernabé Antioquía can, nyehe ra nácaa nasocó Nyoo tsi ñi. Tan shi xaan cuñí ra.

Tan catyí ra tsihin ñi na cunyicun ñi tsi Jutu Mañi yo tsihin tsa nñi ñi ñi.

24 Tacan javaha ra Bernabé tyin cuví ra iin ra vaha. Tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo, tan tsinú xaan ñi ra tsi Nyoo. Yacan cuenda cuaha xaan nyivi quihvi cuenda Jutu Mañi yo.

25 Tsa yaha can tan cuahan ra Bernabé cua nanducu ra tsi ra Saulo nda ñuu Tarso. Tan tsa nañihí ra tsi ra, tsindaca ra tsi ra nda ñuu Antioquia.

26 Tan tsiyucu ra naha tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo ñuu can iin cuiya tan cuaha xaan nyivi jacuaha ra naha tuhun Nyoo. Tan juvin ñi ñuu Antioquia can cuví nu quitsaha catyí nyivi tyin nyivi Cristiano cuví ñi, o ñi yihí cuenda ra Cristo.

27 Tan quivi can tsa taahan ra cuví ndusu yuhu Nyoo. Quee ra naha ñuu Jerusalén tan tsa ra naha ñuu Antioquia.

28 Tan iin ra can nañi ra Agabo tsicunya nyityi ra tyañu nyivi yihí cuenda ra Cristo tan cahan ra tsa tsa Tatyí Ii Nyoo tsi ra. Tan catyí ra tyin cua quitsi iin tama nñi cahnu nu ñuhu ñayivi. Tan tacan cuví quivi tsa cuví ra Claudio rey cahnu.

29 Tacan tan nyivi yihí cuenda ra Cristo nda ñuu Antioquia natuhun tahan ñi tyin cua cuhva ñi nácaa iyó ñi intuhun intuhun ñi, tyin cua jatinyee ñi tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo tsa iyó ñuu tsa cayucú Judea.

30 Tacan javaha ñi tan jacuhun ñi juhva xuhun tsi ra tsa cuví ityí nuu tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo nda ñuu Jerusalén. Tan ra Bernabé tsihin ra Saulo tsindaca ra naha xuhun can.

12

Nu tsihi ra Jacobo tan nu quihvi ra Pedro vehe caa

¹ Tan quivi can quitsaha nyaá ndaha ra cuví rey Herodes tsi juhva nyivi yihí cuenda ra Cristo.

² Tan tava tyiñu ra tyin na cahñi ra naha tsi ra Jacobo, yañi ra Juan, tsihin mityi.

³ Tan nyehe ra Herodes tyin tahan xaan iñi nyivi Israel tsa javaha ra tacan, tan tava tyiñu ra tyin tñin ndihi ra naha tsi ra Pedro. Tan cuví tsi quivi vico pascua nu tuhvá nyivi tsatsí paan tsa nduve yutsan iya yihí.

⁴ Tsa yaha tsa tñin ra naha tsi ra Pedro, tyihj ra naha tsi ra vehe caa. Tan cumi taahan andaru jahá cuenda tsi ra tsa iin cuhva. Tan tahan iñu hora tan nasamá ra naha, quihví tucu inga cumi taahan andaru. Tan tyaa ra Herodes cuhva tyin cua cuhva cuenda ra tsi ra Pedro tsi nyivi tsa yaha vico Pascua.

⁵ Tan tacan nyii ra Pedro vehe caa. Tan andaru can jahá cuenda vaha xaan ra naha tsi ra. Maa tyin tsitsi tsa nyii ra ican, nyivi yihí cuenda ra Cristo iyó nyitya ñi tan tsicán tahvi xaan ñi tsi Nyoo tsa cuenda ra tsihin tsa nii iñi ñi.

Nu jacacu Nyoo tsi ra Pedro vehe caa

⁶ Tan tyaa ra Herodes cuhva tyin inga quivi can cua tava ra tsi ra Pedro nuu nyivi. Tan juvin ñi tsacuaa can, tan ra Pedro quixí xaan ra tyañu uvi andaru can. Nuuhñi ra tsihin uvi cadena. Tan yucú uvi taahan ca andaru jahá cuenda nda yuvehe.

⁷ Tan sana iñi ra tan quituvi iin ángel tsa jacuhun Jutu Mañi yo. Tan ndunditsin tsitsi vehe caa can. Tan ángel can tñin ra xiin ra Pedro, jandoto ra tsi ra. Tan catyí ra tsihin ra:

—Janumi. Nduvita —catyí ángel can tsihin ra.

Tacan tan ndatsi cadena tsa nuuhñi ndaha ra.

⁸ Tan ángel can catyí ra tsihin ra:

—Nacuhñi vaha tsitsi un tan tyihi nditsan un tsaha un —catyí ángel can tsihin ra.

Tacan javaha ra Pedro. Tan catyí ángel tsihin ra:

—Quihin jahma un cunditsi un tan quitsi nyicun un tsi yu —catyí ángel can tsihin ra.

⁹ Tan ra Pedro cuahán ra cuanyicún ra tsi ángel can. Maa tyin ña tsitó ra tatun tsa nditsa o tsa ña nditsa cuví can, tan cuñí maa ra tyin iyó iin tsa janaha Nyoo tsi ra.

¹⁰ Maa tyin cuahán ra tsata ángel can tan yaha ra naha iin nu jahá cuenda ra andarú. Tacan tan yaha tucu ra naha inga nu jahá cuenda ra naha. Yaha can tacan tan tsaá ra naha yuvehe caa cahnu nu quitá nyivi. Tan yuvehe can nuña maa tsi. Tan quitá ra naha. Tan tsa yaha yaha ra naha iin ityi, tan nacoó ángel can tsi ra.

¹¹ Tacan tan nacoto ra Pedro tyin nditsa, tan quitsaha tsicá iñi ra:

—Vityin tsitó yu tyin tsa nditsa cuví tsi. Maa Jutu Mañi yu jaquitsi iin ángel tyin jacacu ra tsi yu ndaha ra Herodes tan ndaha ra ñuu Israel naha ra —cuñí ra Pedro.

¹² Tsicá iñi ra yacan ityi cuahán ra, tan tsaá ra yuvehe ña María sihi ra Juan Marcos. Tan cuaha xaan nyivi yucú ican tsicán tahvi ñi tsi Nyoo.

13 Tan tsa cañi ndaha ra Pedro yuvehe nuquehe, tan quitā iin ñaha tyuvaa tsa nañi Rode, tsinyehe ña yoo cañi ndaha yuvehe can.

14 Maa tyin cuhva tsa tsiñi ña ndusu ra Pedro, sii xaan cuñi ña, tan naa iñi ña nuña ña yuvehe can, tyin tsinú ña cuahán ña cua cahan ña tsihin nyivi tsa yucú tsitsi vehe can. Tan catyí ña tyin ra Pedro nyaá ra yuvehe.

15 Tacan tan quitsaha catyí ñi tsihin ña:

—Iñi yooho ña vaha cuñi —catyí ñi tsihin ña.

Tan catyí ña tyin nditsa tsa caahán ña. Maa tyin ñi can catyí ñi tyin ñavin ra Pedro cuví ra, iin ángel cuenda ra cuví, catyí ñi tsihin ña.

16 Tan ra Pedro jañihí ca ra cañi ndaha ra yuvehe. Tan cuhva tsa nuña ñi yuvehe tan nyehe ñi tsi ra, iyo xaan cuñi ñi tan nayuhvi ñi.

17 Maa tyin javaha ra seña tsihin ndaha ra na cutaxin ñi. Tan nacatyí tuhun ra tsihin ñi nácaa tava Jutu Mañi yo tsi ra vehe caa. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Cahan ndo tuhun ihya tsihin ra Jacobo tan tsihin inga ra yañi yo naha ra —catyí ra Pedro.

Tan quitā ra tan cuahán ra.

18 Cuhva tsa cunditsin, iyo xaan cuñi ra andaru tsa jahá cuenda tsitsi vehe caa can naha ra, tyin ña tsitó ra naha nácaa quitā ra Pedro.

19 Tacan tan tava tyiñu ra Herodes na cunanducu ra naha tsi ra, tan ña nañihí ra naha tsi ra. Tacan tan tava tyiñu ra tsi ra naha na cahñi ra naha tsi ra jahá cuenda vehe caa can naha ra. Yaha can tan quitā ra Herodes Judea can tan cuahán ra cua coo ra ñuu Cesarea.

Nu tsihi ra Herodes

²⁰ Tan ra Herodes cuxaán xaan ra tsihin nyivi ñuu Tiro tan nyivi ñuu Sidón. Maa tyin cuñi ñi tsa coo vaha ñi tsihin ra tyin ñuu tsa ndacá ñaha ra, ican queé tsa tsatsí ñi. Tacan tan ndu iin ñi tan cuahán ñi cua cutahan ñi tsihin iin ra tsa nañí Blasto. Ra ican cahnu tyiñu jahá ra, tyin jahá cuenda ra tsi ra Herodes. Tan tsicán ñi tsa na coo vaha ñi tsihin ra Herodes.

²¹ Tacan tan catyí ra Herodes tyin cahun ñi nu nyaá ra iin quivi. Tan tsa quivi can tan tsicunditsi ra jahma si caá ra tsa jahá tyiñu ra. Tan tsicunyaá ra nu tyayura ra. Tan cahán ra tsihin ñi.

²² Tacan tan quitsahá caná tsa ñi, tan catyí ñi:
—Ra tsa caahán ihya ñavin rayií cuví ra, tyin Nyoo cuví ra —catyí ñi.

²³ Tan juvin ñi cuhva can tan tñin cuehe tsi ra Herodes jahá ángel Jutu Mañi yo tyin tsa há ra tsa catyi nyivi tyin Nyoo cuví ra. Tan quihvi tindacu tsi ra, tan tsihi ra.

²⁴ Maa tyin tuhun Nyoo nducuahá ca tsi. Tan jañihi ca nyivi caahán ñi tuhun Nyoo tandihi ñi ityi.

²⁵ Quivi tsa ndihi tyiñu jahá ra Bernabé tsihin ra Saulo nda ñuu Jerusalén, cuanuhü ra naha ñuu Antioquía. Tan cuahán ndihi tucu ra Juan Marcos tsihin ra naha.

13

Nu quitsahá tsicá ra Saulo tan ra Bernabé tyiñu Nyoo

¹ Tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía yihí ra tsa cuví ndusu yuhu Nyoo. Tan yucú tucu ra tsa jacuahá tuhun Nyoo tsi nyivi. Tan ra

ican naha ra cuví ra ihya naha ra: Ra Bernabé, ra Simón Tuun, ra Lucio ra ñuu Cirene, ra Manaén tsa tsahnu iin nducu ñi tsihin ra Herodes tsa cuví rey ityi Galilea, tan ra Saulo.

² Tan iin quivi yucú tandihi ra naha tan jacahnú ra naha tsi Jutu Mañi yo. Tan iyó nyitya ra naha. Tacan tan cahān Tatyí Ii Nyoo tsihin ra naha:

—Tava sñn ndo tsi ra Bernabé tsihin ra Saulo tsa cuenda tyiñu tsa caná yu tsi ra naha —catyí Tatyí Ii Nyoo can tsihin ra naha.

³ Tacan tan tsa ndihi tsicoo nyitya ra naha, tan tyiso ndaha ra naha jiñi ra Bernabé tsihin ra Saulo, tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra naha. Tan cahān tsihin tahan ra naha, tsahan cuahán ra naha.

Nu caahán ra tava tyiñu ra Jesús tuhun Nyoo ñuhu Chipre

⁴ Yahā can tan jacuhun Tatyí Ii Nyoo tsi ra Bernabé tan tsihin ra Saulo ñuu Seleucia. Tacan tan cuahán ra naha. Tan ican quihvi ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuahán ra naha nda ñuhu Chipre tsa canyií mahñu ndutya ñuhu.

⁵ Tacan tan tsaā ra naha ñuu Salamina tsa canyií yuhu ndutya ñuhu. Tan quitsahā caahán ra naha tuhun Nyoo vehe ñuhu ra Israel. Cuahán tucu ra Juan tsihin ra naha tyin cua jatyinyee ra tsi ra naha.

⁶ Tacan tan cuahán ra naha caahán ra naha tuhun Nyoo tan iin tan iin ñuu tsa cayucú Chipre can nda cuanda tsa tsaā ra naha ñuu tsa nañí Pafos. Tan ican nañihí ra naha tsi iin ra ñuu Israel tsa nañí Barjesús. Tan tsitó ra tuhun tasi. Cuví ra

iin ra jandaví ñaha tyin catyí ra tyin cuenda Nyoo caahán ra.

⁷ Tan ra tasi can nyaá ra tsihin ra cumí tyiñu Sergio Paulo. Tan ra Sergio cuví ra iin ra catsi iñi. Tan cana ra tsi ra Bernabé tsihin ra Saulo, tyin cuñí ra tyaa soho ra tuhun Nyoo tsa caahán ra can naha ra.

⁸ Tan ra tasi can nañí tucu ra Elimas, tan tyasí xaan ra nu tsinu iñi ra cumí tyiñu can tsi ra Cristo.

⁹ Tacan tan ra Saulo tsa nañí tucu Pablo, tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan ñihi xaan nanyehę ra tsi ra Elimas can.

¹⁰ Tan catyí ra tsihin ra:

—Yooho ra jandaví ñaha, ra vatya. Sehe cuihna cuví tsi un. Tan cuñí un jatıvi un tandıhi tsa vaha. Tan tacan ñi tyasí un ityi vaha Jutu Mañi yo.

¹¹ Tan vityin Jutu Mañi yo cua tatsi tuñi ra tsi un, tyin cua cuaa un. Tan ña cua cuvi nyehe un ñuhı ñicanyii juhva quıvi —catyí ra Pablo tsihin ra Elimas.

Tacan tan juvin ñi cuhva can cuaa ra. Tan ndoo ra nu naa. Tan nducu ra iin ra tın ndaha ra tyin ña nditsin nyehé ra.

¹² Tsa nyehe ra cumí tyiñu can tsa cuvı tsi ra Elimas, tan natsinı iñi ra tsi ra Jesucristo. Tyin iyo cuñí ra nyehé ra tsa javahá Jutu Mañi yo.

Nu cuahán ra Pablo tan ra Bernabé nda ñuu Antioquia tsa canyí Pisidia

¹³ Ra Pablo tan ra vaha iñi tsi ra quıhvı ra naha tsitsi iin yutun ndoo ñuu Pafos. Tan cuahán ra naha nda ñuu Perge tsa canyí Panfilia. Maa tyin ra Juan Marcos nacoı ihñi ra tsi ra naha tan cuanuhı ra nda ñuu Jerusalén.

14 Yahā can tan quee ra naha Perge can, tan cuahán ra naha ñuu Antioquía tsa canyí Pisidia. Ican quihví ra naha tsitsi vehe ñuhu nyívi Israel tan cuví tsi iin quívi quitatú ñi. Tan tsinyecu ra naha.

15 Tacan tan quitsahā cahví nyívi nu libru ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés. Tan cahví tucu ñi libru tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha. Yahā can tan ra cuví ityi nu vehe ñuhu naha ra catyí ra naha tsihin ra hermano tsa nyecú ican, tyin tatun cuñí ra naha cahan ra naha tsihin nyívi, cuví cahan ra naha.

16 Tacan tan nduvitā ra Pablo tan javahā ra iin seña tsihin ndaha ra tyin na cutaxin ñi. Tan catyí ra:

—Tyaa soho nyooho, ra ñuu Israel, tan nyooho nyívi tsa tyaa yahvi tsi Nyoo.

17 Nyoo cuenda yo, tsa cuví yo nyívi Israel, nacatsí vaha ra tsi tsii tsaahnu yo. Tan quívi tsa iyó ca ra naha Egipto, javahā ra iin ñuu cahnu tsi ra naha. Vasu ñavin nyívi ñuu can cuví ra naha, maa tyin janducuahā ra tsi ra naha. Yahā can tan tava ra tsi ra naha ityi can tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi ra.

18 Tan cunyeē iñi Nyoo tandihí cuhva tsicoo ra naha nu tsicā nuu ra naha nu tsiquí tsitsi tsa uvi xico cuiya.

19 Tan janaā ra utsa taahan ñuu nahnu tsa cayucú ñi cahnu Canaán, tyin tsahā ra ñuhu can tsi tsii tsaahnu yo.

20 Yahā can tan quitsahā ndacá ñaha juez tsi nyívi can jahā Nyoo. Tumaa cumi cientu sasava cuiya tsindacā ñaha juez tsi ñi, nda cuanda quívi tsindacā ñaha ra Samuel ra cuví ndusu yuhu Nyoo

tsi ñi.

²¹ Tacan tan maa ñi tsican ñi iin rey tsa cundaca ñaha tsi ñi. Tan Nyoo tsaha ra tsi ra Saúl, sehe ra Cis tsi ñi, tyin cundaca ñaha ra tsi ñi. Tan ra Saúl cuví ra tata ra Benjamín. Tan uvi xico cuiya tsindaca ñaha ra tsi ñi.

²² Yahá can tan Nyoo tava ra tsi ra Saúl tsa cuví ra rey. Tan tsaha ra tyiñu can tsi ra David. Tan catyí ra: “Nyehé yu tyin ra David, sehe ra Isaí, cuví ra iin rayi tsa taahán iñi yu cuhva iyó. Tan cua javaha ra tandihí tsa cuñí yu” catyí Nyoo tuhun ra David.

²³ Tan iin ra tsa cuví tata ra David can, juvin ra cuví ra Jesús. Tan maa Nyoo jaquitsi tsi ra tyin jacacu ra tsi yo tsa cuví yo nyivi Israel, tumaa catyí ra tsihin tsii tsaahnu yo tahañ tsanaha.

²⁴ Tan ndi cumañi ca quitsi ra Jesús, ra Juan, ra jacoondutya tsi nyivi, cahañ ra tsihin tandihí nyivi Israel. Tan catyí ra tsihin ñi tyin cuñí tsi tsa ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan coondutya ñi.

²⁵ Tan tsa cua ndihí tyiñu jahá ra Juan tan catyí ra: “¿A cuñí maa ndo tyin yuhu cuví ra cahnu xaan tsa ndatú ndo? Ñavin yuhu cuví ra cahnu can. Tyin tsata tsa yaha yuhu tan vatsí inga ra. Tan ndi nditsan tsa nyaá tsaha ra, nduve yahvi nyaá yu tan tava yu itsi. Tyin cahnu xaan ra cuví ra”, catyí ra Juan.

²⁶ Tan caahán ca ra Pablo tan catyí ra:

—Yañi, nyooho nyivi tata ra Abraham tan tandihí inga ndo tsa tyaá yahvi tsi Nyoo. Tsa cuenda nyooho cuví tuhun ihya tyin jacuahá Nyoo tsi yo nácaa cacu yo.

27 Nyivī ñuu Jerusalén tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi ña tsitó ñi tyin ra Jesús jacacú ra tsi yo. Tan ndi ña cutuñí iñi ñi tuhun tsa tyaḡ ra cuví ndusu yuhu Nyoo taḡan tsanaha, vasu jacuahá xaan ñi tuhun can tandiḡi quīvī tsa quitatu ñi, maa tyin ña cutuñí iñi ñi. Tan quīvī tsahñī ñi tsi ra Jesús cuví tsi tumaa cuhva catyī ra cuví ndusu yuhu Nyoo.

28 Tyin vasu nduve cuatyi ra Jesús nañihí ñi, maa tyin tsican ñi tsi ra Pilato na tyihi ra tyiñu tyin cahñi ra naha tsi ra Jesús.

29 Tan tsa yahḡ janyeḡ ñi tundoḡo tsi ra tumaa catyí maa tuhun ra nu libru, tan tsiḡi ra. Tacan tan januu ñi tsi ra nu cruu. Tan tsicutsī ñi tsi ra.

30 Maa tyin Nyoo janandotḡo ra tsi ra inga tsaha.

31 Tan tsitsi tsa cuaha quīvī tan quituvī ra nuu ra tsa cuahán tsihin ra quīvī quitḡa ra ityi Galilea, tan tsaḡ ra Jerusalén. Tan ra ican naha ra cuví ra tsa caahán tuhun ra tsihin nyivī vityin.

32 Tan yacan cuenda nyuhu caahán ndi tuhun vaha tsa catyī Nyoo tsihin tsii tsaahnu yo tyin cuhva ra tsi yo.

33 Tyin tsa cuenda tsa vaha tsi maa yo tsa cuví yo nyivī tata ñi, javahḡ maa Nyoo tsa catyī ra. Tyin janandotḡo ra tsi ra Jesús tumaa cuhva nyaá nu tsinu uvi salmo nu catyī ra tyehen: “Sehe yu cuví tsi un, tan yuhu tsahá yu ñayivī coo un vityin” catyī Nyoo tsihin ra.

34 Nyoo tyaḡ ra cuhva tyin janandoto ra tsi ra, tyin tacan tan ña cua tyahyu cuñu ñuhu ra. Tyin catyí nu tutu Nyoo: “Tsi nyooḡo cua cuhva yu tsa vaha tsa caḡan yu tsihin ra David tyin cua cuhva yu tsi ndo.”

35 Yacan cuenda catyí tucu nu inga salmo tye-hen. “Ña cua cuhva un tsa tyahyu cuñu ñuhu Sehe ii un” catyí tsi.

36 Ra David jahā tyiñu ra tsa cuenda nyivi tsa tsicoo quivi tsicoo ra, tandihi tsa catyí Nyoo tsihin ra tyin javaha ra, javahā ra. Yaha can tan tsihi ra tan tsicutsi ñi tsi ra tumaa tsicutsi ñi tsi jutura. Tan tyahyu cuñu ñuhu ra.

37 Maa tyin ra tsa janandoto Nyoo, ña tyahyu cuñu ñuhu ra.

38 Yañi, cuñi tsi tsa coto ndo tyin tsa cuenda cuatyí yo tan quitsi ra Jesús tan tsihi ra tyin jahá ra tucahnu iñi cuatyí yo.

39 Tan tsa cuenda ra Jesús jahá Nyoo tucahnu iñi tsi tandihi ñi tsa tsinú iñi tsi ra, tyin ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés ña cuví janduvaha tsi tsi yo nuu Nyoo.

40 Jaha ndo cuenda coto ndoo tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo siqui ndo. Tyin catyí ra naha tyehen:

41 Nyehe nyooho, ra tsa tsacú nducu, taahán tsi tsa nayuhvi ndo tan taahán tsi cunaa ndo.

Tyin yuhu cuví Nyoo, tan javahá yu iin tsa cahnu quivi tsa iyó ndo vityin.

Maa tyin ña cua tsinu iñi ndo tandihi tsa javahá yuhu vasu nacatyí tuhun nyivi tsihin ndo, catyí Nyoo.

42 Ndihí cahan ra Pablo tan quitā ra tsata vehe ñuhu can tsihin ra vaha iñi tsi ra. Tacan tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví quitsahā catyí ñi tsihin ra, tyin na cahan nyico ra tuhun can tsihin ñi inga vitya quivi tsa quitatú ñi.

43 Cuhva tsa ndih̄i ndu īin ñi, cuaha xaan nyivi Israel tan nyivi tsa yih̄i cuenda ñi Israel, tsinyicun ñi tsi ra Pablo tan tsi ra Bernabé. Tan catyí ra naha tsihin ñi tyin na cahun ca ñi ityi nuu tsihin Nyoo. Tan na naquihin vaha ñi tumañi iñi tsa tsahá Nyoo tsi ñi.

44 Tsa inga vitya quivi quitatú ñi, ndu īin nyico ñi. Tan tsa yatyin tandih̄i ña maa nyivi ñuu can ndu īin tsihin ñi tan tyaá soho ñi tuhun Nyoo.

45 Maa tyin cuhva tsa nyehe ra Israel naha ra, cuxaán ra naha tyin nyehé ra naha tyin cuaha nyivi nyicún tsi ra hermano can naha ra. Tan quitsahá caahán ra naha tsi ra Pablo, tan cahan ra naha ndavaha ñi siqui ra.

46 Maa tyin ra Pablo tan tsihin ra Bernabé ña yuuhví maa ra naha tan quitsahá caahán ñihi ra naha tsihin ra Israel can naha ra. Tan catyí ra naha:

—Cuñi tsi tsa cahan jihna ndi tuhun Nyoo tsihin nyooho tsa cuví ndo nyivi Israel. Maa tyin ña cuñi ndo naquihin ndo tsa caahán ndi. Tan nyooho ña cuñi ndo tsa coo ñayivi nyito tsa ña cua naa maa tsi ndo. Yacan cuenda cua cahun ndi cucahan ndi tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví.

47 Tyin tacan catyi Jutu Mañi yo tsihin ndi tan catyí ra tyehen:

Tyaá yu tsi un tumaa iin ñuhu tsa jandunditsín nu iyó nyivi nani cahnu nu ñuhu ñayivi.

Tyin tacan tan cua jacuaha un tsi ñi nácaa jacacu yu tsi ñi, catyí Nyoo.

48 Tsa tsiñi ra tsa ñavin ra Israel cuví naha ra, si xaan cuñi ra naha. Tan quitsahá catyí ra naha tyin tuhun Nyoo vaha xaan tsi. Tan natsinu iñi tandih̄i

nyiv̄i tsa nacats̄i maa Nyoo, tyin coo ñi ñayiv̄i nyito tsa ña cua naa maa.

⁴⁹ Tacan tan nducuah̄a ca tuhun Nyoo tandihi ityi ñuu can.

⁵⁰ Maa tyin ra Israel cah̄an ra naha tsihin juhva ñaha cuca tsa nyicún ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés. Catyí ra naha tsihin ñi tyin ña vaha tuhun caahán ra Pablo. Tan caahán tucu ra naha tsihin ra cumí tyiñu ñuu can. Tan ican cuví nu quitsah̄a nyaá ndaha nyiv̄i tsi ra Pablo tan ra Bernabé, nda cuanda tsa tavā ñi tsi ra naha ñuu can.

⁵¹ Tacan tan naquis̄i ra naha nyaca tsaha ra naha tumaa iin seña tyin ndoo cuatyí nyiv̄i can siqui maa ñi. Tan cuahán ra naha ñuu Iconio.

⁵² Maa tyin ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía can sīi xaan cuñí ñi. Tan tsitú ñi tsihin Tatyí Ií Nyoo.

14

Nu nyií ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Iconio

¹ Ra Pablo tan ra Bernabé yucú ra naha ñuu Iconio. Tan quihv̄i ra naha tsitsi vehe ñuhu nyiv̄i Israel. Tan vaha xaan cah̄an ra naha tuhun Nyoo tsihin nyiv̄i can. Tan cuaha xaan ñi natsinū iñi ñi tsi ra Cristo, nyiv̄i Israel tan nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví.

² Maa tyin ra Israel tsa ña tsinú iñi tsi ra Cristo natyuh̄u ra naha tsi nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví tyin na caca ña vaha iñi ñi nyehe ñi tsi ra yihí cuenda ra Cristo.

³ Yacan cuenda ra Pablo tan ra Bernabé ndoo ra naha ican cuaha quiv̄i. Tan tsihin tsa n̄i iñi ra naha caahán ra naha tuhun ra Cristo, tyin tsinú

xaan iñi ra naha tsi Jutu Mañi yo. Tan Jutu Mañi yo jatyinyee ra tsi ra naha tsa caahán ra naha tuhun ra, nácaa tsa cuñi ra tsi yo. Tan tsaha Jutu Mañi yo tunyee iñi tsi ra naha tyin javaha ra naha seña tan tsa iyo na coto nyivi tyin nditsa tsa caahán ra naha.

⁴ Maa tyin nyivi ñuu ña iin tsicá iñi ñi, tyin juhva ñi yihí cuenda ra Israel naha ra, tan juhva ñi nyicún tsi ra tava tyiñu ra Jesús.

⁵ Tacan tan ra Israel tan ra tsa ñavin ra Israel cuví, natuhun tahan ra naha tsihin ra cumí tyiñu, tyin cua cahan ra naha ndavaha ñi siqui ra tava tyiñu ra Jesús, tan cua cañi ra naha yuu tsi ra naha.

⁶ Maa tyin ra Pablo tan ra Bernabé ñihí tuhun ra naha tyin tacan cua javaha ra can naha ra tsi ra naha, tan cuahán ra naha nda ñuu Listra, tan nda ñuu Derbe ityi Licaonia. Tan tsicá nuu ra naha ityi ñuu can.

⁷ Tan cahan nyico tucu ra naha tuhun Nyoo nácaa jacacú ra tsi yo.

Nu cañi nyivi yuu tsi ra Pablo nda ñuu Listra

⁸ Nda Listra iyó iin rayi tsa coxo tyin nda quivi cacu ra tan ña cuví caca ra, tyin pehe nduvi taahan tsaha ra.

⁹ Tan ra pehe tsaha can tyaá soho ra tsa caahán ra Pablo. Tan ra Pablo, tui iñi ra tyin tsinú iñi ra can tyin cuví nduvaha ra.

¹⁰ Tacan tan ra Pablo caahán ra tsihin tsa ñihi ndusu ra, tan catyí ra:

—Nduvita tan cunyaa nyityi un —catyí ra Pablo tsihin ra.

Tan ra ican, intuhun ñi ndava ra, tan tsinyaa nyityi ra. Tan quitsaha tsicá ra.

¹¹ Tsa nyehé nyiví tyin javahá ra Pablo tacan, quitsahá caná tsaá ñi tsihin yuhu Licaonia, tan catyí ñi:

—Ra tsa tsaá nu yucú yo ihya, nyoo cuví ra naha, maa tyin tumaa caá rayii, caá ra naha —catyí ñi.

¹² Tan catyí ñi tyin ra Bernabé cuví ra nyoo tsa nañí Júpiter, tan ra Pablo cuví nyoo tsa nañí Mercurio, tyin ra ican cuví ra tsa caahán.

¹³ Tan iyó iin ra cuví jutu tsa jahá cuenda vehe ñuhu tsa nyaá yuhu ñuu ñi can nu jacahnú nyiví tsitoho Júpiter. Tan quitsi ndaca ra indiqui tan ita tyin maa ra tan nyiví cuñí ñi jacahnu ñi tsi ra Pablo tsihin ra Bernabé. Tan cua cahñi ñi indiqui can tyin cua cuhva cuenda ñi tsi ra naha, tyin cuñí ñi tyin nyoo cuví ra naha.

¹⁴ Maa tyin cuhva tsa tuví iñi ra naha tsa tsicá iñi ñi, quitsahá tsaahnyá ra naha jahma ra naha. Tan javahá ra naha tacan tumaa iin seña tyin ña ndoó ra naha vaha. Tan quihví ra naha tyañu nu tuví nyiví, tan caná tsaá ra naha,

¹⁵ Tan catyí ra naha:

—Nyooho tata, ¿nácaa tsa javahá ndo tyehen? Nyuhu juvin ñi rayii ñuu ñayiví ihya cuví ndi. Tumaa cuví nyooho cuví tucu nyuhu. Tan vatsí cahan ndi tsihin ndo tyin na jaña ndo tsa javahá ndo tyehen tyin ña tsiñí ñuhu yacan tsi ndo, tan na cunyicun ndo tsi Nyoo nyito. Juvin ra tsa javahá andiví tan ñuhu ñayiví. Tan javahá ra ndutya ñuhu tan tandihi maa tsa iyó tsitsi ndutya ñuhu can.

¹⁶ Tan tahañ tsanaha nda cuanda vityin, Nyoo jaña ndaha ra tsi nyiví na javaha maa ñi cuhva cuñí ñi,

17 vasu tandihí quiví jacuahá ra tsi ñi tyin ra vaha cuví ra tan javahá ra tsa vaha. Maa ra jacuún ra savi nu yucú yo. Tsahá ra tsa coo vaha tsa tatsí yo quiví taahán tsi. Tan tsahá ra tsa catsi yo. Tan tsahá ra tsa cusii cuñí yo —catyí ra naha tsihin nyívi can.

18 Maa tyin vasu catyí ra naha tacan, yíi xaan tan tyasi ra naha tsa cahñi ñi indiqui can, tyin cuñí ñi jacahnu ñi tsi ra naha tsihin can.

19 Tacan tan tsaq juhva ra Israel, ra tsa ña tsinú iñi tsi ra Cristo, ra ñuu Antioquía, tan ra ñuu Iconio. Tan natyuhú ra naha tsi nyívi, na cañi ñi yuu tsi ra Pablo. Tan tacan javahá ñi, tan cuñí maa ñi tyin tsa tsihi ra. Tacan tan ixtá caa ñi tsi ra tan tsindaca ñi tsi ra nda yuhu ñuu.

20 Maa tyin ndu iin ra yihí cuenda ra Cristo nu canyí ra Pablo. Tan nduvitá nyico ra. Tan quihví nyico ra inga tsaha tsitsi ñuu can. Tan tsa inga quiví can cuahán ra ñuu tsa nañí Derbe tan cuahán ra Bernabé tsihin ra.

21 Tan cahān tucu ra naha tuhun Nyoo nda ñuu Derbe nácaa jacacú Nyoo tsi yo. Tan cuaha nyívi nacuhvā ñi tsi ñi tsi Nyoo. Yahā can tan cuanuhú ra naha ityi quitsi ra naha. Tan yahā nyico ra naha ñuu Listra tan ñuu Iconio inga tsaha, tan tsaq nyico ra naha nda ñuu Antioquía.

22 Tan tandihí ñuu can jandu iin ra naha iñi nyívi tsa yihí cuenda ra Cristo. Tan catyí ra naha tsihin ñi na cuhun ñi ityi nuu ca tsihin tsa tsinú iñi ñi tsi Nyoo. Tan catyí tucu ra naha tsihin ñi tyin tatun cuñí yo tsa cundaca ñaha Nyoo tsi yo, cuñí tsi tsa nyehe yo tundo ho.

²³ Tan natyiso ra naha tsi ra cua cuvi ityi nuu tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo tan iin tan iin vehe ñuhu. Tan tsicoo nyitya ra naha tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra tsa cua cuvi ityi nuu tsihin nyivi vehe ñuhu can naha ra. Yaha can tan catyí ra Pablo naha ra tsihin ra cuví ityi nuu vehe ñuhu can naha ra:

—Tsinu iñi ndo tsi Jutu Mañi yo. Tyin maa ra cua jaha cuenda tsi ndo —catyí ra Pablo naha ra tsihin ra naha.

Nu cuanuhu nyico ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Antioquía ityi Siria

²⁴ Yaha can tan yaha ra Pablo tsihin ra Bernabé ñuu tsa cayucú Pisidia, tan tsaá ra naha nda cuanda Panfilia.

²⁵ Cahān ra naha tuhun Nyoo ñuu Perge. Yaha can tan tsahan ra naha ñuu Atalia.

²⁶ Ican quihvi ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuanuhu ra naha nda ñuu Antioquía. Ican cuví ñuu nu natyiso ñi tsi ra naha tyin cua javaha ra naha tyiñu Nyoo, tan vityin tsa tsaá nuhu ra naha.

²⁷ Tsa tsaá nyico ra naha ñuu Antioquía jandu iin ra naha tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan nacatyí tuhun ra naha tsihin ñi tandihí tsa javaha Nyoo tsihin ra naha, tan nácaa nuña Jutu Mañi yo ityi tyin tsinú tucu iñi ñi tsa ñavin nyivi Israel cuví.

²⁸ Tan naha xaan ndoo ra Pablo tan ra Bernabé tsihin ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu can.

15

Nu jandaá ra tava tyiñu ra Jesús tyiñu nda ñuu Jerusalén

¹ Ndi nyí ca ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Antioquía, tan tsaḷ taahan ra naha queḷ ra naha nda Judea. Tan quítsahḷ jacuahá ra naha tsi ra yíhí cuenda ra Cristo. Tan catyí ra naha tyin cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ra naha, tumaa cuhva catyí ra Moisés, tyin tacan tan cua cacu ra naha.

²⁻³ Tan ñihi xaan caḥan yuhu tahan ra Pablo tan ra Bernabé tsihin ra can naha ra tsa cuenda yacan. Tacan tan natyiso ra hermano Antioquía can naha ra tsi ra Pablo tan ra Bernabé tsihin taahan ca ra naha tyin cuhun ra naha ñuu Jerusalén, cujandaa ra tyiñu can tsihin ra tava tyiñu ra Jesús tan tsihin ra cuví ityi nuu tsihin nyiví vehe ñuhu ñuu Jerusalén can naha ra. Tacan tan cuahán ra naha. Tan ityi cuahán ra naha, yaha ra naha ityi Fenicia tan Samaria. Tan nacatyí tuhun ra naha tsihin nyiví yíhí cuenda ra Cristo nácaa jañá nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví tuhun tsahnu tsa tsinu ñi ñi, tyin nacuhvá cuenda ñi tsi ñi tsi Nyoo. Tan tandihí ra hermano si xaan cuñí ra naha tsa tsito ra naha yacan.

⁴ Quiví tsaḷ ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Jerusalén, cuahán ra naha nu ndu iín nyiví yíhí cuenda ra Cristo. Tan tandihí ñi tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi, tan tsihin ra tava tyiñu ra Jesús, tsaha ñi yaha ra naha tyin nacatyí tuhun ra naha tsa javaha Nyoo tsihin ra naha.

⁵ Maa tyin juhva ra fariseo tsa tsinú ñi tsi ra Cristo, nduvitḷ ra naha tan catyí ra naha:

—Tandihí ra tsa ñavin ra Israel cuví tan tsinú ñi ra naha tsi ra Jesús, cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ra naha. Tan cuñí tucu tsi tsa javaha ra naha

cuhva catyí ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés —catyí ra naha.

⁶ Tacan tan ndu iin ra cuví ityi nuu tsihin ñi yihí cuenda ra Cristo tan ra tava tyiñu ra Jesús tyin natuhun tahan ra naha tuhun can.

⁷ Tsa yaha tsa cahan yuhu xaan ra naha, tan nduvita ra Pedro, tan catyí ra:

—Yañi, tsitó ndo tyin tsitsi tsa tandihí yo, nacatsi Nyoo tsi yuhu ra ndaahvi quivi can, tyin cahan yu tuhun ra tsa jacacú tsi yo tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví, tan na tsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo.

⁸ Tan Nyoo, ra tsitó añima tandihí nyivi, janaha ra tsi yo tyin cuñí ra tsi ñi ican. Yacan cuenda tsa ha ra Tatyí li ra tsi ñi, tumaa tsa naquihin tucu maa yo Tatyí li ra taha tsanaha.

⁹ Nyoo inducu ñi cuñí ra tsi nyivi. Yacan cuenda ña tyaa tsiyo ra tsi ñi ican tan ndi tsi yoo. Jandu-vahá ra tsi ñi tsa cuenda tsa tsinú iñi ñi tsi ra tumaa maa yo.

¹⁰ Vityin ¿nacuenda ña tsinú iñi ndo tsa javaha Nyoo tsihin ñi can? Tyin ña vaha tsa tyisó yo ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés siqui ñi. Tyin ndi maa tsii tsaahnu yo tan ndi maa yo tan ña cuví naquihin vaha yo ley can.

¹¹ Ñavin tacan cacú yo. Yoo tsitó yo tyin cacú yo tsihin tumañi iñi tsa javahá Jutu Mañi yo ra Jesús tsihin yo. Tan tacan tucu ñi can —catyí ra Pedro tsihin tandihí ra can naha ra.

¹² Tacan tan taxin ñi cuví tandihí ra naha. Tan tyaa soho ra naha tsa caahán ra Bernabé tan ra Pablo. Tyin nacatyí tuhun ra naha seña tan tsa iyo tsa javaha Nyoo nu cahan ra naha tuhun ra nu yucú nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví.

13 Tsa ndih̄i cahan ra naha, quitsaha caahán ra Jacobo, tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo.

14 Tsa catyí tuhun ra Simón Pedro tsihin yo nácaa quitsaha tsahá Nyoo tumañi iñi tsi ñi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Tyin nacatsi tucu ra tsi juhva ñi tyin cuví ñi nyivi cuenda ra.

15 Tan ndu iin tuhun ihya tsihin tuhun tsa cahan ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha, tumaa cuhva nyaá maa nu tutu Nyoo nu catyí ra:

16 Yaha tandih̄i tuhun ihya tan cua quitsi nyico yu nu yucú ndo.

Quivi tsa tsicoo ra David, vaha xaan jacahnu nyivi tsi yu.

Maa tyin yaha can jandih̄i nyivi tsa jacahnú ñi tsi yu.

Maa tyin cua quitsi nyico yu inga tsaha tan cua cañihi yu vehe ñuhu ra David.

Tyin cua jacahnu nyico nyivi tsi yu.

17 Tyin tacan tan cuví nanducu tandih̄i inga ca nyivi tsi yu,

tandih̄i ñi tsa ñavin nyivi Israel cuví tan tsinú iñi tsi yu.

18 Tacan catyí Jutu Mañi yo, tan jacuaha ra tuhun ihya tsi nyivi tsicoo tahañ tsanaha tan tsihin nyivi tsa iyó vityin.

19 Yacan cuenda catyí yu tyin ña vaha tsa jatyañu yo tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví, ñi tsa nacoo tuhun tsahnu ñi tan quihvi ñi cuenda ra Cristo. Ña vaha catyi yo tyin cuñí tsi tsa tyaa yahvi ñi ley tsahnu yo.

20 Vaha ñi maa tsihin tsa jacuhun yo carta tsi ñi. Tan catyi yo tsihin ñi tyin ña cua catsi ñi cuñu tsa tsaha cuenda nyivi tsi tsitoho. Tan ña cuvi coo rayii tsihin ñaha tun ña tindaha ra. Tan ndi ñiñaha ña cuví coo ñi tsihin rayii tun ña tindaha ñi. Rayii tsa iyó ñasihi ña cuví coo ra tsihin inga ñaha, tacan tucu ñiñaha tsa iyó yii, ña cuví coo ñi tsihin inga rayii. Tan catyi tucu yo tsihin ñi quihvi cuenda ra Cristo tan ñavin nyivi Israel cuví ñi tyin ña cua catsi ñi cuñu quití tsa tsihi tsa cava ñi jucun tatun ña tsati niñi ti. Tan ña cua catsi ñi niñi quití.

21 Tyin nda tyembu tsahnu tan nda cuenda vi-tyin iyó maa ra jacuahá ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés vehe ñuhu nyivi Israel. Tan jacuahá ra naha tuhun can tan iin tan iin ñuu, tan tahan tahan una quivi, quivi tsa quitatú ñi —catyi ra Jacobo tsihin ra naha.

22 Tacan tan ra tava tyiñu ra Jesús tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi vehe ñuhu tsihin tandihi ñi yihí cuenda ra Cristo, nacatsi ñi tsi taahan ra naha. Tan yaha can tan jacuhun ñi tsi ra naha tyin cahun ra naha ñuu Antioquía tsihin ra Pablo tan ra Bernabé. Tan ra tsa natyiso ñi cuví ra: Judas tsa nañi Barsabás, tan ra Silas. Ra ican cuví iin ra tsa nyisó tyiñu vehe ñuhu nda ñuu Jerusalén.

23 Tan tsihin ra naha jacuhun ñi iin carta. Tan catyi carta can tyehen:

“Nyuhu ra tava tyiñu ra Jesús, tan tsihin ra cuví ityi nuu tsihin ñi vehe ñuhu tan tsihin ra yañi ndo cuenda ra Cristo, tandihi ndi tsahá ndi nacumi tsi nyooho tsa ñavin ra Israel cuví ndo. Tyin yañi ndi cuví tsi ndo vasu ñavin nyivi Israel cuví ndo. Tandihi nyooho tsa iyó ndo ñuu Antioquía, tan

nyooho nyivĩ Siria, tan tsihin nyooho nyivĩ Cilicia, jaquitsí ndi carta ihya tsi tandihĩ ñi ndo.

²⁴ Tsitó ndi tyin quitã taahan ra ityi nu yucú ndi ihya. Tan vatsí ra naha nu yucú ndo. Maa tyin ña catyĩ nyuhu tyin quitsi ra naha jatyañu ra naha tsi ndo. Tan nasamá ra naha kuhva tsicá iñi ndo tyin catyí ra naha tyin cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ndo, tan naquihin vaha ndo ley Nyoo tsa tyaã ra Moisés. Maa tyin ñavin nyuhu cahan tsihin ra naha tyin quitsi cahan ra naha yacan tsihin ndo.

²⁵ Yacan cuenda ndu ijin ndi tan ndoo ndi tuhun cuenda tyiñu can tan tsicá iñi ndi tyin vaha tsa jaquitsi ndi tsi ra hermano ihya naha ra tsihin ra Pablo tan ra Bernabé nu yucú ndo.

²⁶ Nduvi taahan ra ihya nyehé xaan ra naha tundoho tsa cuenda Jutu Mañi yo. Tan vasu cuñí nyivĩ cahñi ñi tsi ra naha, maa tyin ña jandihí ra naha tsa jacotó ra naha tuhun Jutu Mañi yo ra Jesucristo.

²⁷ Yacan cuenda jaquitsí ndi tsi ra Judas tan ra Silas. Tan maa ra naha cua cahan ra naha tsihin yuhu ra naha tsihin ndo, tyin cua kuhva cuenda ra naha tandihĩ tsa tyaã ndi nu tutu ihya.

²⁸ Tyin ndi Tatyí Ii Nyoo tan ndi nyuhu ña cuñí ndi tyiso ndi tundoho siqui ndo. Maa tyin ñiñi ca cuñí tsi tsa naquihin vaha ndo tuhun ihya:

²⁹ Ña cua catsi ndo cuñu tsa tsahã cuenda nyivĩ tsi tsitoho. Tan ña cua catsi ndo niñi quitĩ, ndi cuñu quitĩ tsa tsihi tsa cava ñi jucun tan ña tsatĩ niñi ti. Ña caca nuu ndo tsihin ñaha. Tan nyooho ñiñaha ña caca nuu ndo tsihin rayi. Tatun na quihin vaha ndo tuhun ihya, vaha xaan cua coo ndo. Tan Nyoo

na ndoo ra tsihin ndo” catyí ra naha nu carta can.

³⁰ Tan cuahán ra tsa jacuhun ra naha, tan tsaá ra naha ñuu Antioquía. Tan jandu iin ra naha tsi tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo tan nacuhva cuenda ra naha carta can.

³¹ Tsa cahvī ñi carta can, si xaan cuñí ñi tyin vaha xaan caahán tsi.

³² Tan ra Judas tsihin ra Silas cuví tucu ra naha ndusu yuhu Nyoo. Tan jandu iin ra naha iñi nyiví can tsihin tsa cahan ra naha.

³³ Tan tsa yahá tsiyucū ra naha juhva quiví tan cuanuhū nyico ra naha nda nu yucú nyiví tsa jacuhun tsi ra naha. Tan tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía can catyí ñi tyin na cuhun vaha ra naha.

³⁴ Maa tyin ra Silas catyí ra tyin cua ndoo ra.

³⁵ Tan ra Pablo tsihin ra Bernabé ndoo tucu ra naha ñuu Antioquía can. Tan maa ra naha tsihin inga ca ra jañihí ca ra naha cahan ra naha tuhun Jutu Mañi yo tsihin nyiví can tan jacuahá ra naha tsi ñi.

Nu tsinu uvi tsaha cuahán ra Pablo tuhun Nyoo, tan nu quitá tsiyo ra nuu ra Bernabé

³⁶ Tan tsa yahá juhva quiví, tan cahan ra Pablo tsihin ra Bernabé:

—Cohon inga tsaha cunyehe yo nu yucú nyiví yihí cuenda Jutu Mañi yo ra Cristo tandihí ñuu nu cahan yo tuhun ra, tyin nyehe yo nácaa yucú ñi —catyí ra Pablo tsihin ra.

³⁷ Tan ra Bernabé cuñí ra tsa cuhun nyico ra Juan Marcos tsihin ra naha.

³⁸ Maa tyin ra Pablo ña taahán iñi ra tsa cuhun ra Juan tsihin ra naha, tyin nacoq ihñi ra tsi ra naha

nda Panfilia quiví tsa tsahan ra tsihin ra naha. Tan ña tsahan ca ra tsijaha tyiñu ra tsihin ra naha.

³⁹ Tan cahan yuhu tahan ra naha, tan ndusiin ra naha. Ra Bernabé cuahán ra tsihin ra Juan Marcos. Tan quihví ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuahán ra naha ñuhu Chipre.

⁴⁰ Tan ra Pablo nacatsi ra tsi ra Silas. Tan tsa yaha tsican tahvi ra hermano naha ra tsi Nyoo tsa cuenda ra naha tyin na jatyinyee Nyoo tsi ra naha, tacan tan cuahán ra naha.

⁴¹ Tan yaha ra naha ñuu tsa cayucú Siria tan Cilicia, tan jandu iin ra naha iñi nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo tan iin tan iin ñuu.

16

Nu cuahán ra Timoteo tsihin ra Pablo tan ra Silas

¹ Ra Pablo tsihin ra Silas tsaá ra naha ñuu Derbe, tan ñuu Listra. Tan ican nañihí ra naha tsi iin ra yihí cuenda ra Cristo. Nañí ra Timoteo. Tan sihi ra cuví ña iin ñaha Israel. Tan yihí ndihí ña cuenda ra Cristo. Maa tyin jutu ra, ra Grecia cuví ra.

² Tan ra Timoteo vaha xaan tsicá ra tuhun Nyoo, catyí nyivi yihí cuenda ra Cristo ñuu Listra tan ñuu Iconio.

³ Tan ra Pablo cuñí ra tsa cuhun ra Timoteo tsihin ra. Tan tyaa ra naha tuñi Nyoo tsi ra Timoteo jahá ra Pablo. Tyin coto ndasi cuñi nyivi Israel nyehe ñi tsi ra. Tyin tandihí ñi tsitó ñi tyin jutu ra cuví ra ra Grecia.

⁴ Tacan tan cuahán ra naha tan iin tan iin ñuu. Tan caahán ra naha tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo tsahá cuenda ra naha tuhun tsa tsaha ra

tava tyiñu ra Jesús tan tsihin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi vehe ñuhu Jerusalén tsi ra naha.

⁵ Tacan tan ndu iin iñi nyivi yihí cuenda ra Cristo tan ñihi ca tsinú iñi ñi tsi ra Cristo. Tan iin tan iin quivi tan cuahán nducuahá ca ñi.

Nu janaha Nyoo iin tsa janaha ra tsi ra Pablo cuenda iin ra Macedonia

⁶ Ña tsaha Tatyí Ii Nyoo tsa cahan ra naha tuhun Nyoo ñuu tsa cayucú Asia. Yacan cuenda yaha sava ra naha ñuhu cuenda Frigia tan Galacia.

⁷ Tan tsaá ra naha Misia. Tan cuñí ra naha cahun ra naha Bitinia, maa tyin Tatyí Ii ra Jesucristo ña tsaha cahun ra naha.

⁸ Tacan tan nda sava ñi yaha ra naha ñuu tsa cayucú Misia tan cuahán ra naha ñuu Troas tsa canyií yuhu ndutya ñuhu.

⁹ Tan yucú ra naha ñuu Troas can, tan iin tsacuaa nyehe ra Pablo iin tsa nyehe ra. Nyehe ra tsi iin rayi tsa iyó iin ñuu tsa canyií Macedonia. Nyaá nyityi ra nuu ra tan caahán ndaahvi ra tsihin ra, tan catyí ra: “Ñaha ihya, tyin jatyinyee un tsi ndi” catyí ra.

¹⁰ Tan tsa nyehe ra Pablo can, yuhu ra Lucas tsihin ra Pablo tan inga ra janduvaha ndi tsi ndi tan cuahán ndi nda Macedonia can. Tyin tsitó vaha ndi tyin Nyoo cana ra tsi ndi, tyin cahan ndi tuhun ra nácaa jacacú ra tsi yo tsihin nyivi ityi can.

Nu nyii ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Filipos

¹¹ Quihvi ndi iin yutun ndoo ñuu Troas. Tan cuahán ndoo ityi ñi ndi nda Samotracia, iin ñuhu luhlu tsa canyií mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quivi tsaá ndi ñuu Neápolis.

12 Tan ican quee ndi tan cuahán ndi ñuu Filipos tsa cuví iin ñuu cuenda nyívi Roma. Tan cuví tsi iin ñuu cahnu ca tsa nuu tandihí ñuu tsa cayucú Macedonia. Tan ican tsiyucu ndi taahan quívi.

13 Iin quívi tsa quitatú nyívi, tan quita ndi ityi tsata ñuu, yatyin iin yutya nu tuhvá nyívi tsicán tahvi tsi Nyoo. Tsinyecu ndi, tacan tan cahan ndi tuhun Nyoo tsihin ñiñaha tsa ndu iin ican.

14 Iin ñaha nañí ña Lidia. Tan ñuu ña cuví Tiatira. Tan tuhvá ña xicó jahma vaha, tsa tunduuhva. Yacan cuví tyiñu jahá ña. Tan jacahnú ña tsi Nyoo tumaa jacahnú nyívi Israel. Tan tsiñí ña tsa cahán ra Pablo. Tan Nyoo nuña ra añima ña na tyaa yahvi ña tsa cahán ra.

15 Tan tsicoondutya ña tsihin nyívi ña. Tan yaha can tan cahan ndaahvi ña tsihin ndi, tan catyí ña:
—Tatun nyehé ndo tyin nditsa tsa tsinú iñi yu tsi Jutu Mañi yo, cohon ndo, ndo ndo yuvehe yu —catyí ña tsihin ndi.

Tan jañiñi xaan ña tsi ndi na ndoo ndi yuvehe ña.

16 Tan cuví iin tsaha tsa cuahán ndi nu tsicán tahvi ndi. Tan tsitsi tsa cuahán ndi, tahan ndi tsi iin ñaha tyuvaa tsa yihí tatyí ña vaha tsi. Yacan cuenda cuví nacoto ña náa ndihí tsa cua cuví ityi nuu. Tan iyó ra cuví tsitoho ña. Tan cuaha xaan xuhun jahá canaa ña tsa cuenda ra naha, tyin cuví nacotó ña.

17 Tan ñaha tyuvaa can quitsaha nyicún ña tsi ndi, nyuhu tsihin ra Pablo. Tan cana tsaa ña tan catyí ña:

—Rayi ihya ra jahá tyiñu tyiñu Nyoo cahnu, cuví ra naha. Tan cahán ra naha tuhun nácaa cuví cacu yo —catyí ña.

18 Cuaha quiví javahā ñaha tyuvaa can tacan. Tacan tan ra Pablo ña cunyeē ca ñni ra, tan nanyico coo ra tan catyí ra tsihin tatyí ña vaha tsa yihí tsi ña:

—Tsihin siví ra Jesucristo, catyí yu tsihin un tyin quita un tsi ñaha tyuvaa ihya —catyí ra.

Tan nu tatyí ña vaha can quita nu tsi ña juvin ñi cuhva can.

19 Maa tyin tsa nyehe ra cuví tsitoho ña tyin ña cua cuví ca jaha canaa ra naha xuhun tsihin ña, tñn ra naha tsi ra Pablo tsihin ra Silas tan tsindaca ra naha tsi ra naha nda vehe tyiñu.

20 Tan tsican ra naha cuatyí tsaha ra naha nuu ra cumí tyiñu naha ra. Tan catyí ra naha:

—Ra Israel ihya cuaha xaan tsa caahán ra naha tsihin nyiví ñuu yo tan jatíví ra naha ñuu yo.

21 Tyin jacuahá ra naha iin cuhva tsa ña cuví coo yo, ndi ña cuví javahá yo tyin nyiví cuenda ñuu Roma cuví yo —catyí ra naha.

22 Tacan tan nduxaan nyiví tsi ra Pablo tan ra Silas. Tan ra cumí tyiñu can tsahnyā ra naha jahma ra Pablo naha ra tan tava tyiñu ra cumí tyiñu na cañi ra vitya tsi ra Pablo naha ra tsihin yutun.

23 Tsa yaha tsa cañi xaan ra naha tsi ra Pablo tan ra Silas, tan tsindaca ra vitya can tsi ra naha vehe caa. Tan tava tyiñu ra vitya tsi ra jaha cuenda tsi ra naha na jaha vaha ra cuenda tsi ra naha.

24 Quihin ra cua jaha cuenda can tyiñu tan tyihí ra tsi ra naha nda tsitsi cuii vehe caa. Tan tyihí vaha ra tsaha ra naha tyañu vitu.

25 Yahā can tan maa ñuu ra Pablo tan ra Silas quitsahā tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo. Tan quit-

saha tsitá xaan ra naha cantu Nyoo. Tan ra yucú vehe caa can naha ra tyaá soho ra naha.

²⁶ Tan saná iñi ra naha tan quitsi tsa taán ñihi xaan. Tan naquisi tsi tsaha vehe caa can, tan juvin ñi cuhva can tan nuña tandihi yuvehe, tan ndatsi cadena tsa yihí tsi tandihi ra tsa yucú vehe caa can naha ra.

²⁷ Tan tsa ndoto ra tsa jahá cuenda vehe caa can, nyehe ra tyin ticohó tandihi maa yuvehe can. Tacan tan tava ra mityi ra tyin cua cahñi ra tsi ra. Tyin tsica iñi maa ra tyin tandihi ra tsa yucú vehe caa can quita.

²⁸ Maa tyin ra Pablo cana tsaa ra tsi ra, tan catyí ra:

—Ña cahñi un tsi un, tyin tandihi ndi tan yucú ndi ihya —catyí ra tsihin ra.

²⁹ Tacan tan ra jahá cuenda vehe caa can tsican ra ñuhu. Tan tsinu ra quihvi ra nu yucú ra naha. Tan nihí ra tsihin tsa yuuhví ra. Tan tsicuiñi tsiti ra nuu ra Pablo tan ra Silas.

³⁰ Numi xaan tava ra tsi ra naha nu yucú ra naha ican. Tan tsicá tuhun ra tsi ra naha tan catyí ra:

—Nyooho tata, ¿nácaa javaha yu tan cacu yu? —catyí ra tsihin ra naha.

³¹ Tan ra Pablo tsihin ra Silas nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Tsinu iñi tsi Jutu Mañi yo ra Jesucristo tan cacu un, maa un tan tsihin tandihi nyivi un —catyí ra naha tsihin ra jahá cuenda vehe caa can.

³² Tan cahan ra naha tuhun Jutu Mañi yo tsihin ra tan tsihin tandihi nyivi tsa yucú yuvehe ra.

³³ Tan juvin ñi maa tsacuaa can ra jahá cuenda vehe caa can nacatya ra nu uhvi nu cañi ra vitya

tsi ra naha. Yaha can tan juvin ñi tsacuaa can tsicoondutyā ra tsihin tandihī nyivi ra.

³⁴ Tacan tan tsindaca ra tsi ra naha nda vehe ra. Tan tsaḥa ra tsa catsi ra naha. Tan maa ra tsihin nyivi ra sīi xaan cuñi ñi tyin tsinú iñi ñi tsi Nyoo. Tacan tan cuanuhū ra Pablo tsihin ra Silas nda vehe caa can coto cuxaan ra cumí tyiñu tsi ra jahá cuenda vehe caa can.

³⁵ Tsa tuvī inga quivi tan tava tyiñu ra cumí tyiñu tsi ra vitya na cunyehe ra naha nu nyii ra jahá cuenda vehe caa can, tan catyí ra naha tyin na jaña ra tsi ra Pablo tsihin ra Silas.

³⁶ Tacan tan ra jahá cuenda vehe caa can catyí ra tsihin ra Pablo:

—Tsaḥ tyiñu tsi yu jahā ra cumí tyiñu, tsa jaña yu tsi ndo. Yacan cuenda vityin tsa cuví quita ndo —catyí ra tsihin ra naha.

³⁷ Maa tyin ra Pablo catyí ra:

—Nyuhu tsa cuví ndi ra cuenda ñuu Roma cañi ra naha tsi ndi nu tui nyivi. Tan ndi ña tatsi tuñi ra naha tsi ndi tumaa cuhva taahán tsi. Tan tyihī ra naha tsi ndi vehe caa. Tan vityin cuñi ra naha tava xeehe ra naha tsi ndi. Maa tyin ña cuñi ndi. Na quitsi tava maa ra naha tsi ndi —catyí ra Pablo tsihin ra jahá cuenda vehe caa can.

³⁸ Tan ra vitya nacatyī tuhun ra tsihin ra cumí tyiñu naha ra. Tan ra ican naha ra nayuhvi xaan ra naha tsa tsito ra naha tyin ra cuenda ñuu Roma cuví ra Pablo.

³⁹ Tan tsaḥan ra cumí tyiñu naha ra tsindacan ra naha tucahnu iñi nuu ra Pablo tan ra Silas. Tacan tan ra cumí tyiñu tava ra naha tsi ra Pablo naha ra tan caahán ndaahvi ra naha tsihin ra Pablo naha ra na quita ra naha ñuu can.

⁴⁰ Tan tsa quita ra naha vehe caa can, tsaḥan ra naha vehe ña Lidia. Tan yahā can tan tsinyeḥe ra naha tsi ra hermano naha ra tan jandu iin ra naha iñi ra naha tan cuahán ra naha.

17

Nu quitsahā caahán yuhu tahan nyivi ñuu Tesalónica

¹ Nu cuahán ra Pablo tsihin ra Silas, yahā ra naha ñuu Anfípolis, tan ñuu Apolonia. Yahā can tan tsaā ra naha ñuu Tesalónica nu nyaá iin vehe ñuhu nyivi Israel.

² Tan tsaḥan ra Pablo vehe ñuhu can, tumaa cuhva tuhvá maa ra tsaahán tan iin tan iin ñuu. Tan caḥan ra tuhun Nyoo tsihin nyivi tsicá vehe ñuhu can uñi taahan quivi quitatú ñi.

³ Tan cahvi ra nu libru Nyoo tan tsaḥā cuenda ra tuhun ra Cristo tsi ñi nu catyí tsi tyin cua nyehe ra tundoḥo tan cua cúu ra. Yahā can tan cua nandoto ra. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Ra Jesús tsa caahán yu tuhun tsihin ndo juven ra cuví ra Cristo.

⁴ Tan juhva nyivi Israel can tsinu iñi ñi tsa caahán ra. Tan ndu iin ñi tsihin ra naha. Tan cuaha xaan nyivi Grecia tsa tuhvá jacahnú tsi Nyoo tan natsinu ndihí iñi ñi. Tan cuaha ñiñaha cuca tsa iyó ñuu can natsinu ndihí iñi ñi tsa caahán ra tuhun ra Cristo.

⁵ Maa tyin ra ñuu Israel tsa ña tsinú iñi, ndasi cuñí ra naha nyehé ra naha tyin cuaha xaan nyivi nycicún tsi ra Pablo. Tan jandu iin ra naha tsi taahan ra caquiñi tsa tsicá nuu jutsan ñi maa. Tan quitsahā caahán yuhu tahan nyivi ñuu can jahā ra

naha. Tan quihv̄i ra caquiñi can vehe ra Jasón, tyin nanducú ra naha tsi ra Pablo tan ra Silas, tyin cuñi ra naha tsa quita ra Pablo naha ra. Tyin ra caquiñi can cuñi ra naha nacuhva cuenda ra naha tsi ra Pablo naha ra tsi nyivi.

⁶ Maa tyin tsa ña nañih̄i ra naha tsi ra Pablo tan ra Silas ican, quih̄in ra naha tsi ra Jasón. Tan ixt̄a caa ra naha tsi ra. Tan quih̄in ndih̄i ra naha tsi taahan ca ra hermano tan cuahán ra naha nuu ra cumí tyiñu ñuu can. Tan can̄ tsa ra caquiñi can naha ra tan catyí ra naha:

—Ra ihya naha ra cuví ra tsicá nuu jasaná iñi tandih̄i nyivi nan̄i cahnu ñuhu ñayivi. Tan vityin tsā ndih̄i tucu ra naha ihya.

⁷ Tan ra Jasón can tsah̄a ra yuvehe ra na cuyucu ra naha. Tan tandih̄i maa ra naha tan ña tyaá yahvi ra naha tsi ra cuví rey cahnu nda ñuu Roma. Tyin catyí ra naha tyin iyó inga rey tsa nañi Jesús —catyí ra naha.

⁸ Tsa tsiñi nyivi tan ra cumí tyiñu tsa caahán ra caquiñi can naha ra quitsah̄a caahán yuhu tahan ñi.

⁹ Maa tyin ra Jasón tan inga ra naha tsah̄a ra naha xuhun tan jañ̄a ra cumí tyiñu tsi ra naha.

Nu cuahán ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Berea

¹⁰ Tan juvin ñi tsacuaa can jacuhun ra hermano naha ra tsi ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Berea. Tan tsa tsā ra naha, tsah̄an ra naha vehe ñuhu nyivi Israel.

¹¹ Tan nyivi Israel tsa iyó ñuu Berea can vaha ca nyivi cuví ñi tan ñavin ca nyivi ñuu Tesalónica tyin tsihin tsa n̄i iñi ñi tan naquih̄in ñi tuhun

Nyoo. Tan tandihí quiví nanducú ñi nuu tutu Nyoo, nyehé ñi tatun nditsa tsa caahán ra Pablo.

¹² Yacan cuenda cuaha xaan ñi natsinu ñi ñi tsi ra Cristo tsihin tucu nyiví Grecia tahan ñi ñiñaha cuca tan rayí naha ra.

¹³ Maa tyin tsa tsito ra Israel tsa iyó ñuu Tesalónica tyin ra Pablo nyí ra Berea caahán ra tuhun Nyoo, tan cuahán ra naha tan natyuhú ra naha tsi nyiví Berea can.

¹⁴ Maa tyin ra hermano numi ñi jacuhun ra naha tsi ra Pablo nda ityi yuhu ndutya ñuhu. Maa tyin ra Silas tsihin ra Timoteo ndoo ra naha ñuu Berea.

¹⁵ Tan ra tsa cuahán tsihin ra Pablo tsindacá ra naha tsi ra nda ñuu Atenas. Tacan tan cuanuhu ra naha nda Berea cua nacatyí tuhun ra naha tsihin ra Silas tan ra Timoteo tyíñu tsa cahán ra Pablo tsihin ra naha, tyin na janumi ra naha tan cahun ra naha nu nyí ra.

Nu nyí ra Pablo ñuu Atenas

¹⁶ Tsitsi tsa ndatú ra Pablo tsi ra Silas tan ra Timoteo ñuu Atenas can, ndasi cuñí añima ra tsa nyehé ra tyin cuaha xaan tsitoho iyó ñuu can.

¹⁷ Yacan cuenda cahán ra tsihin ra Israel naha ra, tan tsihin inga ra tsa tuhvá jacahnú tsi Nyoo tsitsi vehe ñuhu can. Tan tandihí quiví caahán ra tsihin nyiví tsa cuahán nuyahví.

¹⁸ Tan ñihí tahan ra tsihin nyiví tsa cahví tuhun tsa jacuahá nyiví tsa nañí epicúreo. Tan ñihí tahan tucu ra tsihin nyiví tsa cahví tuhun tsa jacuahá nyiví tsa nañí estoico. Tan cahán ñi tsihin ra. Tan yihí ra catyí ra naha:

—Ra tsa caahán xaan ihya, ¿náa cua cahan ra tsihin yo? —catyí ra naha.

Tan inga ra naha catyí ra naha:

—Inga nyoo caahán ra ihya tuhun —catyí ra naha.

Tacan cahan ra naha tyin ra Pablo caahán ra tuhun ra Jesús, tan caahán tucu ra tuhun tsa cua nandoto nyivi tatun cua cúu ñi.

¹⁹ Tacan tan tsindaca ra naha tsi ra Pablo iin nu nañi Areópago, nu tuhvá ra cumi tyiñu naha ra ndu iin. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Cuñi ndi coto ndi tuhun tsa tsa jacuahá un.

²⁰ Tyin jacotó un tuhun tsa ña tsitó ndi. Tan cuñi tucu ndi coto ndi náa cuñi tsi catyí tandihi tuhun ihya —catyí ra naha tsihin ra.

²¹ Tyin tandihi nyivi Atenas tan nyivi inga ñuu tsa iyó ican taahán xaan iñi ñi tyaa soho ñi tan nacatyí tuhun ñi náa ndihi tuhun tsa.

²² Tacan tan ra Pablo nduvita nyityi ra tyañu nu yucú ra naha nu cuví Areópago, tan catyí ra:

—Nyooho ra ñuu Atenas, yuhu nyehé yu tyin cuaaha xaan nyoo jacahnú ndo.

²³ Tyin tsahan yu tsinyehe yu nu tuhvá ndo ndu iin. Tan nyehé yu iin altar nu nyaá letra tsa catyí tyehen: “Tsehe cuví cuenda Nyoo tsa ña nacotó yo” catyí letra can. Nyooho jacahnú ndo tsi Nyoo tsa ña nacotó ndo. Juvín Nyoo can cuví tsa caahán yu tuhun tsihin ndo.

²⁴ Nyoo tsa javaha ñuhu ñayivi tan tandihi tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya, tsii maa ra cuví andivi tan ñuhu ñayivi. Tan ña iyó ra tsitsi vehe ñuhu tsa javahá nyivi.

25 Tan ña nyitá iñi ra tsa jatyinyeé nyiví tsi ra. Tyin maa ra tsahá ñayiví coo tandihí yo. Tan tsahá ra tatyí tsa ixtá tatyí yo. Tan maa ra tsahá tandihí tsa tsiñí ñuhu tsi yo.

26 Javahá Nyoo tsi intuhun rayi. Tan tsa yaha can tsicoo cuaha nyiví tata ra. Tan maa ra naha cuví tsii tsaahnu tandihí yo. Yacan cuenda intuhun ñi ñiñi nyisó tandihí yo. Tan tsahá Nyoo tsa coo yo nani cahnu ñuhu ñayiví. Tsa ndi cumañi ca coo yo tan catyí ra náa cuiya coo intuhun intuhun yo nu ñuhu ñayiví ihya. Tan catyí tucu ra maa nda cua coo intuhun intuhun yo.

27 Tacan javahá ra tyin na quitsaha nanducu yo tsi ra. Tumaa iin ra cuaa nanducú tsihin ndaha ra tsa nanducú ra, tacan cua nanducu yo tsi ra tan cua nañihi yo tsi ra tyaá ra cuhva. Vasu ndi maa ña cañi nyaá ra tsihin intuhun intuhun yo.

28 Tyin iyó yo tan candá yo jahá maa ra. Tumaa catyí tucu iin ra ñuu ndo, tyin catyí ra: “Tata Nyoo cuví tsi yo” catyí ra.

29 Tatun tata Nyoo cuví tsi yo, ña taahán tsi caca iñi yo tyin Nyoo cuví ra iin tsitoho tsa tsinu tsihin xuhun cuaan, a xuhun cuitsin, a tsihin yuu vaha. Tan ndi ñavin Nyoo tsa tsinu tsihin tsa tsiñituñi iñi nyiví cuví ra.

30 Tahán tsanaha Nyoo ña cuxaán ra tsi nyiví tsa tsicá iñi tacan tyin ña tsitó ñi náa tsa javahá ñi. Maa tyin vityin catyí ra tsihin nyiví tandihí ñi ityi tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi tan na nasama ñi cuhva iyó ñi.

31 Tyin tsa tyaá ra cuhva tyin cua coo iin quiví tsa cua tatsi tuñi ra tsi nyiví iyó nu ñuhu ñayiví. Tan tsa cua tsa quiví can, ra tsa nacatsi vaha maa ra

cua tatsi tuñi tsi ñi jaha ra. Tan tsa janaha ra tsi yo tyin nditsa tsa ra ihya cua tatsi tuñi tsi nyivi, tyin janandoto ra tsi ra can nu tsihi ra —catyí ra Pablo.

³² Tsa tsiñi nyivi tuhun tsa nandoto nyivi tsa tsihi, yihí ñi tsacú nducu ñi, tan yihí tucu nyivi catyí ñi:

—Quitsi un inga tsaha tan çahan un tuhun ihya tsihin ndi —catyí ñi.

³³ Tacan tan cuahán ra Pablo.

³⁴ Maa tyin yihí ñi ndu iin ñi tsihin ra, tan natsinu iñi ñi tsi ra Cristo. Tan iin ra tsa natsinu iñi, nañi ra Dionisio, tan cuví ra iin ra cumí tyiñu tsa tuhvá ndu iin nda Areópago can. Tan iin ñaha tsa nañi Dámaris natsinu ndihi tucu iñi ña, tan tsihin inga ca ñi.

18

Nu nyií ra Pablo ñuu Corinto

¹ Yaha can tan quita ra Pablo ñuu Atenas tan cuahán ra ñuu Corinto.

² Tan ican nañihi ra tsi iin ra Israel tsa nañi Aquila. Tan ñuu Ponto cacu ra. Tan maa ra tsihin ñasiihi ra, ña Priscila, quita ñi Italia nu tsicoo ñi, tyin ra Claudio, ra cuví rey cahnu ñuhu can, tava ra tsi tandihi nyivi Israel. Catyí ra tyin na quita ñi ñuu Roma can. Tan ra Pablo cuahán ra nu iyó ñi ñuu Corinto.

³ Tan iin ñi tyiñu javahá ra tsihin ñi. Javahá ñi vehe jahma. Tan ndoo ra tsihin ñi tyin jahá tyiñu ra iin caa ñi tsihin ñi.

⁴ Tan quivi quitatú nyivi Israel tahan iin vitya, ra Pablo cuahán ra vehe ñuhu ñi. Tan natuhún tahan ra tsihin nyivi Israel tan tsihin nyivi tsa ñavin nyivi

Israel cuví. Tyin nducú ra cuhva tsa tsinu iñi ñi tsi ra Jesucristo.

⁵ Tan quiví tsaá ra Silas tan ra Timoteo tsa quee ra naha Macedonia, ra Pablo nacoó ra tyiñu jahá ra tan intuhun ña tyiñu tsa caahán ra tuhun Nyoo jahá ra. Tan caahán catsi ra tsihin nyívi Israel tyin ra Cristo, tsa ndatú xaan ñi, juvin ra cuví ra Jesús.

⁶ Maa tyin ñi ican xaan cuñi ñi. Tan quitsaha caahán ñi ndavaha ñi síqui Jutu Mañi yo. Tacan tan ra Pablo naquisi ra jahma ra tumaa iin seña tyin cua ndoo cuatyi ñi síqui ñi. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Cuatyi maa ndo cuví tatun cuhun ndo anyaya. Ñavin ca cuatyi yuhu tyin tsa cahan yu tsihin ndo tan maa ndo ña tsiñu iñi. Vityin tan ityi nuu ca cua cuhun yu cahan yu tuhun ihya tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví —catyí ra tsihin ñi.

⁷ Tan quitá ra vehe ñuhu can. Tan cuahán ra vehe ra tsa nañi Justo, iin ra tsa jacahnú tsi Nyoo. Tan yatyin ñi vehe ñuhu can nyaá vehe ra.

⁸ Tan iin ra tsa nañi Crispo, ra cuví ityi nu vehe ñuhu can, natsinu iñi ra tsi Jutu Mañi yo tan tacan tucu tandihi nyívi ra. Tan cuaha ca nyívi iyó ñuu Corinto can, tsa yaha tsa tsiñi ñi tsa caahán ra Pablo, natsinu iñi ñi tsi ra Jesús, tan tsicoondutya ñi.

⁹ Tacan tan iin tsacuaa nyehe ra Pablo iin tsa janaha Nyoo tsi ra. Tan cahan Jutu Mañi yo tsihin ra, tan catyí ra:

—Ña nayuhvi un. Jañihi ca cahan un tuhun yu tan ña jandihí un tsa cahan un.

¹⁰ Tyin yuhu nyaá yu tsihin un, tan yoñi cuví javahá tsa caquiñi tsi un. Tyin cuaha xaan nyívi

yu iyó ñuu ihya tan nyaá cua jacacu yu tsi ñi —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Pablo.

¹¹ Yacan cuenda ra Pablo ndoo ra iin cuiya sasava ñuu Corinto can, jacuahá ra tuhun Nyoo tsi nyivi.

¹² Maa tyin quivi tsa ndacá ñaha ra Galión tsi nyivi ñuu tsa cayucú Acaya, ndu iin ra Israel naha ra siqui ra Pablo. Tan tsican ra naha cuatyí tsaha ra nuu ra Galión.

¹³ Tan catyí ra naha tsihin ra Galión can:

—Ra ihya natyuhú ra tsi nyivi na jacahnu ñi tsi Nyoo iin cuhva tsa ñavin cuhva catyí ley —catyí ra naha.

¹⁴ Tacan tan cuhva tsa cua nacahan ra Pablo, tan nacahan ñi ra Galión, tan catyí ra tsihin ra Israel can naha ra:

—Nyooho ra Israel, cuví jandaa yu cuatyí ra tatun cuatyí cahnu o cuatyí ndiyi cuví.

¹⁵ Maa tyin maa ñi maa tuhun caahán cuví tuhun ihya. Tan yuhu ña cuñi yu jandaa yu tyiñu ihya, tan inga tucu tuhun tyin cuenda ley maa ndo cuví. Nyehe maa ndo. Jandaa maa ndo tyiñu tyin yuhu ña cuñi yu cuvi yu juez tsa cuenda tuhun ihya —catyí ra Galión can tsihin ra naha.

¹⁶ Tan tava ra tsi ra Israel naha ra nu cuví vehe tyiñu ra.

¹⁷ Tacan tan tandihi ra Grecia tin ra naha tsi ra Sóstenes, ra cuví ityi nu vehe ñuhu nyivi Israel. Tan cañi ra naha tsi ra juvin ñi maa nuu ra Galión, ra yihí ndaha tsi nyivi Acaya. Tan ra Galión can ña cahan maa ra.

Nu cuanuhú ra Pablo ñuu Antioquía tan cuahán ra tsa tsinu uñi tsaha cua cahan ra tuhun Nyoo

18 Tan ra Pablo ndoo ra ñuu Corinto can cuaha quiví. Yahá can tan catyí ra tsihin ra hermano naha ra tyin tsa cua cuhun ra. Tan cuahán ra Aquila tan ña Priscila tsihin ra. Tacan tan tsaá ñi ñuu Cencrea. Tan ra Pablo xatyá ndi ra jiñi ra tumaa iin seña tyin tsa yahá javahá ra tsa catyí ra tyin cua javaha ra nuu Nyoo. Tacan tan quihví ñi tsitsi iin yutun ndoo tsa cuahán nda Siria.

19 Tan tsa tsaá yutun ndoo can nda ñuu Éfeso, quita ñi. Tan ra Aquila tsihin ña Priscila ndoo ñi ican. Tan ra Pablo cuahán ra vehe ñuhu nyiví Israel, tan cahán ra tsihin nyiví tsa ndu iín ican.

20 Tan cahán ndaahví ñi tsihin ra tyin na ndoo ra taahan ca quiví tsihin ñi. Maa tyin ña cuñí ra.

21 Tan catyí ra tsihin ñi tyin tsa cuahán ra, tan catyí tucu ra tyehen:

—Cuñí tsi tsa cuhun yu ñuu Jerusalén tyin jac-ahnu yu vico tsa vatsí tahan. Maa tyin tatun Nyoo cuñí, cua quitsi yu inga tsaha nu yucú ndo —catyí ra tsihin ñi.

Tacan tan cuahán ra, quihví ra tsitsi iin yutun ndoo tsa cuahán nda Siria.

22 Quiví tsa tsaá nyico ra ñuu Cesarea cuenda Siria, tsahan ra ñuu Jerusalén tsicuhvá ra nacumi tsi nyiví yihí cuenda ra Cristo tsa iyó ican. Yahá can tan cuahán nyico ra ñuu Antioquía.

23 Tan tsa yahá tsinyi ra juhva quiví ican, quee ra tan cuahán nyico ra tan iin tan iin ñuu tsa cayucú Galacia tan Frigia. Tan jandu iin ra iñi tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo.

Nu caahán ra Apolos tuhun Nyoo ñuu Éfeso

24 Quiví can tsaꞗ iin ra Israel ñuu Éfeso. Nañí ra Apolos, tan ñuu ra cuví Alejandría. Tan vaha xaan caahán ra tuhun Nyoo. Tan tsitó xaan ra tuhun Nyoo tuhun tsahnu tsa nyaá nu libru.

25 Tan vaha xaan cutuhvꞗ ra tuhun Jutu Mañi yo. Tan caahán ra tsihin tsa nñi iñi ra. Tan catsi xaan jacuahá ra tuhun ra Jesús. Vasu cuhva tsa jacoondutyꞗ ra Juan ñi tsitó ra.

26 Tan quitsahꞗ caahán ra tsitsi vehe ñuhu tsihin tsa nñi iñi ra. Tan cuhva tsa tsiñi ra Aquila tan ña Priscila, tava sñn ñi tsi ra tan tsahꞗ cuenda vaha ca ñi tuhun Nyoo tsi ra.

27 Tacan tan quitsahꞗ cuñí ra Apolos cuhun ra ityi Acaya. Tan ra hermano jatyinyee ra naha tsi ra. Tan jacuhun ra naha iin carta tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo ityi can, tan catyí ra naha tsihin ñi tyin na vaha cahan ñi tsihin ra Apolos nu cua tsa ra. Tacan tan cuahán ra. Tan cuhva tsa tsaꞗ ra Acaya can, jatyinyee xaan ra tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo, ñi tsa natsinu iñi tsa cuenda tumañi iñi tsa javahꞗ Nyoo tsi ñi.

28 Tyin nu tuvi nyivi ñihi xaan cahan yuhu ra Apolos tsihin ra Israel naha ra tyin cuhva tsinú iñi nyivi Israel, ña nditsa. Tan jacuahꞗ ra tsa catyí nu tutu Nyoo tyin ra Cristo, ra tsa ndatú xaan ñi, juvin ra cuví ra Jesús.

19

Nu cuahán nyico ra Pablo ñuu Éfeso

1 Tsitsi tsa nyíí ra Apolos ñuu Corinto, ra Pablo yahꞗ ra ityi yucu tan tsaꞗ ra nda ñuu Éfeso. Tan ican nañihí ra tsi taahan ra yihí cuenda ra Cristo.

² Tan tsicā tuhun ra tsi ra naha:

—¿A naquih̄in ndo Tatyí Ii Nyoo quīvi tsa natsinū iñi ndo? —catyí ra Pablo tsihin ra naha.

Tan nacah̄an ra naha tan catyí ra naha:

—Ndi luxu ña tsitó ndi tsa iyó Tatyí Ii Nyoo.

³ Tacan tan ra Pablo tsicā tuhun ra tsi ra naha:

—¿Nacaa tsicoondutyā ndo? —catyí ra.

Tan nacah̄an ra naha tan catyí ra naha:

—Cuhva tsa jacoondutyā ra Juan, tacan tsicoondutyā ndi —catyí ra naha.

⁴ Tacan tan catyí ra Pablo tsihin ra naha:

—Ra Juan jacoondutyā ra tsi nȳivi tsa ndu uv̄i iñi cuatyí. Maa tyin catyí tucu ra tsihin ñi tyin cuñí tsi tsa tsinu iñi ñi tsi ra tsa cua quitsi. Tan ra ican cuví ra Cristo Jesús —catyí ra Pablo tsihin ra naha.

⁵ Tsa tsiñi ra naha tsa cah̄an ra Pablo tuhun ihya, tacan tan tsicoondutyā ra naha inga tsaha tsihin sivī Jutu Mañi yo Jesús.

⁶ Tan tsa tyisō ndaha ra Pablo jiñi ra naha, tacan tan naquih̄in ra naha Tatyí Ii Nyoo. Tan quitsahā caahán ra naha inga yuhu. Tan tsahá cuenda ra naha tuhun tsa tsahā Tatyí Ii Nyoo tsi ra naha tsi nȳivi.

⁷ Tan tsa tandih̄i ra naha quitā maa utsi uvi taahan ra naha.

⁸ Tan tsitsi tsa uñi yoo tsicá ra Pablo vehe ñuhu nȳivi Israel ñuu Éfeso, tan caahán ra tuhun ra Cristo tsihin tsa n̄i iñi ra. Tan jacuaha ra tsi ñi na nacuhva ñi tsi ñi tsi Nyoo na cundaca ñaha ra tsi ñi.

⁹ Maa tyin yih̄i ñi jandavā ñi añima ñi, tan ña cuñí ñi tsinu iñi ñi. Tan caahán ñi ndavaha ñi siqui tuhun ra Cristo nuu nȳivi, tan catyí ñi tyin ña vaha

ityi ra Jesús. Tacan tan ra Pablo catsiyó nyaha ra nu yucú ñi. Tan tsindacá ra tsi ñi tsinú iñi tsi ra Cristo nda iin escuela ra tsa nañi Tiranno. Tan ican caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyivi tandihi quivi.

¹⁰ Tan tacan ñi tsicá ra tsitsi tsa uvi cuiya. Tan tandihi nyivi tsa iyó ñuu tsa cayucú Asia, tsiñi ñi tuhun Jutu Mañi yo ra Jesús, tahan ñi nyivi Israel tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví.

¹¹ Tan nahnu tsa iyo javahá ra Pablo jahá Nyoo.

¹² Tyin nda cuando jahma tsa tñin ra Pablo tan tsindacá ñi tsi nyivi tan quitá cuehe tsi ñi, tan quitá ndihi tucu tatyí ña vaha tsi ñi.

¹³ Tan iyó juhva ra Israel tsa tsicá nuu tan iin tan iin ñuu tavá ra naha tatyí ña vaha tsi nyivi. Tan cuñi ra naha cuatyíñu ra naha sivi Jutu Mañi yo Jesús, tyin cua tava ra naha tsi nu tatyí ña vaha. Tan catyí ra naha tsihin nu tatyí ña vaha can nahnu:

—Tsihin sivi ra Jesús tsa caahán ra Pablo tuhun, catyí ndi tsihin ndo tyin quita ndo —catyí ra naha.

¹⁴ Tacan javahá tsa utsa taahan sehe iin ra Israel tsa nañi Esceva. Tan ra Esceva can cuví ra iin ra cuví ityi nuu tsihin ra jutu.

¹⁵ Tan tsa cahán ra can naha ra tsihin nu tatyí ña vaha, nacahán nu tsihin ra naha tan catyí nu:

—Tsitó yu tsi ra Jesús. Tan tsitó yu yóo ra cuví ra Pablo. Tan ¿yóo ra cuví tucu nyooho? —catyí nu tatyí ña vaha can tsihin sehe ra Esceva naha ra.

¹⁶ Tacan tan ra tsa yihí tatyí ña vaha can ndava ra siqui ra can naha ra. Tan tsihin tsa cuaha tunyee iñi nu tatyí ña vaha can tan cuví cunyee ra tñin tahan ra tsihin tandihi ra can naha ra. Tan tsahnya

cuatyi ra jahma ra naha. Tan jañicueehe ra tsi ra naha. Tan jacuhun tandi ra tsi ra naha jahā nu tatyi can.

¹⁷ Tacan tan tandihi nyivi Éfeso, tahan ñi nyivi Israel, tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví, tsito ñi tuhun can. Tan yuuhví xaan ñi cuví. Tan jacahnú ñi sivi Jutu Mañi yo Jesús.

¹⁸ Tan cuaha xaan nyivi tsa natsinu iñi tsi ra Jesús cuahán ñi cuanahmá ñi cuatyi ñi nuu ra tan nuu nyivi, tandihi maa tsa ña vaha tsa icā ñi tahan tsanaha.

¹⁹ Tan cuaha ñi tsa cahvi tuhun tasi, tsindaca ñi libru ñi. Tan tsahmi ñi libru can nuu tandihi nyivi. Tan tava cuenda ñi nácaa yahvi libru can. Tan yahvi tsa tandihi libru can quita tsi uvi xico utsi mil xuhun cuitsin.

²⁰ Tan tacan ñi tan cuahán nducuahá ca nyivi tsa yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tan tacan nyehé nyivi tyin cahnu xaan tunyee iñi iyó tsi ra.

²¹ Tan tsa yaha tuhun ihya, ra Pablo tyaā ra cuhva tsa cuhun ra ñuu tsa cayucú Macedonia tan Acaya. Yaha can tan cua cunuhu ra nda ñuu Jerusalén, tyaá ra cuhva. Tan catyí ra tyin yaha can tan cuñi tsi tsa cuhun ra nda ñuu Roma.

²² Tacan tan jacuhun ra tsi uvi taahan ra jatyinyeé tsi ra nda Macedonia, ra Timoteo tan ra Erasto. Maa tyin tsitsi tsa cuahán ra can naha ra, ndoq maa ra Pablo juhva ca quivi Asia can.

Nu quitsaha cuvaá nyivi Éfeso

²³ Tan juvin ñi quivi can quitsaha cuvaá nyivi ñuu Éfeso tsa cuenda tuhun Nyoo,

²⁴ tyin iin ra tsa nañi Demetrio natyuhu ra tsi ñi. Tyin maa ra tuhvá ra jahá tyiñu tsihin xuhun cuitsin. Javahá ra tsa cuví vehe ñuhu nyihi tsitoho Diana tsihin xuhun cuitsin can. Tan cuaha xuhun jahá canaa ra tan tsihin ra jatyinyeé tsi ra.

²⁵ Tan cana ra Demetrio can tsi ra tsa jahá tyiñu tsihin ra. Tan cana tucu ra tsi ra tsa jahá tyiñu iin ñi tyiñu can naha ra. Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho tata, tsitó ndo tyin tsihin tyiñu ihya tan iyó vaha xaan yo.

²⁶ Maa tyin nyooho nyehé ndo tan tsiñi ndo nácaa javahá nu Pablo can ñuu yo ihya, tan tandihi ñuu tsa cayucú Asia ihya. Tyin catyí nu tyin tsitoho tsa javahá yo tan tsa javahá inga ca nyivi ñavin Nyoo cuví can. Tan cuaha xaan nyivi tsinú iñi tsa caahán nu.

²⁷ Tan ña vaha tsa javahá nu tyin ña cua cuyahvi ca tsitoho tsa javahá yo. Tan inga tucu tuhun, ña cua jacahnu ca nyivi tsi nyoo Diana tan ña cua jacahnu ñi vehe ñuhu ña, tan ña vaha tacan, tyin ñaha can cahnu xaan cuví ña. Tan tandihi nyivi ñi cahnu Asia tsihin nyivi ñi cahnu ñuhu ñayivi jacahnú ñi tsi ña. Tan nu cuahán ca tsi quivi ña cua jacahnu ca ñi tsi ña tatun tsinú iñi ñi tsa caahán nu Pablo —catyí ra Demetrio.

²⁸ Tan cuhva tsa tsiñi ra naha tsa cahan ra, xaan xaan cuñi ra naha. Tan quitsaha caná tsa ra naha tan catyí ra naha:

—Cahnu xaan cuví ña Diana tsa cuví ña nyoo cuenda yo tsa cuví yo nyivi Éfeso ihya —catyí ra naha.

²⁹ Tan cuvaq tandihi nyivi ñuu can. Tan tin ñi tsi ra Gayo, tan tsihin ra Aristarco, uvi taahan ra

tsa quee Macedonia tan tsicá ra naha tsihin ra Pablo. Tan tandihí ñi can ixta caa ñi tsi ra naha nda cuanda nu tuhvá ñi ndu iín.

³⁰ Tan ra Pablo cuñí ra quihví ra nu yucú ñi tyin cahan ra tsihin ñi. Maa tyin ra hermano ña tsaḥa ra naha tsa cuhun ra.

³¹ Tan tacan tucu taahan ra cumí tyiñu cuenda Asia. Ra vaha iñi tsi ra Pablo cuví ra naha, tan tava tyiñu ra naha tsi ra tyin ña taahán tsi tyihi ra tsi ra ican.

³² Tan nu ndu iin nyívi ican, juhva ñi caná tsa*i* iin tuhun, tan ingá ñi caná tsa*i* inga tuhun, tyin cuvaá ñi. Tan cuaha xaan ñi ndi ña tsitó ñi nacuenta yucú ñi ican.

³³ Tacan tan nyívi Israel tava tyiñu ñi tsi iin ra tsa nañí Alejandro na yaha ra ityi nuu. Tan juhva ñi tsa yucú ican, tsaḥa cuenda ñi tsi ra nácaa cua cahan ra. Tacan tan javaha ra seña tsihin ndaha ra tyin na cutaxin ñi tyin cuñí ra cahan ra tyin nduve cuatyí nyívi Israel.

³⁴ Maa tyin cuhva tsa tsitó nyívi tyin ra Israel cuví ra, tandihí maa ñi cana tsa*i* ñi. Tan tsitsi tsa uvi hora caná tsa*i* ñi, tan catyí ñi:

—Cahnu xaan cuví ña Diana, tsa cuví ña nyoo cuenda yo tsa cuví yo nyívi Éfeso —catyí ñi, caná tsa*i* ñi.

³⁵ Tacan tan ra secretario ñuu can cuví jacutaxin ra nyívi, tan caahán ra tsihin ñi, tan catyí ra:

—Nyooho nyívi ñuu Éfeso ihya, tandihí nyívi tsitó ñi tyin nyaá tsi siqui yo tsa jahá cuenda yo vehe ñuhu ña Diana, tyin cahnu xaan cuví ña. Tan jahá cuenda yo tsitoho ña tsa quee andívi tan nacava nu ñuhu ihya.

³⁶ Tan yoñi cuví catyí tyin ña nditsa. Taxin ñi ndo, tan ña ica ndo tatun ña tsitó ndo náa tsa cua javaha ndo.

³⁷ Tyin ra tsa tsindaca ndo ihya nduve náa tsa suhu ra naha vehe ñuhu yo. Tan ndi ña caahán ra naha ndavaha ñi siqui nyoo yo.

³⁸ Tatun ra Demetrio tan ra tsa jahá tyiñu tsihin ra, tsicán ra naha cuatyí tsaha iin ra, na cahun ra naha nu nyaá ra juez. Cuví ndacan ra naha cuatyí nuu ra can, tan maa ra cuví jandaa ra cuatyí can.

³⁹ Tan tatun inga tuhun tsicán ndo, cuñí tsi tsa ndaca ndo can tsi ra cumí tyiñu, tumaa cuhva catyí ley.

⁴⁰ Tyin tatun coto ra ndacá ñaha tan cana ra tsi yo tsa cuenda tsa cuví ihya, tan ña cua ñihi yo tuhun cahan yo tatun ndaca tuhun ra tsi yo nacuenda cuvaá yo —catyí ra cuví secretario can.

⁴¹ Tan tsa yahá cahan ra, tacan tan catyí ra tyin na cunuhu ñi nda yuvehe ñi.

20

Nu yahá ra Pablo Macedonia tan cuahán nyico ra nda Grecia

¹ Tsa yahá tsa cuvaá nyivi ñuu Éfeso can, cana ra Pablo tsi tandihí nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo, tyin cahan ra juhva tsihin ñi tan cuhva ra tunyee iñi tsi ñi, tyin tsa tsaá quivi tsa cua cahun ra inga ñuu. Tan cahan ra tsihin ñi. Tacan tan cuahán ra Macedonia.

² Tan tsahan ra tandihí ityi can tan tsihin tuhun caahán ra jandu iín ra iñi tandihí nyivi yihí cuenda

ra Cristo tsa iyó ityi can. Tacan tan tsaꝯ ra ityi Grecia.

³ Tan ican ndoo ra uñi yoo. Tan tsa nyaá tsa cua quihin ra yutun ndoo tan cuhun ra Siria, tan tsiꝯ ra tyin nducú nyivi Israel tsi ra tyin cua cahñi ñi tsi ra. Yacan cuenda tyaa iñi ra tsa cua cuhun ra tsihin tsaha ra ityi nu ñuhu, tan cua yaha nyico ra inga tsaha ityi Macedonia.

⁴ Tan cuahán ra Sópater, ra ñuu Berea tsihin ra. Tan cuahán ndihi ra Aristarco tan ra Segundo. Tan uvi taahan ra ihya, Tesalónica cuví ñuu ra. Tan cuahán ndihi ra Gayo, ra ñuu Derbe, tan ra Timoteo, tan uvi taahan ra quee Asia, ra Tíquico tan ra Trófimo.

⁵ Ra hermano ihya yahá ra naha ityi nuu tan ndatú ra naha tsi ndi nda ñuu Troas.

⁶ Tan nyuhu ndatu ndi nda tsa yahá vico pascua nu tuhvá nyivi Israel tsatsí paan tsa nduve yutsan iya yihí. Tacan tan quee ndi ñuu Filipos tsihin yutun ndoo. Tan nu tsinu uhun quivi tan titahan ndi tsihin ra tsa cuahán ityi nuu nda ñuu Troas naha ra. Tan ican ndoo ndi utsa quivi.

Nu caahán ra Pablo tuhun Nyoo ñuu Troas

⁷ Tan tsa cuví tumingu can ndu iin ndi tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo ñuu Troas can. Tan quivi can cua catsi ndi paan tan coho ndi vinu tyin nducuhun iñi ndi tyin tsihi ra Cristo tsa cuenda cuatyí yo. Tan ra Pablo caahán ra tsihin ñi, tan tahan ñuu, tyin tsa nyaá tsa cuhun ndi inga quivi can.

⁸ Yucú ndi iin cuarto nu tsinu uñi pisu. Tan nditsin xaan nu yucú ndi tsitsi vehe can tyin cuaha xaan ñuhu candili cayú.

⁹ Tan iin ra tyuvaa tsa nañí Eutico nyaá ra ventana tyaá soho ra, maa tyin ña cunyeē iñi ra ñumaahna, tyin ra Pablo, naha xaan caahán ra. Quixí ra Eutico, tan ña tsito ra canacava ra. Quee ra nda nu tsinu uñi pisu tan canacava ra nda nu ñuhu. Tan cañihí ra hermano naha ra tsi ra, maa tyin tsa tsihi ra.

¹⁰ Tacan tan ra Pablo nuu ra tan tsaá ra nu canyií ra tyuvaa can. Tan tyihí jucun ndaha ra tsi ra tyuvaa can, tan catyí ra tsihin tandihí ra hermano naha ra:

—Ña nayuhvi ndo, tyin ra ihya nyito ra —catyí ra.

¹¹ Tacan tan ndaa nyico ra Pablo tan tsatsi ndi paan tan tsihi ndi vinu. Tan ra Pablo caahán ca maa ra tuhun Nyoo nda cuando cunditsin. Tsahan cuahán ra.

¹² Tan ra tyuvaa can nandoto ra tan cuanuhu ra nda yuvehe ra. Tan si xaan cuñí ñi cuví.

Nu quitá ra Pablo ñuu Troas tan cuahán ra nda ñuu Mileto

¹³ Nyuhu yahá ndi ityi nuu tan cuahán ndi tsihin yutun ndoo nda ñuu Asón. Tyin ican cua ñihi tahan ndi tsihin ra Pablo, tyin tacan jandaa maa ndi tyiñu tsihin ra, tyin maa ra cuñí ra cuhun ra ityi nu ñuhu tsihin tsaha ra.

¹⁴ Tan tsa ñihí tahan nyico ndi tsihin ra nda ñuu Asón, quihvi ra tsitsi yutun ndoo tsihin ndi tan cuahán ndi nda ñuu Mitilene.

¹⁵ Tsa quitá ndi ñuu can tacan tan yahá ndi ityi nuu iin ñuhu luhlu tsa nañí Quío, canyií tsi mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quivi can tsaá ndi inga ñuhu luhlu tsa nañí Samos. Yahá ndi ican tan tsaá

ndi ñuu Trogilio nu quitatu ndi. Tan tsa inga quivi tsaꝯ ndi nda ñuu Mileto.

¹⁶ Tacan cuvi tyin ra Pablo ña cuñi ra tsa cunyi naha ra ityi Asia. Tan ña cuñi ra cuhun ra ñuu Éfeso tyin numi ñi cuñi ra tsa ra ñuu Jerusalén, tyin tatun cuhva tsi cuhva, ican nyii ra tan cua coo vico Pentecostés.

Nu caahán ra Pablo tsihin ra ñuu Éfeso naha ra tyin cua cuhun ra tan ña cua quitsi ca ra

¹⁷ Tan tsa yucú ndi ñuu Mileto, cana ra Pablo tsi ra cuvi ityi nuu tsihin nyivi yihí cuenda Nyoo ñuu Éfeso.

¹⁸ Tan tsa tsaꝯ ra naha, tan caahán ra Pablo tsihin ra naha tañ catyí ra:

—Maa ndo tsitó ndo nácaa cuhva tsicá yu nda quivi jihna ñi tsa tsaꝯ nuu yu Asia ihya.

¹⁹ Tandihí quivi tsa tsinyii yu tsihin ndo tan tyiñu Jutu Mañi yo jahá yu tsihin tsa nducú yu cuhva tsa ña cahnu xaan ñi cuvi yu, vasu cuaha tundoho tan tucuiihya iñi nyehe yu. Tan cuaha tundoho quitsi siqui yu jahá nyivi Israel.

²⁰ Maa tyin ña jandihí yu tsa caahán yu tuhun Nyoo tsihin ndo. Tyin yacan cuvi tandihí tsa tsiñi ñuhu tsi ndo tan coo vaha ndo tsihin Nyoo. Tan jacuahá yu tuhun Nyoo tsi ndo nu ndu iín ndo tan nda yuvehe ndo.

²¹ Tan jacuahá yu tuhun ihya tsi nyivi Israel tan tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuvi, na nasama ñi cuhva iyó ñi nuu Nyoo tan na tsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo, ra Jesucristo.

²² Tan vityin cua cuhun yu nda ñuu Jerusalén tyin maa Tatyí li Nyoo catyí. Tan ña tsitó yu náa cua cuvi tsi yu ndacan.

²³ Maa tyin intuhun ñi tsa tsitó yu tyin tandihí ñi nu cuahán yu, Tatyí li Nyoo caahán tsihin yu tyin ndatú vehe caa tsi yu, tan cuaha tundoho cua nyehe yu.

²⁴ Maa tyin ndi intuhun yacan tan ña tsicá iñi yu. Tan ndi ñayivi yu nduve yahvi nyaá can tsa cuenda yu, tyin tacan tan tsihin tsa sii cuñí yu tan cuví jañihi ca yu jaha tyiñu yu tsa cuenda Jutu Mañi yo Jesús, tumaa tava tyiñu ra tsi yu. Tan jañihi ca yu jacuaha yu tuhun vaha nácaa cuñí maa Nyoo tsi yo.

²⁵ Tan vityin tsitó vaha yu tyin tandihí nyooho tsa cahan yu tuhun Nyoo tsihin ndo, ña cua nyehe ca ndo tsi yu.

²⁶ Yacan cuenda cuñí yu cahan yu tsihin ndo vityin tyin nduve ca cuatyí yuhu tsa cuenda ndi intuhun ndo.

²⁷ Tyin ñiñi cuñí yu tan cahan yu tandihí tuhun Nyoo tsihin ndo tan nduve náa tsa tyihí xeehe yu.

²⁸ Yacan cuenda jaha cuenda ndo tsi ndo. Tan jaha cuenda ndihí ndo tsi tandihí nyivi yihí cuenda Nyoo. Tyin maa Tatyí li Nyoo tava tyiñu tsi ndo na jaha cuenda ndo tsi nyivi tsicá vehe ñuhu Jutu Mañi yo. Maa ra jata ra tsi ñi tsihin niñi ra.

²⁹ Tan tsitó yu tyin quivi cuhun yu, cua quitsi inga ra naha. Tan cua cuñi ra naha jativi ra naha tsi nyivi yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tumaa lobo xaan tsa tsahñí tsi mbee, tacan cua quitsi ra can naha ra.

³⁰ Tan juvin ñi nu yucú ndo, cua nduvita taahan ra. Tan cua jacuaha ra naha tsi ndo tuhun tsa ña nditsa tyin cunyicun ndo tsi ra naha.

³¹ Yacan cuenda jaha vaha ndo cuenda. Nducuhun iñi ndo tyin tsitsi tsa uñi cuiya ña jandihí yu tsa caahán yu tuhun Nyoo tsihin ndo. Tyin ñiñu tan nduvi caahán yu tsihin intuhun intuhun ndo, tan tsihin tsa cuihya cuñí yu, coto nacoo ihñi ndo tuhun Nyoo.

³² Tan vityin nyooho yañi, tyaá yu tsi ndo ndaha Nyoo. Naquihin vaha ndo tandihí tuhun caahán ra tsihin yo. Tyin jacotó ra tsi yo tyin cuñí xaan ra tsi yo. Tan tuhun ra jandunyeé xaan tsi iñi yo tan tsahá tsi tsa cuví yo nyívi vaha tsihin tandihí inga nyívi tsa nacuhva cuenda tsi ñi tsi ra.

³³ Yuhu ña nyiyó iñi yu tsa iyó tsi ndi intuhun ndo. Ndi xuhun ndo, ndi jahma ndo.

³⁴ Nyooho tsitó vaha ndo tyin jaha tyiñu xaan yu tsihin ndaha yu tan ñihí yu tsa tsiñí ñuhu tsi yu tsihin ra tsicá tsihin yu naha ra.

³⁵ Tacan ñi janahá yu tsi ndo tyin cuñí tsi tsa jaha tyiñu ndo tan jatyinyee ndo tsi nyívi iyó náa tsa tsiñí ñuhu tsi ñi. Tan nducuhun iñi ndo tsa caahán Jutu Mañi yo Jesús, nu catyí ra tyehen: “Sií ca cuñí nyívi tsa tsahá, tan ñavin ca nyívi tsa ñihí ndaahvi” catyí Jutu Mañi yo.

³⁶ Tsa yaha tsa cahan ra Pablo tuhun ihya, tsicuiñí tsiti ra. Tan tsican tahvi ra tsihin tandihí ra naha.

³⁷ Tan tandihí ra naha nducuiihya xaan iñi ra naha tan tsacu xaan ra naha. Tan tsinumí nyaa ra naha tsi ra.

³⁸ Tyin ra Pablo catyí ra tyin cua cuhun ra inga ñuu tan ña cua cuhun ca ra nu yucú ra naha. Tacan tan tsindacá ra naha tsi ra nda nu quihví ra tsitsi yutun ndoo.

21

Nu cuahán ra Pablo ñuu Jerusalén

¹ Tacan tan nacoó ndi tsi ra hermano naha ra tan quihví ndi tsitsi yutun ndoo. Tan cuahán ndi ndoo ityi ñi nda Cos, iin ñuhu luhlu tsa canyíí mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quivi tsaá ndi nda Rodas tsa cuví inga ñuhu luhlu ñi. Tacan tan cuahán ndi nda ñuu Pátara.

² Tan ñuu Pátara, nyehe ndi inga yutun ndoo tsa cuahán nda Fenicia. Tan quihví ndi tsitsi can, tacan tan cuahán ndi.

³ Tan ityi nu cuahán ndi, nyehe ndi nu canyíí ñuhu Chipre ityi ndaha satyin yo. Tan yaha ñi ndi cuahán ndi ityi nuu ca, nda ityi Siria. Tan tsaá ndi nda ñuu Tiro tyin ican cua tava ra naha ndaha tyiñu tsa yihí tsitsi yutun ndoo can.

⁴ Tan tsa nañihí ndi tsi nyivi yihí cuenda Nyoo ñuu can, ndoo ndi tsihin ñi utsa quivi. Tan catyí ñi tsihin ra Pablo tyin ña taahán tsi tsa cuhun ra ñuu Jerusalén tyin tacan cahán Tatyí Ii Nyoo tsihin ñi.

⁵ Maa tyin tsa quita utsa quivi can, quita ndi ñuu can. Tan nu cua quita ndi tandihí ra hermano naha ra tsihin ñasihí ra naha tan tsihin sehe ra naha tsindacá ñi tsi ndi nda cuenda yuhu ñuu. Tan nu nyiti yuhu ndutya ñuhu can tsicuiñi tsiti ndi, tan tsican tahvi ndi tsi Nyoo.

⁶ Tacan tan tsinum̄i nyaa tahan ndi tsi ndi. Tsa-han quihv̄i ndi tsitsi yutun ndoo. Tan ra hermano can naha ra cuanuh̄u ra naha yuvehe ra naha.

⁷ Tan tsa queē ndi ñuu Tiro, cuahán ndi nda ñuu Tolemaida. Tan ican tsah̄a ndi nacumi tsi nyiv̄i yih̄i cuenda ra Cristo. Tan ndoō ndi tshin ñi iin quiv̄i.

⁸ Tan tsa inga quiv̄i quit̄a ndi cuahán ndi nda ñuu Cesarea. Tan ican tsah̄an ndi vehe ra Felipe, ra tsa jacotó xaan tsi nyiv̄i nácaa jacacú Nyoo tsi yo. Cuví ra iin ra nyisó tyiñu vehe ñuhu tsitsi tsa utsa taahan ra naha. Tan ndoō ndi yuvehe ra.

⁹ Ra Felipe, iyó cumi taahan ñi cuatyí sehe ra tsa ñaha ca tandaha. Tan ndusu yuhu Nyoo cuví ñi.

¹⁰ Tan tsa cuaha ñi quiv̄i tsa yucú ndi ican, tan tsā iin ndusu yuhu nyoo tsa queē nda Judea. Nañí ra Agabo.

¹¹ Quits̄i nyehē ra nu yucú ndi. Tan quih̄in ra cinturón ra Pablo, tsáhñi ra tsaha ra tan ndaha ra, tan catyí ra:

—Tatyí li Nyoo catyí tshin yu tyin tyehen cua cunuhñi tsitoho cinturón ihya nda ñuu Jerusalén. Tan cua cuhva cuenda nyiv̄i Israel tsi ra tsi ra inga ñuu naha ra —catyí ra Agabo.

¹² Tsa tsiñi ndi tsa caahán ra, nyuhu tan ra ñuu Cesarea naha ra caahán ndaahvi ndi tshin ra Pablo na ña cuhun ra ñuu Jerusalén.

¹³ Maa tyin ra Pablo catyí ra:

—¿Nacuenda tsacú ndo tan janducuihyá ndo iñi yu? Yuhu nduve cuenda yu. Ndi maa tsa cua cunuhñi yu, ndi maa cahñi ra naha tsi yu, maa tyin cuhun yu tyiñu tsa cuenda Jutu Mañi yo Jesús —catyí ra tshin ndi.

14 Tan tsa nyehe ndi tyin ña cuvī tsa jahā ndi tsi ra, jañā ndi. Tan catyí ndi:

—Na cuvi maa cuhva cuñí Jutu Mañi yo.

15 Tsa yahā yacan na ica vahā ndi tsi ndi tan cuahán ndi nda ñuu Jerusalén.

16 Tan cuahán taahan ra ñuu Cesarea ra yihí cuenda ra Cristo, tsihin ndi. Tan cuahán tucu iin ra ñuhu Chipre. Nañí ra Mnasón. Cuaha xaan cuiya tsinú iñi ra tsi ra Cristo. Tan tsindacā ra tsi ndi yuvehe ra tsa iyó ñuu Jerusalén tyin cuyucu ndi.

Nu cua nyehe ra Pablo nu nyíí ra Jacobo

17 Tsa tsaā ndi ñuu Jerusalén, nyívi yihí cuenda ra Cristo sīi xaan cuñí ñi caahán ñi tsihin ndi.

18 Tan inga quívi can cuahán ndi tsihin ra Pablo cua nyehe ndi nu nyíí ra Jacobo. Tan ican yucú tucu tandihí ra cuví ityi nuu tsihin nyívi vehe ñuhu.

19 Tsaḥā ra Pablo nacumi tsi ra naha. Yahā can tan nacatyí tuhun ra tandihí nácaa tsatyíñu Nyoo tsi ra nu caḥan ra tuhun Nyoo tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví.

20 Tsa tsiñí ra naha tuhun ihya, jacahnū ra naha tsi Nyoo, tan catyí ra naha tsihin ra Pablo:

—Vaha yañi, nyehé un tyin cuaha xaan nyívi Israel tsinú iñi tsi ra Cristo. Tan tandihí ñi catyí ñi tyin taahán tsi tsa javaha yo cuhva catyí ley tsa tyaa ra Moisés.

21 Tan ñihí tuhun ñi tyin yooḥo jacuahá un tsi tandihí nyívi Israel tsa iyó inga ñuu tyin na ña cuita ca iñi ñi ley tsa jacuahā ra Moisés, tan catyí tucu un tsihin ñi tyin ña cuñí ca tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi sehe yī ñi, tan ndi ña cua javaha ca ñi tuhun tsahnu cuhva tsa iyó maa yo taḥan tsanaha.

22 ¿Nacaa javaha yo vityin? Tyin nyiv̄i cua ñihi tuhun ñi tyin tsaḡ un ihya.

23 Vaha taxin ca tsa javaha un tsa cua cahan ndi tsihin un. Ihya iyó cumi taahan raȳi tsa nyaá javaha tsa catȳi ra tsihin Nyoo tyin cua javaha ra naha.

24 Cuaahan tsihin ra naha na nduvaha un nuu Nyoo tsihin ra naha. Tan tyah̄vi un tsa taahán tsi tyahvi ra naha. Tacan tan maa ra naha cua xatya nd̄i ra naha jiñi ra naha cuhva catȳi ley. Tan tsa javaha un tacan, tan coto tand̄ihi nyiv̄i tyin ña nditsa tsa caahán ñi siqui un, tyin cua nyehe ñi tyin ña nacoḡ un ley tsa tyaa ra Moisés.

25 Tan tsa cuenda nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví, tan tsinū iñi ñi tsi ra Cristo, tsa jacuhun̄ ndi tutu tsi ñi, tan catȳi ndi tsihin ñi tyin ña taahán tsi caca xaan iñi ñi tsa cuenda ley can. Catȳi ndi tyin ña cua catsi ñi cuñu tsa jamañi nyiv̄i tsi tsitoho. Ndi ña cua catsi ñi niñi quit̄i, tan ndi cuñu quit̄i tsa cava ñi jucun tan ña tsat̄i niñi ti. Tan ndi intuhun ra naha tan ña caca nuu ra naha tsihin ñaha tan ndi ñiñaha tan ña caca nuu ñi tsihin raȳi —catȳi ra tsahnu vehe ñuhu can naha ra tsihin ra Pablo.

Nu quitsaha caahán yuhu tahan nyiv̄i Israel siqui ra Pablo

26 Tacan tan tsa tuv̄i inga quiv̄i tan cuahán ra Pablo tsihin tand̄ihi tsa cumi taahan ra cañ naha ra. Tan janduvaha ra tsi ra nuu Nyoo iin caa ñi tsihin ra can naha ra. Tacan tan quih̄vi ra tsitsi vehe ñuhu cahnu tyin jacoto ra cuví jutu ama cund̄ihi tsa utsa quiv̄i tsa nduvaha tsa cumi taahan ra can naha ra, tan cua jamañi ra tsa jamañi ra nuu Nyoo.

²⁷ Tacan tan tsa cuñí ndihí tsa utsa quiví can, tan taahan ra Israel tsa quee nda Asia nyehe ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe ñuhu. Tan cuvaá xaan tandihí nyiví jahá ra naha, tan tñin ra naha tsi ra Pablo.

²⁸ Tan caná tsaa ra naha tan catyí ra naha:

—Nyooho nyiví Israel, jatyinyee ndo tsi ndi. Juvín ra ihya cuví ra tsa tsicá nuu tandihí ñi ityi. Tan jacuahá ra tsi tandihí nyiví. Catyí ra tyin ña vaha cuhva iyó yo. Tan catyí ra tyin ña vaha ley tsa tyaa ra Moisés, tan ña vaha vehe ñuhu ihya. Tan inga tucu tuhun tyin tyihí ra tsi juhva ra Grecia naha ra tsitsi vehe ñuhu yo tan ihya nu ii cuví tsi tan vatsí jatíví ra naha —catyí ra naha caná tsaa ra naha.

²⁹ Tacan catyí ra naha tyin nda nu quitsí tsi nyehe ra naha tsi ra Pablo tsitsi ñuu, tsicá nuu ra tsihin iin ra ñuu Éfeso tsa nañí Trófimo. Tan cuñí maa ra naha tyin ra Pablo tsindacá tsi ra tsitsi vehe ñuhu.

³⁰ Tan tandihí nyiví ñuu quitsahá cuvaá ñi. Tan tsinú xaan ñi tsaá ñi. Tacan tan tñin ñi tsi ra Pablo. Tan ixtá caa ñi tsi ra cua ndaca ñi ityi tsata vehe ñuhu, tan numi ñi nacasi ñi yuvehe ñuhu can.

³¹ Tsa cuñí cahñi ñi tsi ra, tan ñihí tuhun ra comandante cuenda andaru tyin tandihí nyiví ñuu Jerusalén iyo xaan caahán yuhu tahan ñi.

³² Tacan tan ra comandante can jandu iin ra tsi ra capitán naha ra tan tsihin andaru naha ra. Tan tsinú ra naha cuahán ra naha nu yucú nyiví. Cuhva tsa nyehe ñi tsi ra comandante can tsihin andaru can naha ra, jaña ñi tsa cañí ñi tsi ra Pablo.

³³ Tacan tan natuhvá ra comandante can nu nyíí ra Pablo. Tan tavá tyiñu ra tsi andaru naha ra tyin

na t̄iin ra naha tsi ra, tan na cuhñi ra naha tsi ra tsihin uvi taahan cadena. Yahā can tan tsicā tuhun ra comandante can tsi ra yóo ra cuví ra, tan náa javahā ra.

³⁴ Maa tyin nyiv̄i siin siin tuhun caná tsaā ñi. Tan ra comandante can ña cutuñí maa iñi ra tsa cuenda tsatyin ñihi xaan cuvaá jahá ñi. Tan tavā tyiñu ra tsi andaru tyin cundaca ra naha tsi ra Pablo nda vehe nu yucú andaru.

³⁵ Cuhva tsa tsaā ra naha nu cuaȳi vehe can, tan quitsahā nducañá nyiv̄i tan ña cuví ca caca ra Pablo jahá ñi. Yacan cuenda tyisō soco andaru can naha ra tsi ra.

³⁶ Tyin tandih̄i ñi nyicún ñi tsi ra naha, tan caná tsaā ñi tan catyí ñi:

—¡Na cúu ra! —catyí ñi.

Nu juvin ñi maa ra Pablo jacacú tsi ra nuu nyiv̄i

³⁷ Cuhva tsa cua tyihi ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe can, tan quitsahā caahán ra tsihin ra comandante:

—¿A cuhva un tsa cahan yu tsihin un? —catyí ra tsihin ra.

Tan ra comandante can catyí ra tsihin ra:

—¿A cuví caahán un yuhu griego?

³⁸ Tun tacan caa, ñavin yooho cuví ra ñuu Egipto tsa quitsī quiv̄i can tan jacañī tahan ra tsi nyiv̄i siqūi ra ndacá ñaha tan tavā ra cumi mil ra tsahñí ndiȳi tsindacā ra tsi ra naha ityī ñuhu ityī —catyí ra comandante can tsihin ra Pablo.

³⁹ Tacan tan ra Pablo catyí ra tsihin ra:

—Yuhu ra Israel cuví yu tan cacū yu ñuu Tarso tsa cuví iin ñuu cahnu ityī Cilicia. Maa tyin jaha

tumañi iñi cuhva un ndatu cahan yu luxu tsihin nyivi —catyí ra Pablo tsihin ra comandante.

⁴⁰ Tacan tan tsa tsaha ra comandante can ndatu tsi ra, nduvita nyityi ra nu cuayi can tan javaha ra iin seña tyin na cutaxin ñi. Tan tsa cutaxin nyivi quitsaha caahán ra tsihin yuhu hebreo, tan catyí ra:

22

¹—Nyooho tata, tan nyooho yañi, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo tyin cuñi yu tsa coto ndo tyin yuhu nduve cuatyí yu iyó —catyí ra Pablo tsihin nyivi can.

² Tsa tsiñi ñi tsa caahán ra tsihin ñi tsihin yuhu hebreo, taxin cuii ña tsinyacu ñi. Tan ra Pablo catyí ra:

³—Yuhu ra Israel cuví yu tumaa maa ndo. Tan cacu yu ñuu Tarso tsa canyií Cilicia. Maa tyin Jerusalén ihya tsahnú yu. Tan ra Gamaliel jacuaha ra tsi yu nácaa tyaa yahvi yu ley tsií tsahnu yo. Tan tacan ñi nducú yu cuhva javahá yu tyiñu nuu Nyoo tsihin tsa ñi iñi yu, tumaa tsa javahá ndo vityin ihya.

⁴ Yuhu, nu quitsi tsi tsinyaa ndaha yu tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan tsindaca yu tsi ñi tsa cúu ñi. Tan cuaha ñi rayi tan ñaha tñin yu tsa cahun ñi tsitsi vehe caa.

⁵ Ra jutu tsahnu tsa cuví ityi nuu tsihin ra cuví mandoñi naha ra, cuví ra naha tsandaa tyin ra ican naha ra tsaha tutu tsi yu tyin cuví tñin yu tsi ra yañi yo, ra yihí cuenda ra Cristo ñuu Damasco. Tsahan yu ican tsinanducu yu tsi nyivi tsinú iñi tsi ra Cristo, tyin cua cunuhñi ñi tsihin cadena, tan

cua quitsi ndaca yu tsi ñi nda ñuu Jerusalén ihya tyin tatsi tuñi ra tsahnu naha ra tsi ñi.

*Nu nacatyí tuhun ra Pablo nácaa natsinu iñi ra tsi ra Cristo
(Hechos 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ Maa tyin cuhva tsa cuahán yu ityi tsa cua tsa yu ñuu Damasco, maa ora cuví tsi. Tan sana iñi yu tan ndunditsin tanñi cahnu nu cuahán yu jahá iin ñuhu tsa quitsi ityi andivi.

⁷ Tacan tan nduvá yu nu ñuhu. Yahá can tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahán tsihin yu tan catyí tsi: “Saulo, Saulo, ¿nacuenda nyaá ndaha un tsi yu?” catyi ndusu can tsihin yu.

⁸ Tacan tan tsicá tuhun yu tsi ra tan catyí yu: “¿Yóo yooho cuví un, taa?” Tan catyí ra tsihin yu: “Yuhu cuví ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra tsa nyaá ndaha un” catyí ra.

⁹ Tandihí ra tsa cuahán tsihin yu nyehe ra naha ñuhu can, tan nayuhvi xaan ra naha. Maa tyin ña tsiñi ra naha ndusu tsa cahan tsihin yu.

¹⁰ Tacan tan quitsahá caahán yu tsihin ra tan catyí yu: “Jutu Mañi yu, ¿náa taahán tsi javaha yu?” Tan catyí ra tsihin yu: “Ndúvita tan cūhun un nda ñuu Damasco. Tan ican cua cahan iin ra tsihin un tandihí tsa taahán tsi javaha un” catyí Jutu Mañi yo tsihin yu.

¹¹ Tan cuaá yu jahá ñuhu can, yacan cuenda ra tsa cuahán tsihin yu tñin ra naha ndaha yu tan cuahán ndi nda ñuu Damasco.

¹² Tan ican iyó iin ra tsa nañí Ananías. Tan jacahnú xaan ra tsi Nyoo cuhva catyí ley tsa tyaa

ra Moisés. Tan tandihí nyívi Israel tsa iyó ñuu Damasco catyí ñi tyin vaha xaan iñi ra.

¹³ Tsahañ ra can tsinyehe ra tsi yu. Tan cuhva tsa tsaꞗ ra, catyí ra tsihin yu: “Yañi Saulo, nanyehe inga tsaha” catyí ra tsihin yu. Tan juven ñi cuhva can tan nanyehe yu. Tan cuví nyehe yu tsi ra.

¹⁴ Tan catyí ra tsihin yu: “Nyoo cuenda jutu yo nacatsj ra tsi un nda tsanaha, tyin coto un cuhva cuñi ra, tan nyehe un tsi ra Jesucristo tyin ra vaha cuví ra, tan cuñi un ndusu ra.

¹⁵ Tyin yoocho cua cahan un tuhun ra nuu tandihí nyívi. Cua nacatyí tuhun un tsa nyehe un tan tsa tsiñi un.

¹⁶ Tan vityin, ña cuatu ca un. Nduvita tan coondutya un. Tan ndacan tahvi un tsi Jutu Mañi yo tyin na jaha ra tucahnu iñi cuatyí un” catyí ra Ananías tsihin yu —catyí ra Pablo tsihin ñi.

Nu nacatyí tuhun ra Pablo nácaa tsaha Nyoo tyiñu tsi ra tyin cahun ra inga ñuu cucahan ra tuhun ra Cristo

¹⁷ Yaha can tan vatsí nuhu yu ñuu Jerusalén ihya tan cuhva tsa tsaꞗ yu, tsahañ yu vehe ñuhu cahnu tsindacan tahvi yu tsi Jutu Mañi yo. Tan janaha ra iin tsa nyehe yu.

¹⁸ Nyehe yu tsi ra. Tan catyí ra tsihin yu: “Janumi. Quita ñi ñuu Jerusalén ihya tyin ña cua tsinu iñi nyívi tuhun yu tsa cahan un” catyí ra tsihin yu.

¹⁹ Tacan tan quitsaha caahán yu tsihin ra tan catyí yu: “Jutu Mañi yu, maa ñi tsitó ñi tyin yuhu tsahañ yu tandihí vehe ñuhu. Tan tñin yu tsi ñi tsa

tsinú iñi tsi un, tan tyih̄i yu tsi ñi vehe caa tan cañi yu tsi ñi.

²⁰ Tan quiv̄i tsa tsih̄i ra Esteban ra tsa cahan cuenda un, yuhu nyii ndih̄i yu ican. Tan ndoo yu vaha tsa tsahñi ra naha tsi ra. Tan jahā cuenda yu jahma ra can naha ra” catyi yu tsihin Jutu Mañi yo.

²¹ Tacan tan catyí ra tsihin yu: “Cuaahan, tyin maa yu jacuhún tsi un. Cañi xaan cua cuhun un tyin cua cuhun un nda nu iyó nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví” catyi Jutu Mañi yo tsihin yu.

Nu nyaá ra Pablo ndaha ra comandante cuenda ñuu Roma

²² Tyaā soho ñi yacan ña tan quitsahā caná tsaa ñi tan catyí ñi:

—¡Cahñi ndo tsi ra! Tyin ña taahán ca tsi tsa coo ra ñayiv̄i —catyí ñi.

²³ Tan caná tsaa ca ñi. Tan javicó ñi jahma ñi. Tan javitá ñi nyahyu nu tatyí tsa cuenda tsa xaan xaan cuñí ñi.

²⁴ Yacan cuenda ra comandante can catyí ra tsihin ra andaru can naha ra tyin na cundaca ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe can. Tan catyí ra tyin na cañi ra naha tsi ra, tyin tacan tan cua cahan ra tsa nditsa nacuenda tsa caná tsaa nyiv̄i tsata ra.

²⁵ Maa tyin tsa yahā tsahñi ra naha tsi ra tan cua cañi ra naha tsi ra, tacan tan ra Pablo cahan ra tsihin ra capitán tsa nyaá nyityi ican tan catyí ra:

—¿A iyó ndatu tsi nyooho tsa cañi ndo tsi yu? Tan yuhu ra cuenda ñuu Roma cuví yu tan inga tucu tuhun, ñaha ca jaquee yuhu ra juez tsi yu, tan cuñí ndo cañi ndo tsi yu —catyí ra Pablo tsihin ra.

²⁶ Tsa tsiñi ra capitán tsa caahán ra Pablo, tsahan ra tsijacoto ra tsi ra cuví comandante. Tan catyí ra tsihin ra:

—Jaha cuenda tsi un tsihin tsa javahá un. Tyin ra can, ra ñuu Roma cuví ra —catyí ra tsihin ra.

²⁷ Tacan tan ra comandante can cuahán ra nu nyii ra Pablo. Tan tsicá tuhun ra tsi ra tatun nditsa tyin ra ñuu Roma cuví ra. Tan ra Pablo catyí ra:

—Juvín.

²⁸ Tacan tan catyí ra comandante can tsihin ra:

—Yuhu cuaha xaan xuhun tyahvi yu tan cuví cuu yu iin ra ñuu Roma.

Tan ra Pablo catyí ra:

—Tan yuhu ra ñuu Roma cuví yu tsa cuenda jutu yu —catyí ra.

²⁹ Tacan tan andaru tsa cua cañi tsi ra jatsiyo nyaha ra naha tsi ra naha nu nyii ra Pablo. Tan nda cuanda ra comandante tan nayuhvi ra tsa cuenda tsa tsahñi ra tsi ra tsihin cadena. Tyin tsa javahá ra tsa tacan tsihin iin ra ñuu Roma cuatyí cuví can.

Nu tsahan ra Pablo nu ndu iin ra ñuu Israel naha ra

³⁰ Tan tsa tuví inga quivi can tan ra comandante can cuñi ra coto ra náa cuatyí tyaá nyivi Israel tsi ra Pablo. Tan jaña ra tsi ra Pablo. Tan tava tyiñu ra na ndu iin tandihí ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra, tan tsihin tandihí ra cumí tyiñu cuenda nyivi Israel. Tacan tan tava tyiñu ra na quita ra Pablo vehe caa tan cahun ra nu iyó junta can.

23

¹ Tan ra Pablo nyehe ra tsi tandihí ra tsa ndu iin can naha ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho yañi, tandihí quivi nda cuando vityin nducú yu kuhva javaha yu kuhva cuñi Nyoo. Yacan cuenda vaha cuñi yu —catyí ra Pablo.

² Tacan tan ra Ananías, ra jutu tsaahnu tsa yihí ndaha tsi inga ca ra naha, tavá tyiñu ra tsi ra nyecú yatyin ñi nu nyaá ra Pablo, na cañi ndaha ra naha yuhu ra.

³ Tan ra Pablo nacahan ra tan catyí ra:

—¡Jihna ca tsi maa un cua cañi Nyoo, tyin jahá xaan un tyin ra vaha cuví un nyaá un juvin! ¿A cutuñi yu nuu un tumaa kuhva catyí ley? ¿Nacuenda tsa tavá tyiñu un na cañi ra naha tsi yu? Tan ñavin tacan catyí ley —catyí ra Pablo.

⁴ Tacan tan ra nyecú ican catyí ra naha tsihin ra:

—Ña vaha tsa caahán un tacan tsihin ra jutu tsaahnu tyin cahnu cuví ra nuu Nyoo —catyí ra naha tsihin ra Pablo.

⁵ Tacan tan ra Pablo catyí ra:

—Yañi, ña tsitó yu tatun ra ihya cuví ra jutu tsaahnu. Tyin catyí tuhun Nyoo tyin ña cahan nyaa yo tsi ra yihí ndaha ñuu yo —catyí ra.

⁶ Tacan tan tuví iñi ra Pablo tyin juhva ra cuenda junta can naha ra, yihí ra cuenda ityi ra cuví saduceo naha ra. Tan juhva ra naha yihí cuenda ra cuví fariseo naha ra. Tacan tan cahan ra tsihin tsa ñihi ndusu ra tan catyí ra:

—Nyooho yañi, yuhu ra fariseo cuví yu tumaa jutu yu. Tan tatsí tuñi ndo tsi yu tsatyin tsinú iñi yu tyin nyivi tsa tsihi nandoto ñi —catyí ra Pablo.

⁷ Cuhva tsa caħan ra tuhun ihya, ra tsa cuvı́ fariseo naha ra tan ra saduceo naha ra, quıtsaha caahán yuhu tahan ra naha tan natahvı́ sava ra naha.

⁸ Tyin ra saduceo catyı́ ra naha tyin ña cua nandoto nyıvı́ tsa tsihı́. Tan catyı́ ra naha tyin nduve ángel tan ndi nduve tatyı́ ña vaha iyó. Maa tyin ra fariseo naha ra tsinú iñi ra naha tandihı́ tuhun ihya.

⁹ Tandihı́ ra naha quıtsaha caná tsaa ra naha. Tan nduvıtá juhva ra cuvı́ maestro cuenda ley tsa tyaa ra Moisés tsa cutahán tsihin ra fariseo naha ra, tan catyı́ ra naha:

—Nyehı́ ndo, nduve tsa ña vaha javahá ra ihya, tyin tatun ángel caħan tsihin ra, jahı́ yo cuenda tyin ña vaha cahan yo sıquı́ Nyoo —catyı́ ra naha.

¹⁰ Tsa tsiñı́ tandihı́ ra naha yacan, quıtsaha nduvaá nyico ra naha. Nda cua nayuhvı́ ra comandante can coto cahnya cuatyı́ ra naha tsi ra Pablo. Yacan cuenda tava tyiñu ra na tava andaru tsi ra Pablo nu yucú ra naha, tan cundaca nyico ra naha tsi ra nda tsitsi vehe andaru.

¹¹ Tan tsacuaa can quituvı́ Jutu Mañi yo nuu ra Pablo tan catyı́ ra tsihin ra:

—Jandı iin iñi un, Pablo. Tyin tumaa caahán un tuhun yu ñuu Jerusalén ihya, tacan cua cahan tucu un nda ñuu Roma —catyı́ Jutu Mañi yo tsihin ra Pablo.

Nu ndoo ra Israel naha ra tyiñu tyin cua cahñi ra naha tsi ra Pablo

¹² Tsa inga quıvı́, juhva ra Israel natuhun tahan ra naha tan ndoo ra naha tyiñu. Tan catyı́ ra naha tyin ña cua catsı́ ra naha, tan ndi ña cua coho ra

naha nda cuanda cahñi ra naha tsi ra Pablo. Tan ndáa ra tsa ña cua javaha tacan, na janaa Nyoo tsi ra naha, catyí ra naha.

¹³ Yaha uvi xico ra naha ndoo ra naha tyiñu ihya.

¹⁴ Tsahān ra naha nu yucú ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra tan tsihin ra cuví mandoñi cuenda nyivi Israel naha ra. Tan catyí ra naha tsihin ra naha:

—Nyuhu natuhun tahan ndi tan cahān ndi tsihin Nyoo tyin ña cua catsi ndi tan ndi ña cua coho ndi tsitsi tsa ña cua cahñi ndi tsi ra Pablo. Tan na janaa Nyoo tsi ndi tatun ña cua javaha ndi tumaa cuhva catyi ndi.

¹⁵ Tan vityin nyoocho jácoto ndo tsi ra comandante. Catyi ndo tsihin ra na quitsi ndaca ra tsi ra Pablo nuu ndo ityaan. Catyi ndo tyin cua jandaa vaha ndo tyiñu, tan nyuhu cua cuatu xeehe ndi tsi ra tan tsa cua yaha ra, tsitsi tsa ndi cumañi ca tsa ra ihya, cua cahñi ndi tsi ra —catyí ra naha tsihin ra jutu naha ra.

¹⁶ Maa tyin sehe cuhva ra Pablo tsiñi ra tsa natuhun tahan ra naha. Tan tsahān ra vehe andarū nu nyii ra Pablo tsicatyí tuhun ra tsihin ra.

¹⁷ Tacan tan ra Pablo canā ra tsi iin ra capitán. Tan catyí ra tsihin ra:

—Cuandaca tsi ra luhlu ihya nuu ra comandante tyin iyó tsa cuñi ra cahan ra tsihin ra —catyí ra Pablo tsihin ra capitán.

¹⁸ Tacan tan tsindacā ra capitán can tsi ra luhlu can nuu ra comandante. Tan catyí ra tsihin ra:

—Ra Pablo tsa nyii vehe caa canā ra tsi yu tan catyí ra tsihin yu tyin quitsi ndaca yu tsi ra luhlu ihya tyin cuñi ra cahan ra tsihin un.

¹⁹ Tacan tan ra comandante t̄in ra ndaha ra luhlu can tan tava s̄in ra tsi ra tan catyí ra tsihin ra:

—¿Náa cuñí un cahan un tsihin yu?

²⁰ Tan ra luhlu can catyí ra tsihin ra:

—Ra Israel ndoo ra naha tyiñu tyin cua cahan ra naha tsihin un na cundaca un tsi ra Pablo nu ndu iin ra naha ityaan, tan cuñi maa un tyin cua jandaa ra naha tyiñu tsa cuenda ra Pablo.

²¹ Maa tyin ña cua tsinu iñi un tsa cahan ra naha tyin yaha uvi xico ra naha cua cuatu xeehe tsi ra nu cua yaha ra. Tan cahan ra naha tsihin Nyoo tyin tsitsi tsa ña cua cahñi ra naha tsi ra Pablo, ña cua catsi ra naha tan ña cua coho ra naha. Tan tatun ña cuvi cahñi ra naha tsi ra, vaha taxín ca na cúu tandihi maa ra naha, catyí ra naha. Tan vityin ndatú ra naha nácaa cua cahan un —catyí ra luhlu can.

²² Tacan tan catyí ra comandante tsihin ra luhlu can tyin na ña cahan ra tuhun tsa natuhun ra tsihin ra tsihin nyivi. Yaha can tan jacunuhu ra tsi ra luhlu can.

Nu cacu ra Pablo ndaha ra Israel naha ra tan cuahán ra nuu ra ndacá ñaha tsa nañí Félix

²³ Tacan tan ra comandante cana ra tsi uvi taahán capitán, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Janduvaha ndo tsi ndo tyin cuhun ndo ñuu Cesarea cuhva caa ñin tsa tsacuaa. Cua cuhun uvi cientu andaru tsihin tsaha ra naha, tan uñi xico utsi ra naha tsihin cuayu, tan uvi cientu ra naha cua cuiso lanza.

²⁴ Janduvaha ndo cuayu coso ra Pablo. Tan jaha cuenda vaha ndo tsi ra ityi cuhun ndo na tsaa

vaha ra nu nyaá ra Félix, ra ndacá ñaha —catyí ra comandante tsihin ra capitán can naha ra.

²⁵⁻²⁶ Tacan tan javahā ra iin carta cundaha ra naha nacuhva ra naha tsi ra Félix. Tan tuhun tsa tyaa ra nu carta, cuví tuhun ihya:

“Yuhu ra Claudio Lisias jaquitsí yu carta ihya tsi un, tyin vaha xaan nyívi cuví un. Ihya vatsí nacumi tsi un.

²⁷ Ra Pablo ihya, tñin ra Israel naha ra tsi ra. Tan cuñí ra naha cahñi ra naha tsi ra. Maa tyin cuhva tsa tsito yu tyin ra ñuu Roma cuví ra, tsahan yu tsihin andaru tan jacacu yu tsi ra.

²⁸ Tan cuñí yu coto yu náa cuatyí tyaá nyívi tsi ra, tsindacā yu tsi ra nu iyó junta tandihí ra cuví mandoñi nyívi Israel.

²⁹ Tan nyehe yu tyin xaan xaan cuñí nyívi Israel nyehé ñi tsi ra tyin ña tyaá yahvi ra ley tsa iyó ñi. Maa tyin tsa cuenda ley yoo, nduve cuatyí ra tan cahñi yo tsi ra. Tan ndi ña taahán tsi tsa tyihi yo tsi ra vehe caa.

³⁰ Maa tyin ñihí tuhun yu tyin ra Israel nducú cahñi ra naha tsi ra, yacan cuenda jaquitsí yu tsi ra nuu yooho. Tan catyí tucu yu tsihin ra tsa xicó ñaha tsi ra, na quitsi ndihí ra naha nu nyaá un na cahan ra naha cuatyí ra nuu maa un”, catyí ra Claudio tsihin ra Félix nu carta tsa javahā ra.

³¹ Tacan tan quihín ra naha tsi ra Pablo tumaa cuhva catyí ra Claudio tsihin ra naha, tan juvin ñi tsacuaa can tsindacā ra naha tsi ra nda ñuu Antípatris.

³²⁻³³ Tsa inga quívi, ra tsa cuahán tsihin tsaha, sava ityi ñi tsahan ra naha, tan tsaā nuhu ra nda vehe nu yucú ra naha. Tan ra tsa yosó cuayu can

naha ra cuahán ra can naha ra tsihin ra Pablo nda ñuu Cesarea. Tan cuhva tsa tsaá ra naha, nacuhva ra naha carta can tsi ra Félix, tan tsaḥa cuenda ndihí ra naha tsi ra Pablo tsi ra.

³⁴ Tsa yaha tsa cahvi ra Félix carta can, quitsaha tsicá tuhun ra tsi ra Pablo nu maa cuví ñuu ra. Tan tsa tsito ra tyin ra Cilicia cuví ra.

³⁵ Tan catyí ra tsihin ra:

—Na quitsi jihna ra tsa xicó ñaha tsi un. Tacan tan cua jandaa yu cuatyí un —catyí ra tsihin ra.

Tacan tan tava tyiñu ra na jaha cuenda andaru naha ra tsi ra nda vehe tyiñu tsa javaha ra Herodes tahañ tsanaha.

24

Nu cutuñí ra Pablo nuu ra Félix

¹ Yaha uhun quivi tan ra Ananías, ra jutu tsaahnu tsa yihí ndaha inga ca ra jutu, tsaá ra ñuu Cesarea can tsihin taahan ra cuví mandoñi naha ra, tan tsihin iin ra tsa nañí Tértulo. Ra tsa caahán ndaahvi tsaha nyivi cuví ra. Tsaá ra can naha ra nuu ra Félix tyin cua ndacan ra naha cuatyí tsaha ra Pablo.

² Tacan tan tava tyiñu ra Félix na quitsi ndaca andaru tsi ra Pablo. Tacan tan quitsaha tsicán ra Tértulo cuatyí tsaha ra. Tan catyí ra tsihin ra Félix:

—Tyahvi nyoo tsi un, tata. Tyin taxin ñi iyó ñuu ndi, tan vaha iyó ndi tyin yihí ndaha vaha un nyivi ñuu ndi.

³ Nacuhvá xaan ndi tyahvi nyoo tsi yooḥo tata Félix, tyin vaha xaan iñi un.

⁴ Tan ña cuñí yu jatyañu yu tsi un tsihin tsa cuaha tuhun cua cahan yu, yacan cuenda tsicán

yu tumañi ñi tsi un na cuhva un ndatu cahan ndi luxu.

⁵ Tyin tsitó ndi tyin rayi ihya ñavin ra vaha cuví ra. Tandihí ñi ityi jacuvaá ra tsi nyivi Israel. Tan juvin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi tsa nyicún tsi ra Jesús ra ñuu Nazaret.

⁶ Tan cuñí ra javaha ra tsa ndavaha ñi tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan yacan cuenda tñin ndi tsi ra, tyin tatsi tuñi ndi tsi ra tumaa cuhva catyi ley maa ndi.

⁷ Maa tyin ra Licias, ra cuví comandante ñihi xaan tyasi ra tan quihin nyaa ra tsi ra tsi ndi.

⁸ Tan catyí ra tyin tun cuñí ndi ndacan ndi cuatyí tsaha ra, cuñí tsi tsa cahan jihna ndi tsihin un. Yacan nyehe maa un vityin. Janahma un tsi ra tan coto un tyin nditsa tsa caahán ndi —catyí ra Tértulo.

⁹ Tacan tan ra Israel tsa yucú ican, catyí ra naha tyin tandihí maa tsa caahán ra Tértulo tan nditsa.

¹⁰ Tacan tan ra Félix janaha ndaha ra nu nyaá ra Pablo tyin nacahan ra. Tan ra Pablo quitsaha caahán ra tan catyí ra:

—Si xaan cuñí yu tyin nuu maa un cua cutuñi yu vityin tyin tsitó yu tyin tsa cuaha xaan cuiya ndacá ñaha un tsi nyivi iyó ñuu ihya.

¹¹ Tatun cua nducu tuhun un, cua coto un tyin tsa iyó ñi utsi uvi quivi tsa tsahan yu ñuu Jerusalén tsijacahnü yu tsi Nyoo.

¹² Tan ña cahan yuhu tahan yu tsihin ndi in-tuhun nyivi. Tan ndi ña jacuvaá yu tsi ñi tsitsi vehe ñuhu cahnu. Nduve maa náa javaha yu tandihí ca vehe ñuhu, tan ndi inga ca ityi tsitsi ñuu.

¹³ Tan cuatyí tsa tyaá ra ihya naha ra siqui yu, ña nditsa. Tyin tandihí maa tsa caahán ra tan ñavin

tsa nditsa cuví tsi.

¹⁴ Maa tyin tsa cua catyi yu tsihin un cuví tsehe: tyin yuhu jacahnú yu tsi Nyoo. Juvín ra tsa jacahnú tsi tsaahnu yu. Tan jacahnú yu tsi ra tumaa cuhva jacuahá ra Jesucristo. Tan ra ihya naha ra catyí ra naha tyin ña nditsa. Maa tyin yuhu tsitó yu tyin tsa nditsa cuví tsi. Tyin tandihí tsa nyaá nu libru ley tsa tyaá ra Moisés, tan tsinú iñi yu. Tan tandihí tsa tyaá ra cuví ndusu yuhu Nyoo tan tsinú iñi yu.

¹⁵ Tan tsinú iñi yu tumaa tsa tsinú iñi ra ihya naha ra tyin nyívi tsa tsihi cua nandoto ñi inga tsaha, tahan ñi nyívi vaha tan nyívi caquiñi.

¹⁶ Tan yacan tacan ñi nducú yu cuhva tsa javaha yu tsa vaha nuu Nyoo, tan nuu nyívi.

¹⁷ Tan tsa yahá juhva cuiya tsa tsica yu tandihí ñi ityi, tsahan tsaá nuhu yu nda Israel ñuu yu tyin nacuhva cuenda yu xuhun tsa tsahá nyívi tsi yu tsi nyívi ndaahvi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén. Tan iyó tucu tsa cua jamañi yu tsi Nyoo.

¹⁸ Yacan javahá yu tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan tsa yahá tsa janduvahá yu tsi yu tumaa catyí ley ndi, tan juhva ra Israel ra tsa quee ityi Asia, nyehe ra naha tsi yu ndacan. Maa tyin nduve nyívi cuaha yucú, tan nduve náa javahá ñi.

¹⁹ Tan ra tsa nyehe tsi yu ndacan naha ra, taahán tsi tsa quitsi maa ra naha cahan ra naha náa cuví tsa javahá yu o náa cuatyí tyaá ra naha siqui yu.

²⁰ Tatun ña tacan, na catyi tuhun ra tsa nyecú ihya naha ra tatun náa iin cuatyí yu nañihí ra naha quívi janahmá ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel naha ra tsi yu.

21 ¿A ñavin cuenda tsatyin caḥan yu iin tuhun tsihin ra tsa yucú junta can? Tan catyí yu: “¿A tatsí tuñi ndo tsi yu tsa cuenda tyin tsinú iñi yu tsa nandoto nyivi tsa tsihi?” —catyí ra Pablo.

22 Tan tsa tsiñi ra Félix tsa caḥan ra tacan, tan catyí ra tsihin ra tsa nyecú can:

—Ña cua jandaa naha yu tyiñu ndo vityin. Ndaha ñi nda quitsi ra comandante Lisias tan cua jandaa yu tuhun ihya —catyí ra.

Caḥan ra tacan tyin tsitó ra nácaa cuahán tuhun nyivi nyicún tsi ra Cristo.

23 Tacan tan tava tyiñu ra Félix tsi ra capitán na tinyii nyico ra tsi ra Pablo vehe caa. Maa tyin ña ñihi xaan cua jaha cuenda ra tsi ra. Tan na cuhva ra ndatu na cuhun ra vaha iñi tsi ra nu nyií ra, tan cahan ra naha tsihin ra.

24 Tsa yahā juhva quivi tan tsaā nyico ra Félix inga tsaha tsihin ña Drusila ñasihi ra. Tan ñaha Israel cuví ña. Tan tava tyiñu ra na quitsi ra Pablo tyin cuñi ñi tyaa soho ñi nácaa tuhun tsa tsinú iñi ra tsi ra Jesucristo.

25 Tan ra Pablo quitsaha caahán ra tuhun nácaa taahán tsi javaha yo tsa vaha cuhva cuñi Nyoo, tan ña cuví javaha yo tsa ña vaha tsa cuñi cuñu ñuhu yo. Tan coo quivi cua tatsi tuñi Nyoo tsi tandihi nyivi. Tan ra Félix nayuhvi xaan ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Cuaahan vityin. Tan na nuña jihna yu, tan cana maa yu tsi un inga tsaha —catyí ra tsihin ra.

26 Tan ra Félix cuñi maa ra tyin ra Pablo cua cuhva ra xuhun tsi ra, tyin tacan tan tava ra tsi ra vehe caa. Yacan cuenda cuaha tsaha caná ra tsi ra, tyin natuhun ra tsihin ra.

²⁷ Tan tsa yaha uvi cuiya, tacan tan nacosō tyiñu tsi ra Porcio Festo tyin cundaca ñaha ra. Tyin tsa quita ra Félix. Tan ra Félix ña cuñi ra tsa cahan nyivi Israel tsi ra, yacan cuenda nacoō ra tsi ra Pablo vehe caa.

25

Nu jandaá ra Festo cuatyí ra Pablo

¹ Tan tsa quihvi ra Festo tsa cua jaha tyiñu ra, tacan tan tsa tsinu uñi quivi quita ra ñuu Cesarea can tan cuahán ra nda ñuu Jerusalén.

² Tan tsa tsaá ra ñuu Jerusalén, tacan tan tsaá ra jutu tsa cuví ityi nuu, tan ra cumí tyiñu tsa yihí ndaha tsi nyivi Israel. Tan tsican ra naha cuatyí tsaha ra Pablo.

³ Tan tsican ra naha tumañi iñi cahnu tsi ra Festo. Tan catyí ra naha tyin na tava tyiñu ra Festo na quitsi nyico ra Pablo nda ñuu Jerusalén. Tyin ra ican naha ra cua tava tyiñu ra naha na cucahñi ra naha tsi ra Pablo ityi cua quitsi ra.

⁴ Maa tyin ra Festo nacahan ra, tan catyí ra:

—Ra Pablo nyii ra vehe caa nda ñuu Cesarea. Tan yuhu tyaá yu kuhva tsa yatyi ñi cua cunuhu nyico yu.

⁵ Yacan cuenda, nyooho tsa cuví ndo ra cumí tyiñu ñuu ihya, cuví cahun ndo tsihin yu, tan ndacan ndo cuatyí tsaha ra tatun iyó tsa ña vaha javaha ra —catyí ra Festo tsihin ra naha.

⁶ Tacan tan ra Festo ndoō ra ñuu Jerusalén una quivi o utsi quivi ñi tan cuanuhu nyico ra nda ñuu Cesarea. Tan tsa inga quivi tsaá ra tsitsi vehe tyiñu ra tan tsinyaá ra tsa cua tatsi tuñi ra tsi ra iyó

cuatyí naha ra. Tacan tan tava tyiñu ra na quitsi ra Pablo.

⁷ Cuhva tsa quihvi ra Pablo, nu yucú ra naha natuhva ra Israel tsa quee nda ñuu Jerusalén, tan quitsaha tyaá ra naha cuatyí cahnu siqui ra. Maa tyin nduve tsandaa tava ra naha.

⁸ Tacan tan cahan ra Pablo tan catyí ra:

—Yuhu ndi intuhun cuatyí ñaha ca javaha yu, ndi siqui ley nyivi Israel, ndi siqui vehe ñuhu cahnu ñuu Jerusalén, ndi siqui ra cuví rey cahnu tsa nyaá ñuu Roma —catyí ra.

⁹ Maa tyin ra Festo cuñí ra coo vaha ra tsihin ra Israel naha ra, yacan cuenda tsica tuhun ra tsi ra Pablo:

—¿A cuñí un cuhun un ñuu Jerusalén tyin jandaa yu tyiñu un ndacan? —catyí ra tsihin ra.

¹⁰ Tan ra Pablo nacahan ra tan catyí ra:

—Tsa nyaá yu nu maa un. Tan maa un cuví ra cumí tyiñu cuenda rey cahnu tsa nyaá ñuu Roma. Ihya cuví nu taahán tsi tsa cutuñi yu tyin ra ñuu Roma cuví yu. Tan tsitó vaha un tyin nduve náa javaha yu tsi nyivi Israel.

¹¹ Tun tsatyin javaha yu iin cuatyí cahnu tsa taahán tsi cúu yu, ña cua nducu yu cuhva cacu yu. Maa tyin ña nditsa maa tuhun tsa caahán ra ihya naha ra. Ndi nyoocho tan ndi intuhun nyivi nduve ndatu tsi ndo tsa nacuhva cuenda ndo tsi yu tsi ra ihya naha ra. Tan yacan tsicán yu tsi un tyin na tatsi tuñi ra cuví rey cahnu tsi yu —catyí ra Pablo tsihin ra Festo.

¹² Tacan tan ra Festo, tsa yaha tsa natuhun tahan ra tsihin ra jatyinyeé tsi ra tsihin tyiñu, tan catyí ra tsihin ra Pablo:

—Tsicán un tsa cutuñi un nuu rey cahnu. Vaha. Cua cuhun un nuu maa ra —catyí ra tsihin ra.

Nu nacatyí tuhun ra Festo tuhun ra Pablo tsihin ra Agripa

¹³ Tsa yahā juhva quiví, tan cuahán ra Agripa, ra cuví rey cuenda nyiví Israel nda ñuu Cesarea. Cuahán ra tsihin ña Berenice nu nyíí ra Festo tyin cua cuhva ñi nacumi tsi ra.

¹⁴ Tan ndoo ñi ican juhva quiví, tan ra Festo catyí tuhun ra tsihin ra cuví rey can tuhun ra Pablo. Tan catyí ra:

—Ra Félix nacoq ra tsi iin ra vehe caa ihya.

¹⁵ Tan tsa tsahan yu ñuu Jerusalén, ra jutu tsa cuví ityi nuu, tan ra cuví mandoñi nyiví Israel, tsicán ra naha cuatyí tsaha ra can nuu yu tyin na cuhva yu ndatu tsa cúu ra.

¹⁶ Tan yuhu catyí yu tsihin tandihí ra naha tyin ña tuhvá ra cumí tyiñu cuenda ñuu Roma cahñi tsi ndi intuhun nyiví tatun ñaha ca natuhun tahan ñi tsihin ra tsa tsicán cuatyí tsaha ñi, tan nducu ñi cuhva jacacu ñi tsi ñi.

¹⁷ Yacan cuenda, tsa quitsj ra cuví ityi nuu tsihin nyiví Israel can naha ra ihya, ña ndatu yu. Tan juvin ñi inga quiví can tan tsahan yu vehe tyiñu. Tan tsa yahā tsicunyaā yu tan canā yu tsi ra can.

¹⁸ Maa tyin ra tyaá cuatyí siqui ra, nduve náa tuhun ñiñi cahān ra naha. Tsa cuñí maa yu tyin cahnu cuatyí cua tyaa ra naha siqui ra.

¹⁹ Maa tyin tuhun tsa cahān ra naha cuví tsa cuenda cuhva iyó maa ra naha cuhva tsinú iñi ra naha. Tan cahān ra naha tuhun ra tsa nañí Jesús.

Tan catyí ra naha tyin tsa tsihi ra. Maa tyin ra Pablo catyí ra tyin nyito ra.

²⁰ Tan tsa ña ñihí yu nácaa tatsi tuñi yu tsi ra tsa cuenda tuhun can, tsicá tuhun yu tsi ra tan catyí yu tsihin ra tatun cuñí ra cuhun ra cutuñi ra nda ñuu Jerusalén.

²¹ Maa tyin catyí ra tyin vaha ca tatun cutuñi ra nuu ra Augusto nda ñuu Roma. Yacan cuenda tava tyiñu yu na cunyi ra juhva ca quivi tsitsi vehe caa, nda cuanda cuvi jacuhun yu tsi ra nuu ra Augusto —catyí ra Festo tsihin ra Agripa.

²² Tacan tan ra Agripa catyí ra tsihin ra Festo:
—Cuñi tucu yuhu tyaa soho yu tsa caahán ra can —catyí ra.

Tan ra Festo catyí ra tsihin ra:
—Tyaan cua tyaa soho un tsa caahán ra —catyí ra tsihin ra.

²³ Tsa inga quivi can tan tsaá ra Agripa tsihin ña Berenice. Iyo xaan caá ñi quihvi ñi tsitsi vehe, tyin rey cuví ñi. Tan quihvi ndihí tucu ra comandante tan ra cumí tyiñu ñuu can naha ra. Tacan tan ra Festo tava tyiñu ra na cuquihin ra naha tsi ra Pablo.

²⁴ Tacan tan quitsahá catyí ra Festo:
—Yooho Rey Agripa, tan nyooho tata, tsa yucú ndo ihya. Nyehe ndo tsi ra ihya. Tandihí ra Israel ñuu Jerusalén tan ñuu Cesarea caahán ra naha tyin iyó cuatyí ra. Tan ña jandihí ra naha tsa catyí ra naha tsihin yu tyin taahán tsi cúu ra.

²⁵ Maa tyin tsa cuenda yuhu, nduve cuatyí ra tsa taahán tsi cúu ra. Tan juvin ñi maa ra tsicán tsa cutuñi ra nuu ra Augusto. Yacan cuenda cua jacuhun yu tsi ra ndacan.

²⁶ Maa tyin nduve náa cuatyí ra nañihí yu, yacan cuenda ña ñihí yu tuhun tyaa yu nu carta tsa cua jacuhun yu tsi ra ndacá ñaha tsi yo. Yacan cuenda tava yu tsi ra nuu ndo, tan nuu yooho Rey Agripa, tyin tacan tan ndaca tuhun un tsi ra tan coto yu náa taahán tsi jacoto yu tsi ra rey cahnu.

²⁷ Tyin ña vaha tsa jacuhún yu tsi ra tatun nduve náa tuhun caahán yu náa cuatyí javaha ra.

26

Nu quitsaha caahán ra Pablo nuu ra rey Agripa

¹ Tacan tan ra Agripa catyí ra tsihin ra Pablo:

—Cuví cahan un vityin —catyí ra tsihin ra.

Tan ra Pablo jandaa ra ndaha ra tan catyí ra tyehen:

² —Sií xaan cuñí yu tyin cuví cahan yu nuu yooho, rey Agripa, tan cuví catyí yu tsihin un nácaa tandihí cuatyí tsa tyaá ra Israel naha ra siquí yu.

³ Tyin yooho tsitó un tandihí tuhun tsa iyó yo tsa cuví yo nyívi Israel. Tan tsitó un tuhun tuhvá yo caahán yuhu tahan. Yacan cuenda tsicán yu tsi un tyin tyaa soho vaha un tsa cua cahan yu.

Nu catyí tuhun ra Pablo tsihin ra Agripa nácaa ñayívi tsicoo ra tsa ndi cumañi ca quihvi ra cuenda ra Cristo

⁴ Tandihí nyívi Israel tsitó ñi nácaa tsicoo yu nda ñuu yu quívi tsa ndi luhlu yu. Tan tsitó tucu ñi nácaa tsicoo yu nda ñuu Jerusalén.

⁵ Cuaha xaan cuiya nacotó ñi tsi yu. Tatun cua cuhva cuenda ñi cua catyí ñi tyin fariseo cuví yu nda ndi luhlu yu. Tan ra fariseo cuví ra tsa vaha

xaan tyaá yahvi ley tsahnu yo tan ñavin ca tandihí nyívi.

⁶Tan vityin cuñí nyívi Israel tatsi tuñi ñi tsi yu tsa cuenda tyin tsinú iñi yu tsa cua janandoto Nyoo tsi nyívi tsa tsihi, tumaa catyi ra tsihin tsii tsahnu yo naha ra taħan tsanaha.

⁷Tandihí nyívi tsa cuví tata tsa utsi uvi taahan sehe ra Israel ndatú tucu ñi nyehe ñi nu cua janandoto Nyoo tsi nyívi tsa tsihi. Tan yacan cuenda ña jandihí ñi tsa javahá ñi tyiñu nuu Nyoo. Nduvi tan ñiñu jacahnú ñi tsi ra. Tan tsa cuenda tuhun ihya, tyaá ra Israel naha ra cuatyí siqui yu vityin, yooho rey Agripa.

⁸¿A ña tsinú iñi nyooho tyin Nyoo cua janandoto ra tsi nyívi tsa tsa tsihi?

Nu tsaha cuenda ra Pablo tsi ra Agripa cuhva tsinyaq ndaha ra tsi nyívi yihí cuenda ra Cristo

⁹Taħan tsanaha juvin ñi maa yu tsica iñi yu tyin vaha tsa tatsi tuñi yu tsi nyívi tsinú iñi tsi ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

¹⁰Tan tacan javaha yu nda ñuu Jerusalén tsihin ndatu tsa tsaha ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra. Tan cuaha nyívi tsa tsinú iñi tsi ra Cristo tyihí yu vehe caa. Tan tatun tsahñí ra naha tsi ñi, vaha xaan cuñí yu.

¹¹Tan cuaha xaan tundoho nyehe ñi jaha yu. Tan nducu yu cuhva jañiñi yu tsi ñi na jaña ñi tuhun tsa tsinú iñi ñi tsi ra Jesús. Tacan javaha yu tandihí maa vehe ñuhu nyívi Israel. Javaha yu tacan tsa cuenda tsa xaan cuñí yu nyehé yu tsi ñi. Tan tandihí inga ñuu tsahañ yu tsinyaq ndaha yu tsi ñi.

*Nu nacatyí tuhun nyico ra Pablo nácaa nanduví
ra, ra yihí cuenda ra Cristo
(Hechos 9.1-19; 22.6-16)*

¹² Tan tsa cuenda yacan cuahán yu nda ñuu Damasco quiví can tyin tsaḥa ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra ndatu tsi yu.

¹³ Maa tyin ityi cuahán yu cuhva ora cuví tsi, yooḥo Rey. Tan quitsi ñuhu ityi siqui. Tan jandunditsin tsi nu cuahán yu tsihin tandihí ra tsa cuahán tsihin yu. Maa tyin yaha ca nditsin tsi tan ñavin ca ñuhu ñicanyii.

¹⁴ Tacan tan tandihí ndi nduva ndi nu ñuhu. Tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahán tsihin yu, tsihin yuhu yo, tan catyí tsi tsihin yu: “Saulo, Saulo, ¿nacuenta nyaá ndaha un tsi yu? Tumaa iin quití tsañi nyaá ti tsata tsa xaan tsa jaquihín ityi ra tsi ti, tacan javahá un tyin juvin ñi tsi maa un jañicueehé un”, catyí ndusu can tsihin yu.

¹⁵ Tacan tan catyí yu: “¿Yóo yooḥo cuví un taa?” Tan Jutu Mañi yo catyí ra tsihin yu: “Yuhu cuví ra Jesús, juvin ra tsa nyaá ndaha un.

¹⁶ Nduvita nyityi. Tyin quituví yu nuu un ihya tyin tacan tan cua jaha tyiñu un nuu yu, tan cua cuví un tsandaa tsa cuenda tsa nyehé un ihya tan tsa cuenda tsa cua nyehe un ityi nuu ca.

¹⁷ Yacan cuenda vityin jacuhún yu tsi un nu iyó nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví tan juvin ñi maa yu cua jacacu yu tsi un ndaha ra Israel naha ra, tan ndaha nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví.

¹⁸ Tan yacan jacuhún yu tsi un tyin nuña un nuu ñi, tan ña caca ca ñi nu naa, tyin cua caca ñi nu nditsin. Tan cua quita ñi ndaha nu ña vaha. Tyin

cua tsinu iñi ñi tsi yu tan yuhu cua jaha yu tucahnu iñi cuatyí ñi. Tan cua naquihin ndihí tucu ñi tsa vaha tsa tsahá Nyoo tsi nyívi tsa nacuhvá cuenda tsi ñi tsi yu”, catyí Jutu Mañi yo tsihin yu.

¹⁹ Yacan cuenda yooho rey Agripa, javahá yu tsa catyí Jutu Mañi yo ra Jesucristo tsihin yu nu janahá ra tsi ra tsi yu.

²⁰ Tacan tan tsa jihna ñi quitsahá caahán yu tuhun ra nda ñuu Damasco. Yahá can tan cahan yu tsihin nyívi ñuu Jerusalén tan tandihí ca ñuu tsa cayucú Judea. Tan caahán ndihí yu tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. Tan catyí yu tsihin ñi tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan na tyaa yahvi ñi tsi Nyoo na javaha ñi tsa vaha tumaa javahá nyívi tsa tsinú iñi tsi ra Cristo.

²¹ Tan tsa cuenda tuhun ihya tñin ra Israel naha ra tsi yu tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan cuñi ra naha cahñi ra naha tsi yu.

²² Maa tyin maa Nyoo jatyinyeé xaan ra tsi yu. Tan iyó ca yu nda vityin. Tan caahán yu tuhun Nyoo tsihin tandihí nyívi, ñi ndaahvi tan ñi cuca. Tan ña caahán yu inga tuhun, tyin tsa catyí ra Moisés tan ra cuví ndusu yuhu Nyoo tyin cua cuví nu cuahán ca tsi, yacan caahán yu.

²³ Tyin catyí ra naha tyin taahán tsi tsa cua nyehe ra Cristo tundoho. Tan tsa yahá tsa cúu ra, cua nandoto ra. Tan jihna ca ra can cua nandoto. Tan cua jandunditsin ra añima nyívi tyin cua jacoto ra nácaa cua cacu ñi, tahan ñi nyívi Israel tan nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví —catyí ra Pablo.

Nu nducú ra Pablo cuhva tsa tsinu iñi ra rey Agripa tsi ra Cristo

²⁴ Cuhva tsa catyí ra Pablo tuhun ihya, ra Festo cana tsaa ra, tan catyí ra:

—¡Jiñi yooho ña vaha cuñi, Pablo!, tsa cuenda tsa cuaha xaan cahví un tan ndusaná iñi un —catyí ra Festo tsihin ra.

²⁵ Maa tyin ra Pablo catyí ra tsihin ra:

—Ñavin iñi yu ña vaha cuñi, yooho tata Festo. Tyin tsa caahán yu, maa ñi tsa nditsa tan tsa vaha cuví tsi.

²⁶ Ihya nyaá ra rey Agripa. Tan tsitó vaha ra tuhun ihya. Yacan cuenda ña y# caahán yu tuhun yu tsihin ndo. Tyin tsitó yu tyin tsitó tucu maa ra tuhun ihya, tyin ñavin tuhun xeehe cuví tsi.

²⁷ Yooho rey Agripa, ¿a tsinú iñi un tuhun tsa tyaá ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha? Yuhu tsitó yu tyin tsinú iñi un —catyí ra Pablo tsihin ra Agripa.

²⁸ Tacan tan ra Agripa catyí ra tsihin ra:

—¿A cuñi yooho tsa natsinu iñi yu tsa caahán un tan quihví yu cuenda ra Jesús? —catyí ra rey Agripa tsihin ra Pablo.

²⁹ Tacan tan ra Pablo catyí ra:

—Na kuhva Nyoo tsa tsinu iñi un, a vityin a ndi cucuee ca. Maa tyin ñavin yooho ñi, tyin na tsinu ndihí tucu iñi tandihí nyiví tsa yucú tyaá soho tsa caahán yu ihya. Intuhun ñi tsa ña cuñi yu, tsa quihí cadena ndaha ndo tumaa maa yu vityin —catyí ra Pablo.

³⁰ Tsa yaha tsa cahañ ra Pablo tuhun ihya, ndu-vita rey tan ra ndacá ñaha tan ña Berenice, tan tandihí ra yucú ican naha ra.

³¹ Tan tsa yaha quita ñi, tan quitsaha natuhún tahan ñi:

—Nduve cuatyi ra ihya tsa ñihi xaan. Ña taahán tsi cúu ra. Tan ndi ña taahán tsi cunyií ca ra vehe caa —catyí ñi.

³² Tan ra Agripa catyí ra tsihin ra Festo:

—Cuví jaña yo tsi ra, tun tsatyin ña tsican ra tsa cutuñi ra nuu ra cuví rey cahnu —catyí ra.

27

Nu jacuhun ra Festo tsi ra Pablo nda ñuu Roma

¹ Quivi tsa tyaḡ ra Festo tan ra Agripa cuhva tyin jacuhun ra naha tsi ndi nda ñuu Roma tsa canyií Italia, nacuhva cuenda ra naha tsi ra Pablo tan tsi juhva ra tsa iyó cuatyi naha ra tsi iin ra capitán tsa nañi Julio. Yihí ra batallón andaru, tsa nañi Cuenda Ra Augusto.

² Tan cuahán ndihi tucu ra Aristarco tsihin ndi. Ra tsa queḡ ñuu Tesalónica tsa canyií ityi Macedonia cuví ra. Tacan tan quihvi ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa queḡ ñuu Adramitio tyin tsa yatyin cuii cahun nyico tsi ñuu tsa cayucú Asia yatyin ñi yuhu ndutya ñuhu.

³ Tsa inga quivi tsaḡ ndi puerto Sidón. Tan ra Julio vaha nyivi cuví ra tsihin ra Pablo. Tan tsaḡ ra tsa cahun ra Pablo nu iyó ra vaha ñi tsi ra ñuu can tan jatyinyee ra naha tsi ra.

⁴ Yahḡ can tan quita ndi ñuu Sidón tan jandaḡ ra naha jahma tsa nyisó yutun ndoo can tan tsihin tsa tandahñi tatyí jahma can tan cuahán ndi. Tan ñihi xaan yihí tatyí ityi nu cuahán ndi. Yacan cuenda yahḡ tsiyo ndi ityi xiin cuaha ñuhu Chipre, tyin ña ñihi xaan yihí tatyí ityi can.

⁵ Tacan tan yaha sava ndi nu ndutya ñuhu ityi nuu Cilicia tan Panfilia, tan tsaꝯ ndi iin ñuu tsa nañí Mira tsa canyíí Licia. Tan quitaꝯ ndi tsitsi yutun ndoo can.

⁶ Tan ican nañihí ra capitán cuenda andaru inga yutun ndoo tsa quee nda ñuu Alejandría tan cua cuhun tsi nda Italia. Tan catyí ra capitán can na quihvi ndi tsitsi yutun ndoo can tyin tsa cua cuhun ndi nda nu cuahán ndi.

⁷ Cuaha quivi tsicaꝯ ndi tyin cuee ñi cuahán ndi. Tsihin tundoho tan tsaꝯ ndi yatyin ñi ñuu Gnido. Tan tsa cuenda tsa ñihi xaan yihí tatyí tsa vatsí ityi tyisó ñicanyii, ña tsaha tsi tsa cuhun ca ndi ityi nuu, tan yaha ndi yatyin ñi ñuu Salmón tsa canyíí ñuhu Creta. Tan navicoꝯ ndi ityi yuhu ñuhu Creta.

⁸ Nducú ndi cuhva tsa cuhun ndi yuhu ndutya ñuhu, maa tyin tsihin tundoho tan tsaꝯ ndi nu nañí Buenos Puertos yatyin ñi ñuu Lasea.

⁹ Tsa cuaha xaan quivi yaha tyin cuee xaan tsicá ndi tsa cuenda tatyí tan ica xaan nanduví tsa yaha ndi nu ndutya ñuhu. Tyin tsa yaha quivi vico nu iyó nyitya nyivi Israel. Tan tsa cua cuyatyin yoo vitsin. Yacan cuenda ra Pablo tsaha cuenda ra tsi ra jacacá yutun ndoo can naha ra,

¹⁰ tan catyí ra:

—Tandihí nyooho ra yucú ihya, tyaa soho ndo tuhun tsa cua cahan yu. Nyehé yu tyin ica xaan cuhva cuahán yo. Tan tuví iñi yu tyin cua cunaa yutun ndoo tsihin tandihí tsa nyisó tsi, tan nda cuanda maa yo cuví cunaa yo. Vaha ca tatun ndoo yo ihya —catyí ra tsihin ra naha.

¹¹ Maa tyin ra capitán cuenda andaru can tyaa yahvi ca ra tsi ra jacacá yutun ndoo tan ra cuví

tsitoho yutun ndoo tan ñavin ca tsi ra Pablo.

¹² Ña cuví yaha ndi yoo vitsin ican tyin ñihi xaan tuhvá tatyí yihí, tan ica xaan cuenda yutun ndoo. Yacan cuenda catyí tandihí ra naha:

—Vaha ca tsa quita yo ihya tan nducu yo kuhva cahun yo nda ñuu Fenice tsa canyí juvin ñi ñuhu Creta ihya. Yacan cuví iin nu vaha cunyaa yutun ndoo tyin ña ñihi xaan yihí tatyí tyin ñuu can canyí tsi tsiyo cana ñicanyii —catyí ra naha.

Nu ñihi xaan yihí tatyí nu ndutya ñuhu

¹³ Tacan tan quitsaha yihí luxu tatyí tsa quitsi ityi sur. Tan cuñí maa ra naha tyin vaha xaan tyin ñavin tatyí ñihi cuví tsi. Tyin tacan tan cuví cahun ndi tsihin yutun ndoo yatyin ñi yuhu ñuhu Creta can.

¹⁴ Ña cuaha ñi tsica ndi tan quitsaha yihí tatyí xaan tsa quitsi ityi norte. Tan tandahá tsi yutun ndoo inga ityi.

¹⁵ Tan ña cuví ca cahun ndi ityi nuu ca tsa cuenda tatyí can. Tan jaña ndaha ndi na cahun maa yutun ndoo tsihin tatyí ndáa ityi cuñí maa tsi.

¹⁶ Tan yaha ndi ityi tsata iin ñuhu luhlu tsa nañí Clauda tyin ña ñihi xaan yihí tatyí ityi can. Tan tsihin tundoho naquihin ndi yutun ndoo luhlu tsa ixtá caa yutun ndoo, tan natyihí ndi tsa luhlu can ityi tsitsi yutun ndoo cahnu coto nyee tsi tsitsi ndutya.

¹⁷ Tan tsa yaha natyihí ra naha yutun ndoo luhlu can, tacan tan sutya ra naha xuu yutun ndoo cahnu tan tsahñi ra naha yutun ndoo can tsihin taahan yoho tyin coo tunyee iñi itsi. Tan yuuhví

ra naha coto tahan ra naha nu yaxin ndutya tan vicun yutun ndoo can tsitsi nyiti vita iyó yuhu ndutya ñuhu nu nañí tsi Sirte. Yacan cuenda januu ra naha jahma yutun ndoo can tan tsaha ra naha tsa cuhun tsi cuhva tandahá tatyí.

¹⁸ Tan tsa inga quivi juvin ñi ñihi xaan yihí tatyí. Yacan cuenda quitsaha tyihí ra naha carga tsa yihí tsitsi yutun ndoo can nuu ndutya ñuhu.

¹⁹ Tan tsa tsinu uñi quivi quihin ndi ndaha tyiñu yutun ndoo can tan tyihí ndi nu ndutya ñuhu.

²⁰ Tan cuaha quivi ña nyehe ndi ñicanyii tan ndi tiñuu. Tan ñihi xaan tandahá tatyí tsi ndi. Yacan cuenda ña tyaa ca ndi cuhva tsa cua cacu ndi.

²¹ Cuaha quivi yaha tan ña tsatsí ndi. Tacan tan catyí ra Pablo tsihin tandihí ra naha:

—Nyehe ndo, vaha ca tun tsatyin tyaa yahvi ndo tuhun tsa cahan yu quivi can, tan ndoo yo ñuhu Creta. Tan vityin cuaha xaan tundoho nyehé yo tan cuaha xaan ndaha tyiñu jacunaá yo.

²² Tan cua cunaa ndihí yutun ndoo ihya, maa tyin ña caca iñi ndo tyin ndi intuhun yo tan ña cua cúu yo.

²³ Tyin Nyoo cuví ra yihí ndaha tsi yu, tan jahaty-iñú yu tyiñu ra, juvin ra janaha ra iin tsa janaha tsi yu cuñi. Tan quituví iin ángel nuu yu.

²⁴ Tan catyí ángel can tsihin yu: “Ña nayuhvi un, Pablo. Tyin cuñí tsi tsa cahan un tuhun Nyoo nuu ra rey cahnu Augusto nda ñuu Roma. Tan tsa cuenda un cua jacacu Nyoo tandihí ra yucú tsihin un tsitsi yutun ndoo”, catyí ángel can tsihin yu.

²⁵ Yacan cuenda nyoocho tsa yucú tsitsi yutun ndoo ihya jandu iin ndo iñi ndo. Tyin yuhu tsinú

iñi yu tsi Nyoo. Tan tsitó vaha yu tyin cua cuvi tumaa cuhva catyí ángel can tsihin yu.

²⁶ Vasu cua nyee yutun ndoo ihya, maa tyin cua tsaa yo iin ñuhu luhlu —catyí ra Pablo tsihin tandihí ndi.

²⁷ Tan tsa ndihí tsahun quivi tsa tsica ityi ndi. Iin tsacuaa yucú ndi nu ndutya ñuhu Adria. Tan tsata can tsata ihya tandahá tatyí yutun ndoo ndi nu ndutya ñuhu. Tan maa ñuu cuví cuhva can tan tuví iñi ra jacacá yutun ndoo can naha ra tyin cua tsaa ndi iin ñuhu.

²⁸ Tacan tan tyihí cuhva ra naha cuhva cunu yihí ndutya. Tan nyehé ra naha tyin oco tsahun iin taahan metru iyó. Cuahán ndi luxu ca ityi nuu ca. Tan tyihí cuhva ra naha inga tsaha. Tan iyó oco utsa metru.

²⁹ Tan yuuhví ra naha coto nañi yutun ndoo can tsata yuu. Yacan cuenda januu ra naha cumi taahan caa vee tsa iyó cantsu nuu ityi tsata yutun ndoo tyin na ña cahun ca tsi ityi nuu. Tan tsa cuñí ra naha tsa cunditsin.

³⁰ Tan ra jacacá yutun ndoo can naha ra tyaa ra naha cuhva cunu xeehe ra naha. Tan yacan cuenda quitsaha januu ra naha yutun ndoo luhlu can nu ndutya ityi nuu yutun ndoo can. Tan jahá ñi maa ra naha tyin inga caa cua januu ra naha.

³¹ Maa tyin ra Pablo jacoto ra tsi ra capitán tan tsi andaru tan catyí ra:

—Tatun ña cua ndoo ra can naha ra tsitsi yutun ndoo, nyooho ña cua cuvi cacu ndo —catyí ra tsihin ra naha.

³² Tacan tan andaru tsahnya ra naha yoho yutun ndoo luhlu can. Tan jacanacava ra naha can nu

ndutya.

³³ Tan tsa naa ca ra Pablo catyí ra tsihin tandihí ra naha:

—Tsa iyó utsi cumi quiví tsa ña tsatsí ndo tan ña quixí ndo.

³⁴ Catyí yu tsihin ndo, çatsi ndo vityin. Ñiñi xaan cuñí tsi tsa catsi yo tyin tacan tan ndunyee cuñu ñuhu yo. Tyin cua cacu yo tan ndi intuhun ixi jiñi yo tan ña cua cunaa.

³⁵ Tan tsa catyí ra Pablo tuhun ihya, quihín ra iin paan tan nacuhvā ra tyahvi nyoo tsi Nyoo nuu tandihí ra naha. Tacan tan tahvī ra tan quitsahā tsatsí ra.

³⁶ Tacan tan tandihí ra naha ndu iin ca iñi ra naha tan tsatsí ndihí ra naha.

³⁷ Tan tsa tandihí ndi tsa yucú ndi tsitsi yutun ndoo can, quitā uvi cientu uñi xico tsahun iin ndi.

³⁸ Cuhva tsa ndihí tsatsí ra naha cuhva cuñí ra naha tan jacuhun ra naha yitín tsa yihí trigu nu ndutya ñuhu na nduyama ca yutun ndoo tyin tacan tan cua nandaa tsi nu ndutya tan cua tsaa tsi yatyin ñi yuhu ndutya.

Nu nyee yutun ndoo

³⁹ Yahā can tan cunditsin. Tan nyehe ra tsa jacacá yutun ndoo iin ñuhu, maa tyin ña nacotó ra naha nu maa cuví can. Nyehe ra naha iin nu iyó nyiti. Tan tyaa ra naha cuhva nyehe ra naha tatun cuví jacuhun ra naha yutun ndoo ican.

⁴⁰ Tsahnyā ra naha yoho tsa nuuhñí caa vee can. Tan nacoō ra naha can tsitsi ndutya ñuhu. Tan jandutayā ra naha vitu tsa janavicó yutun ndoo. Tacan tan jandaā ra naha jahma tsa tuhvá ticaá

ityi nuu tsi. Tan quitsahā quihín tatyí jahma can, tan jacuhún tsi yutun ndoo nda nu iyó nyiti can.

⁴¹ Tan tsā tsi nu tatahán ndutyá. Tan nyeē jiñi tsi tsitsi nyiti. Tan ña cuví ca tava ra naha itsi. Tan ityi xuu tsi quitsahā tahví cuatyí can tsa cuenda tsa ñihi xaan cañí ndutyá ñuhu can.

⁴² Tacan tan andaru cuñí ra naha cahñi ra naha tsi ra cuahán cua cutuñi naha ra tyin coto cunu ra naha.

⁴³ Maa tyin capitán andaru cuñí ra jacacu ra tsi ra Pablo. Yacan cuenda ña tsā ra tsa cahñi ra naha tsi ra can naha ra. Tan catyí ra tyin ndáa ra tsitó sutya, na cuhun cuee ñi ra naha nu ndutyá tan quita ra naha nda ñuhu ityi.

⁴⁴ Tan tandihí ca ra tsa ña cuví sutya, na cuhun ra naha nu vitu tsa nyisó yutun ndoo, tan juhva ra naha na cuhun ra naha tsihin vitu tsa tahví cuatyí jah̄ ndutyá ñuhu. Tan tacan cacú tandihí ndi tan quitā ndi ñuhu ityi.

28

Nu nyii ra Pablo ñuhu Malta

¹ Cuhva tsa tsa yahā cacú ndi tan catyí nyivi iyó ñuhu can tyin nu yucú ndi can nañí tsi Malta, o Melita.

² Tan vaha xaan natuhún ñi tsihin ndi. Tan jatahan ñi ñuhu tyin cuún savi tan vitsin xaan. Tan catyí ñi tsihin tandihí ndi, na natuhva ndi yuhu ñuhu can tyin quita tsa vitsin tsi ndi.

³ Tacan tan ra Pablo naquihin ra juhva nducu ityi. Tan tsitsi tsa tyihí ra can nu ñuhu, quitā iin coo tsitsi nducu can, tsa cuenda tsa ihñi. Tan tsatsi yihí ti ndaha ra, tan ticaá tsico ti ndaha ra.

4 Cuhva tsa nyehe nyivi ñuhu can tyin ticaá coo can ndaha ra, quitsaha natuhún tahan ñi tan catyí ñi:

—Ra ihya nyivi tsahñi ra, tun cuvi, tyin vasu cacu ra nu ndutya ñuhu, maa tyin Nyoo ña tsahá ca ra tsa coo ra tsa cuenda cuatyí ra —catyí ñi.

5 Maa tyin ra Pablo naquisi ra tsi coo can, tan canacava ti nu ñuhu, tan nduve náa tahan ra.

6 Tandihí ñi ndatú ñi náa cuhva ndaa nu tyaa ti, a náa cuhva cua cúu ra. Maa tyin tsa yaha ndatu xaan ñi, tan nyehe ñi tyin nduve maa náa tahan ra. Tacan tan nasama ñi cuhva tsicá iñi ñi, tan quitsaha catyí ñi:

—Ra ihya cuví iin nyoo —catyí ñi.

7 Yatyin ñi can canyí ñuhu ra yihí ndaha ñuhu can. Tan nañi ra Publio. Tan vaha xaan caahán ra tsihin ndi. Tan vaha xaan tyanuu ra tsi ndi, tsa uñi quivi tsa yucú ndi vehe ra.

8 Tan jutu ra ñihi xaan cuuhví ra tsihin cahñi tan tsa tsiyó ra. Tan tsahan ra Pablo tsinyehé ra nu canyí ra. Tan tsican tahvi ra tsa cuenda ra, tan tyiso ndaha ra jiñi ra. Tacan tan nduvaha ra.

9 Yaha can tan quitsaha tsaá cuaha nyivi cuuhví tsa iyó ñuu can. Tan nduvaha ndihí ñi.

10 Tan tandihí ñi vaha xaan tyanuu ñi tsi ndi. Tan quivi quihvi ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa cua cuhun ndi, tsaha ñi tandihí tsa cua cutyiñu ndi ityi cuhun ndi.

Nu tsaa ra Pablo ñuu Roma

11 Uñi yoo tsiyucú ndi ñuhu Malta can. Tacan tan quihvi ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa quee nda ñuu Alejandría tsa canyí nu cuví Egipto. Tan ndoo tsi Malta nda yaha yoo vitsin. Tan jiñi yutun ndoo

can nyecú tsa caá tumaa caá nyoo Cástor tan nyoo Pólux.

¹² Tan tsaá ndi ñuu Siracusa. Tan ican ndoo ndi uñi quiví.

¹³ Tacan tan quita ndi tan cuahán ndi ityi yuhu ndutya ñuhu nda cuanda tsaá ndi ñuu Regio. Tan tsa inga quiví can ñihi xaan yihí tatyí tsa quitsi ityi sur tan tsica ndi uvi quiví tan tsaá ndi ñuu Puteoli.

¹⁴ Ican ñihí tahan ndi tsihin juhva ra hermano naha ra. Tan catyí ra naha tsihin ndi tyin ndoo ndi iin vitya tsihin ra naha. Yahá can tan cuahán ndi nda ñuu Roma.

¹⁵ Tan nyiví yihí cuenda ra Cristo ñuu Roma can ñihí tuhun ñi tyin cua tsa ndi. Tan tsahan ñi tsijatahan ñi tsi ndi ityi. Juhva ñi ndatu tsi ndi Nuyahví Apio. Tan inga ñi ñihí tahan ñi tsihin ndi nda nu nañí Tres Tabernas. Tan tsa nyehe ra Pablo tsi ñi, nacuhva ra tyahvi nyoo tsi Nyoo. Tan ndu iin ca ñi ra.

¹⁶ Cuhva tsa tsaá ndi ñuu Roma can, ra capitán can nacuhva cuenda ra tsi ra iyó cuatyí can naha ra tsi ra yihí ndaha vehe caa. Tan tsaha ra can tsa coo siin ra Pablo. Tan jahá cuenda intuhun ñi andaru tsi ra.

Nu caahán ra Pablo tuhun Nyoo ñuu Roma

¹⁷ Tsa yahá uñi quiví tsa tsaá ndi ican, tacan tan tava ra Pablo tyiñu na quitsi ra cuví ityi nuu tsihin nyiví Israel tsa iyó ñuu Roma can naha ra. Tan cuhva tsa ndu iin ra naha, quitsaha catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho yañi, vasu nduve náa javaha yu tsi nyiví Israel tahan yo, tan ndi nduve náa javaha yu siqui tuhun tsahnu cuhva iyó yo, maa tyin tsaha

cuenda ra Israel naha ra tsi yu tsi ra ñuu Roma naha ra. Tan tsinyi̱ yu vehe caa ñuu Jerusalén ndaha ra ñuu Roma naha ra.

¹⁸ Tan tsa jaquee̱ yuhu ra naha tsi yu, cuñi̱ ra naha jaña ra naha tsi yu. Tyin ña taahán tsi cúu yu tyin nduve cuatyí javaha̱ yu.

¹⁹ Maa tyin ra Israel tsa iyó nda ñuu Jerusalén naha ra nduxaan xaan ra naha tan yacan cuenda tsicaṉ yu tsa cutuñi̱ yu nuu ra cuví rey cahnu. Vasu nduve cuatyí cua tyaa maa yu siqui̱ ra naha.

²⁰ Yacan cuenda caná yu tsi nyooho tyin nacoto yu tsi ndo, tan catyí tuhun yu tsihin ndo tyin nuuhñí yu tsihin cadena vityin tsa cuenda tsa tsinú iñi yu tsi ra tsa ndatú xaan yo tsa cuví yo nyivi̱ Israel —catyí ra Pablo.

²¹ Tacan tan catyí ra Israel naha ra tsihin ra Pablo:

—Ña tsitó ndi tuhun yooho. Tan yoñi̱ jacoto̱ tsi ndi, ndi tsihin carta, tan ndi ra ñuu yo tsa quee̱ nda Judea ña cahaṉ ra naha tuhun yooho, tan nduve náa cahaṉ ra naha siqui̱ un.

²² Maa tyin cuñi̱ ndi tyaa soho ndi tuhun tsicá iñi un. Tyin tsitó ndi tyin tandihí ñi ityi tan caahán nyivi̱ siqui̱ tuhun tsaa ihya —catyí ra Israel naha ra tsihin ra Pablo.

²³ Tacan tan natuhuṉ tahan ra naha ndaa quivi̱ cua cuhun ra naha inga tsaha. Tsa tsa̱ quivi̱ can, tsa̱ cuaha nyivi̱ nu iyó ra Pablo. Tan quitsaha̱ caahán ra nda tsa tuvi tan nda cuanda tsacuaa nácaa ndacá ñaha Nyoo. Tan tsihin ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés tan tuhun tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahaṉ tsanaha, jacuahá ra tsi ñi tyin ra

Jesús cuví ra tsa jacacú tsi yo. Tan tacan javahá ra Pablo tyin cuñí ra tsa tsinu iñi ñi tsi ra Jesús.

²⁴ Yihí ñi tsinú iñi ñi tsa caahán ra. Tan inga ñi ña tsinú iñi ñi.

²⁵ Tan ña iin tsicá iñi ñi, s̄in s̄in tuhun caahán ñi. Tan quitsahá tsinuhú ñi. Tan ra Pablo catyí ra tsihin ñi:

—Nditsa tsa cahan Tatyí Ii Nyoo tsihin ra Isaías ra cuví ndusu yuhu ra tahanan tsanaha, tyin na cahan ra tsihin tsii tsaahnu yo. Tan catyí ra:

²⁶ Cuaahan tan cahan un tyehen tsihin nyívi ihya:

Nyooho cua cuñi ndo tuhun Nyoo, maa tyin ña cua cutuñi iñi ndo.

Cua nyehe ndo tsihin tinuu ndo tsa cua javaha Nyoo, maa tyin ña cua nacoto ndo tsa nyehe ndo.

²⁷ Tyin añima ñi tsa ndundavá xaan tsi.

Tsiñí ñi, maa tyin ña tyaá yahvi ñi.

Tan ndasí tinuu ñi, tyin tacan tan ña cua cuví nyehe ñi.

Tan ña cua cuñi ñi tsihin soho ñi.

Tan ña cua cutuñi iñi ñi tsihin añima ñi.

Yacan cuenda ña cuñí ñi quihvi ñi tsitsi ndaha yu na janduvaha yu tsí ñi.

Tacan catyí ra Isaías jahá Tatyí Ii Nyoo tahanan tsanaha.

²⁸ Coto vaha nyooho tyin vityin tan ityi nuu ca cahun yu cua jacoto yu tsi nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví tyin jacacú Nyoo tsí ñi. Tan maa ñi cua tyaa soho ñi —catyí ra Pablo tsihin ñi.

²⁹ Cuhva tsa catyí ra Pablo tyehen, ra Israel cuahán ra naha juvin ñi caahán yuhu tahan ra

naha tsa cuenda tuhun tsa caħan ra Pablo tsihin ra naha.

³⁰ Uvi cuiya ndoq ra Pablo vehe nu nyíí ra cuenda yoo ñuu Roma can. Tan vaha caahán ra tsihin tandihi nyívi cuahán vehe ra.

³¹ Tan tsihin tsa nii iñi ra tan caahán ra tuhun nácaa ndacá ñaha Nyoo tsi yo. Tan jacuahá ra tuhun Jutu Mañi yo ra Jesucristo. Tan yoñi tyasí nu caahán ra.

**Tuhun tsaá tsa nacoó jutu mañi yo Jesucristo
tsi yo
New Testament in Mixtec, San Juan Colorado
(MX:mjc:Mixtec, San Juan Colorado)**

copyright © 1994 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Juan Colorado

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, San Juan Colorado [mjc], Mexico

Copyright Information

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Juan Colorado

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

cli

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

c270ec54-172a-541f-83e6-7760f619c744